

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

სპეკალი

რეცენზირებადი ელექტრონული ბილინგვური სამეცნიერო ჟურნალი

№ 1

2010

ISSN – 1987-8583

მასალები ქალაქ ცხინვალის ისტორიისათვის

ცხინვალი გვიანფეოდალურ პერიოდში აღმოსავლეთ საქართველოს ერთ-ერთ ქალაქად მოიაზრება. წყაროებში ქალაქის სახელწოდება სხვადასხვა სახითაა წარმოდგენილი: კრცხინვალი, ქრცხინვალი, ქცხინვალი და ა.შ. ქალაქის სახელწოდების ყველა ნაირსახეობა უნდა მომდინარეობდეს რცხილიდან, რომელიც ლიახვის ხეობაში ფართოდ იყო გავრცელებული. [ცოტნიაშვილი, 1961:13-14] ფრანგი მოგზაური ჟან შარდენი ცხინვალს ქალაქად არ მოიხსენებს [იხ. შარდენი, 1935]. შეგვიძლია დაბეჯითებით აღვნიშნოთ, რომ XVIII საუკუნის II ნახევარში ცხინვალს უკვე ქალაქის სტატუსი აქვს მინიჭებული. ქართლ-კახეთის სამეფოში მყოფი უცხოელი მოგზაურები და დამკვირვებლები ცხინვალს ქალაქად ასახელებენ. 1770 წლის 5 აპრილის დემოგრაფიულ ნუსხაშიც, რომელიც ერეკლე II-ის ბრძანებით რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიის წარმომადგენელისათვის გადასაცემად შეადგინეს, ცხინვალი ქალაქად არის დასახელებული. [გამრეკელი... 1973:152] ცხინვალის მოსახლეობის შესახებ ვახუშტი გადმოგვცემს: *"მსახლობელნი არიან ქართველნი, სომეხნი, ურიანი"*. [ვახუშტი, 1941:76] იაკობ რაინეგის ცნობით, რომელიც 1778-1781 წლებში ქართლ-კახეთის სამეფოში იმყოფებოდა, ლიახვის ხეობის სოფლებში *"დიდი რაოდენობით არიან ებრაელებიც, რომელთა უმრავლესობა ცხოვრობს ქალაქ ქსინვალში, ანუ ქრც[ხ]ინვალში"*. [რაინეგის, 2002:149] 1770 წლის დემოგრაფიულ ნუსხაში აღნიშნულია: *"არს ქალაქი ქცხილვანისა და ამას შინა მკვიდრობენ მართლმადიდებელნი ქართველნი, სომეხნი და ურიანი ხიზნით კომლი შვიდასი"*. [გამრეკელი... 1973:152]

XVIII საუკუნის II ნახევრის ცხინვალის მოსახლეობის შესახებ დეტალურ ინფორმაციას შეიცავს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული Hd ფონდის საბუთი №1606. ეს არის საკმაოდ მოზრდილი თავნაკლული გრაგნილი, რომელიც შიდა ქართლის, მათ შორის ქალაქ ცხინვალის მოსახლეობის აღწერას წარმოადგენს. თავის ნაშრომზე მუშაობისას ფეოდალური ხანის ცხინვალის ისტორიის მკვლევარ მიხეილ ცოტნიაშვილს ხელთ ჰქონია აღნიშნული დოკუმენტი და უსარგებლია კიდევ. თუმცა, მას ტექსტის გამოქვეყნება საჭიროდ არ მიუჩნევია. ვფიქრობთ, ამ მეტად მნიშვნელოვანი დოკუმენტის პუბლიკაცია ურიგო არ იქნება და დააინტერესებს როგორც ცხინვალის, ასევე შიდა ქართლის სოციალური, დემოგრაფიული, ეთნიკური თუ ლოკალურ საგვარეულოთა ისტორიის მკვლევრებს და მკითხველთა ფართო აუდიტორიას. როგორც აღვნიშნეთ, გრაგნილი, რომელშიც ქალაქ ცხინვალის მოსახლეობის აღწერაა შეტანილი, არის თავნაკლული და, შესაბამისად, შედგენის თარიღიც არ არის

მითითებული. მ. ცოტნიაშვილი დავთარს XVIII საუკუნის 90-იანი წლებით ათარიღებს. როგორც ავტორი აღნიშნავს, ამის საფუძველს იძლევა დავთარში მოხსენებული გვარები და სახელები, თუმცა, იგი მათ არ აკონკრეტებს. [ცოტნიაშვილი, 1986:193] ვფიქრობთ, შემოთავაზებული დათარიღება არ არის სწორი და გადასინჯვას საჭიროებს. დავთარში XVIII საუკუნის 70-90-იანი წლების ცნობილი სახელმწიფო მოღვაწე, ოთარ რევაზის ძე ამილახვარი, მინბაშად არის მოხსენიებული, ხოლო დავთრის სხვა ნაწილიდან ჩანს, რომ ამილახვრის, ანუ მემარჯვენე სარდლის, ტიტულს იასე ამილახვარი ფლობს. ისტორიულ დოკუმენტებში ოთარი მინბაშად იხსენიება XVIII საუკუნის 70-იანი წლების შუახანებსა და 80-იანი წლების დასაწყისში. შემდეგ ის ინიშნება სარდლად და ამილახვრის საპატიო ტიტულს იღებს. წყაროებით დასტურდება, რომ ოთარი ამილახვარია 1786-1787 წლებიდან. ამდენად, აღწერა უნდა შესრულებულიყო ოთარის სარდლად დანიშვნამდე, დაახლოებით, XVIII საუკუნის 70-80-იანი წლების მიჯნაზე. ცნობილია, რომ ქართლ-კახეთის მოსახლეობის აღწერა ჩატარებულა 1781 წელს. [ჯავახიშვილი, 1967:105-247; თაყაიშვილი, 1951:35] და ჩვენს ხელთ არსებული დავთარიც სწორედ 1781 წლით უნდა დათარიღდეს.

დავთარი იძლევა ქალაქის ეკონომიკური ისტორიის შესახებ გარკვეულ ინფორმაციას: ზოგიერთი პირი მოხსენიებულია თავისი პროფესიის მიხედვით. მაგ. მეჩითე თამაზა, მექვაბე მასურა, მეჩახმახე გასპარა და სხვ.

იმდროინდელი აღწერის წესის დაცვით, დავთარში შეტანილია არა მოსახლეობის სულადობრივი მონაცემები, არამედ კომლის და "თავის", ანუ მამაკაცთა რაოდენობა. დავთარი გვაწვდის ზუსტ ინფორმაციას ქალაქის მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ. იმ დროისათვის ცხინვალში 130 კომლი სახლობდა. ეს ციფრი 1770 წლის 5 აპრილის დემოგრაფიული ნუსხის მონაცემებს მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდება, რომლის მიხედვითაც ცხინვალის მოსახლეობა 700 კომლითაა განსაზღვრული. ამ ცნობაზე დაყრდნობით მ. ცოტნიაშვილმა გამოთქვა მოსაზრება, რომ თითქოს 1770 წლის შემდეგ რამდენიმე წლის განმავლობაში ცხინვალის მოსახლეობა კატასტროფულად – 83,5%-ით შემცირებულა. [ცოტნიაშვილი, 1986:197] ჩვენი აზრით. ასეთი ვარაუდი მართებული არ უნდა იყოს. ამის დამადასტურებელია შემდეგი ფაქტები: I. ყველა იმდროინდელი უცხოელი მოგზაურ-დამკვირვებელი თუ ქართული წყარო ერთხმად მიუთითებენ, რომ ქართლში, თბილისის შემდეგ პირველობდა ქალაქი გორი, რომლის მოსახლეობა იმავე 1770 წლის ნუსხისა და სხვა წყაროების მიხედვით, 500 კომლს არ აღემატებოდა. ამიტომ მცირე ქალაქად მოხსენიებულ ცხინვალში შეუძლებელია გორზე მეტი (700) კომლი ყოფილიყო.

II. 1770 წლიდან 1780-იანი წლების დასაწყისამდე ქართლში არ მომხდარა ისეთი კატასტროფა, რომელსაც შეეძლო თუნდაც ერთი ქალაქის მოსახლეობის 83,5%-ით შემცირება. მითუმეტეს, რომ ეს პერიოდი ქართლ-კახეთის სამეფოსათვის ერთგვარად მშვიდობიან და დაწინაურების ხანად ითვლება. მართალია, ომან ხერხეულიძის გადმოცემით, 1772 წელს ოსმალეთიდან შემოსულ ახალციხის ფაშას ცხინვალის ციხის გარეთ მყოფი 600 მოსახლე ტყვედ წაუყვანია. [ხერხეულიძე, 1984:66], მაგრამ ეს ფაქტიც ვერ ახსნის მოსახლეობის ასეთ მკვეთრ (83,5%-ით) შემცირებას. მით უფრო, რომ კაპიტანი ღვოვი თავის მოხსენებაში ცხინვალის მიმდებარე ტერიტორიიდან მხოლოდ 300 სულის ტყვედ წაყვანას აფიქსირებს. [ცოტნიაშვილი, 1961:62]; თანაც ომან ხერხეულიძე აღნიშნავს, რომ ეს ტყვეები მოლაპარაკების შემდეგ ოსმალეთის ხონთქარს ერეკლესთვის უკან დაუბრუნებია. ამიტომ 1770 წლის დემოგრაფიული ნუსხით განსაზღვრული ცხინვალის მოსახლეობის რაოდენობა (700 კომლი) ეჭვს იწვევს.

ამ ნუსხის ერთ-ერთმა გამომცემელმა ვ. გამრეკელმა გამოთქვა მოსაზრება: *"...სავარაუდებელია, რომ კომლთა საერთო რიცხვში შესულია ლიახვის აყოლებით, ცხინვალის მომდგომი, უახლესი სოფლების კომლებიც"*. [გამრეკელი, 1976:65] ავტორი თავის აზრს ამყარებს იმ არგუმენტით, რომ სამაჩაბლოს ქართული მოსახლეობა ნუსხაში ცალკე არ იხსენიება და, ბუნებრივია, მოიაზრებოდა ცხინვალის მოსახლეობაში. ამ მოსაზრებას სრულიად ვიზიარებთ და ჩვენი მხრივ დავამატებთ, რომ სწორედ ასე აქვს აღწერილი იოანე ბატონიშვილს ცხინვალი და მის გარშემო არსებული ხეობები. [ბაგრატიონი, 1986:40-41] თუ აღწერის დავთარს დავაკვირდებით, ნათელი გახდება, რომ ცხინვალის მოსახლეობა ამ პერიოდში არათუ შემცირებულა, არამედ გაზრდილა კიდევ. ამას გვაფიქრებინებს ალიდან ვაჭართა ფენის წარმომადგენლების კომპაქტური გადმოსახლება, რაც ცხინვალის მოსახლეობის რიცხვის გასაზრდელად სამეფო კარის ერთგვარ პრევენციაზე მიგვანიშნებს. ასევე, ქალაქში ფიქსირდება 19 თარხანი, ანუ სამეფო გადასახადებიდან გათავისუფლებული კომლი. ცნობილია, რომ ერეკლე II გადასახადებისაგან ათავისუფლებდა ყველა ახლად დასახლებულს და ეს თარხანი გლეხებიც ახალმოსახლენი უნდა ყოფილიყვნენ. XVIII საუკუნის 70-იან წლებში ცხინვალისათვის ქალაქის სტატუსის მინიჭება მეფის ყველა ამ ღონისძიების შედეგად უნდა მომხდარიყო.

საბუთი გვაწვდის ზუსტ ინფორმაციას მემამულე-ფეოდალთა და მათი ყმების რაოდენობის შესახებ. ქალაქში ყველაზე მეტი ყმა მეფის საკუთრებას წარმოადგენდა. ყმათა მფლობელები არიან ბატონიშვილები, დედოფალი, მაჩაბლები, ამილახვრისშვილები, ხერხეულიძეები, ბეგთაბეგიშვილები და სხვ. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ცხინვალში მათი ყმები აღნიშნულ

სათავადოთა საერთო საკუთრებას არ წარმოადგენდნენ. ისინი სხვადასხვა თავადიშვილთა კერძო მფლობელობაში იმყოფებოდნენ. ამით დასტურდება, რომ ამ პერიოდში სათავადოებში საერთო-სასახლო მფლობელობა დარღვეულა და ყმები სხვადასხვა სახლისშვილს გადაუნაწილებია.

აღწერის დავთარი ზედმიწევნით ზუსტად გადმოგვცემს ქალაქის მოსახლეობის ეთნიკურ სურათს, რომლის მიხედვითაც აქ ცხოვრობენ მხოლოდ ქართული, სომხური და ებრაული ეთნოსის წარმომადგენლები.

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი Hd - 1606. შიდა ქართლის მოსახლეობის აღწერის დავთარი.

განკვეთილობის ნიშნად ნახმარია წერტილი. ცხინვალის მოხსენებულია "ქცხინვალად".

ქ. ქცხინვალს აზნაურიშვილი უნაძე მამუკა, ამისი შვილი ტეტია და პავლე კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ აზნაურიშვილი გარსევანაშვილი ივანე კომლი ა, თავი ა.

აქავ თარხნები:

ქ. მამასახლისი მურადაშვილი სტეფანე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ შედანაშვილი შოშია, მღვდელი ქრისტესია და ნონია კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ ცერაძე მღვდელი იოანე, გოგია, ბეჟან, დავით, ქრისტესია, სოსია, ლევან, ნინია, ანდრია, თომა კომლი ა, თავი ი.

ქ. მაისურაძე ბეჟანის შვილი ტეტია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ მაისურაძე ხოსრო და ნინია კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ჩიტიაშვილი მეშარბათე გოგია და ამისი ძმა ბერუა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ მასიაშვილი ბერი, ამისი ძმა ივანე და გოგია კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ ლომკაცაშვილი გოგია, ამისი დისწული ბეჟანა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ელიაშვილი ავთანდილა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ გამჩენაშვილი დარჩია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ოჰანაშვილი ტერ მოსესა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ცერაძე ტეტია ზოგანო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ უნაძე გოგია ზოგანო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხანუაშვილი პეტრე და შერმაზან თოფჩი კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ მურადაშვილი გაბრიელა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ უნაძე მამუკას ყმა სეირიშვილი გაბრიელ კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ შედანიშვილი შოშიას ყმა ნასყიდი ღარიბაშვილი ბერიკა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ნასყიდი ზოგანო ლომა, ბერიკა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ნასყიდი ზოგანო ჩაგელიშვილი სეხნია კომლი ა, თავი ა.

აქავ ქცხინვალს ბატონის სახასო მოყალნე:

ქ. ხოჯაშვილი ხოსრო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ იარალაშვილი ბერის ძმა ტერ მელქისეთა, გივი, გაბრიელა კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ მურადაშვილი ყაზარა, ტერ ფარსელა და გივი კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ ლალაშვილი ღთისავარა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ იარალიშვილი იოსება კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ოჰანანთ გაბრიელაშვილი ღთისავარა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ოჰანაშვილი ბაღდასარა, ამისი ძმა ტერ სტეფანა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ შადადგულაშვილი ტერ აფრიამა, ამისი ძმა მოსესა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ მარკოზაშვილი ბეჟანა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხოჯაშვილი იოსებ. [კომლი ა], თავი ა.

ქ. აქავ მამისთვალაშვილი ურია მარდიხა, ამისი ბიძაშვილი აბრამია კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ურია მამისთვალაშვილი ბოგანო აბრამია კომლი ა.

ქ. აქავ ურია ისრაილაშვილი ისრელა და სურიელა ბოგანო კომლი ა.

ქ. თამარაშენს ურია **ბატონის** სახასო დავითაშვილი მანოხა, ამისი ძმა შალომა და მისი შვილი ელია კომლი ა.

ქ. აქავ ქცხინვალს ძაგიას ყმა ნასყიდი გახელიძე გოგია კომლი ა, თავი ა.

ქ. ფრის **დედოფლის** ყმა მჭედლიძე ნინია, მოსე, კაცია და შიო კომლი ა, თავი დ.

ქ. აქავ იოსებ ბერძნის ყმა კობალაძე ბერის ძმისწული სვიმონა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ **მთაწმინდის** ყმა თარხანი ბაიბუხისშვილი ივანე და პეტრე კომლი ა, თავი ბ.

აქავ ქცხინვალს საბატონიშვილო თარხნები:

ქ. კვანჭახაძე დავითა და მოსიკე კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ კვანჭახიძე გაბრიელა, ამისი შვილი ძმა იაკობ და იოსებ კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ კვანჭახაძე სვიმონა, ამისი ძმა ივანე კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ კველაშვილი ბეჟანა, ამისი ძმა გაბრიელ კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ბაქუზანაშვილი ივანე, ამისი ძმა ტეტია კომლი ა, თავი ბ.

აქავ ქცხინვალს ხერხეულიძეების ყმები:

ქ. **ხერხეულიძე დავითის** ყმა ყანდუაშვილი გივის შვილი ოზოლი კომლი ა, თავი ა.

ქ. ამისივ ყმა ბოგანო დიდებელი დალაქიშვილი იესე, ამისი ძმა პეტრე და ზურაბა კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ბოგანო ალელი კაკუაშვილი ესტატე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხერხეულიძე ალათანგის ყმა ჩამოვარდნაშვილი დავითა და ამისი ძმა სოსია და მამიჯანა და ელიზა კომლი ა, თავი დ.

აქავ ქცხინვალს ფარსადან მაჩაბლის ყმა:

ქ. კასრაძე მღვდელი იოსებ და ამისი ბიძაშვილი გიორგი და ტეტია კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ ამისიყ ყმა ჭამპურიძე მასურა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ბერიშვილი გოგია, ამისი ძმისწული დავითა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისიყ ყმა სვიმონაშვილი გოგია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისიყ ყმა ერანაშვილი ფარემუზა ზოგანო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისიყ ყმა მისელაშვილი პაპუნა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი ზაზაშვილი პეტრე და ქიტესა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ქცხინვალს ამისიყ ყმა აზნაურიშვილი ნაბიჭვრიშვილი იოანე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისიყ ყმა ჭამპურიძე ბერი კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ აზნაურიშვილი ნაბიჭვრიშვილი ხოსრო კომლი ა, თავი ა.

აქავ ქცხინვალს მაჩაბელი ბადურიშვილი ბარძიმის ყმა:

ქ. ჯავახიშვილი ბეჟანა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისიყ ყმა ურია ხუხაშვილი შაფათა და ელია კომლი ა.

აქავ ქცხინვალს ბეგთაბეგიანთ ყმა:

ქ. სულხან მდივნის ყმა მახნიაშვილი გაბრიელ კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამავე სულხან მდივნის ყმა მახნიაშვილი ბერი შეუძლებელი კომლი ა.

ქ. აქავ სოლომონ მდივნის ყმა ბერენიშვილი მოსე შეუძლებელი კომლი ა.

ქ. აქავ სოლომონ მდივნის ყმა ბერუნიშვილი გოგია ზოგანო კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ბერუნიშვილი ივანე და ამისი ძმა გიორგი კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ნაბახტეველი ჟამიერაშვილი ღთისია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ნაბახტეველი ჟამიერაშვილი დალაქი ოთარა კომლი ა., [თავი ა]

ქ. აქავ სოლომონ მდივნის ყმა ალელი ამირაღაშვილი ოსეფა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ავთანდილ მდივნის ყმა ზოგანო ხარშილაძე შიო და ნინია კომლი ა, თავი

აქავ ქცხინვალს ალელები:

ქ. ალელი ყულიჯანაშვილი მამასახლისი ბაღდასარა და სვიმონა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ყულიჯანაშვილი ბატონჯანა, ამისი ძმა ოსეფა ანტონა კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ პაპუაშვილი გაბრიელა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ტერპეტროზაშვილი მოსესა, ამისი, ამისი ძმა ტერ მიქელა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ დოთაშვილი ბერი კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ მერაბაშვილი მერაბა, ამისი ძმა მოსესა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ენაკოლოფაშვილი პაატა, ამისი ძმა ზურაბა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ყულიჯანაშვილი გრიქორა, ამისი ძმა სარქისა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ჯანინაშვილი ავთანდილა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ზეგალაშვილი გოგია და გაბრიელა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ რუსინაშვილი მანუჩარა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ სათუაშვილი აკოფა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ შავერდაშვილი არუთენა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ტერ არექელაშვილი ტერ ბაღდასარა და ტერ იოანე კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ხოჯაშვილი მამაჯანა, ამისი ძმა არუთენა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ტერ სიმონაანთ არუთენაშვილი დავითა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ქიჩიკაშვილი ბერუა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ გოგინაშვილი მიქელა და არტურა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ურია ხახამი, ბინია კომლი ა.

ქ. ურია შალომა კომლი ა.

ქ. ურია გაგულა კომლი ა.

ქ. ალელი მამიჯანაშვილი გაბრიელა კომლი ა, თავი ა.

ქ. ალელი ხითარაშვილი არუთინა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ყულიჯანაშვილი იესე შეუძღვებელი კომლი ა.

ქ. აქავ ალელეზი ელენე ბატონიშვილის ყმა აღხაზიშვილი ქაიხოსრო, მისი ძმა კაცო კომლი ა, თავი ბ.

აქავ ქცხინვალს ოთარ მინაშის ყმა:

ქ. დავითაშვილი ავეტიქას შვილი დავითა, ყაზარა და სოლომონ კომლი ა, თავი გ.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ზოგანო მეზალე ბერუა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ზოგანო მეჩითე თამაზა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ქცხინვალს ამილახვარიშვილი გივის ყმა კოლეელიშვილი ნაცვალი იესე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ამისივ ყმა ზოჭორიძე მამუკა და ივანე კომლი ა, თავი ბ.

ქ. ამისივ ყმა ხანჯალაშვილი ბერუა და ბაღდუა კომლი ა, თავი ბ.

- ქ. ქცხინვალს **დედოფლის** ყმა სურამელი ურია ელიშაყაშვილი აბრამია.
- ქ. ქცხინვალს ახალდაბელი ურია ელიაშვილი აბრამა, მოშია და დანელა კომლი ა.
- ქ. ქცხინვალს ახალდაბელი ურია შაპის იმედიშვილი აბრამა, ამისი ძმა დანიელა კომლი ა.
- ქ. აქავ ახალდაბელი ურია მანაშერა, კაცობა, ამისი მძმა აბრამა და ისხაკა კომლი ა.
- ქ. აქავ ახალდაბელი ურია ხუნდიაშვილი იოსება კომლი ა.
- ქ. ქცხინვალს ხიზანი **სარდალ სახლთხუცის** ყმა ზაყალი სტეფანა კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი მოქალაქე **დედოფლის** ყმა სალმახანაშვილი მიკირტუმა კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი ტყვეობიდან მოსული თიღველი კავაძე გოგია **ბატონიშვილის გიორგის** ყმა კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი ბეკმელი ბლიაძე ივანე კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი **დედოფლის** ყმა ზაყალი გოგია, ამისი სიძე ქრისტეს საფლავის ყმა დავითა კომლი ა, თავი ბ.
- ქ. აქავ ხიზანი **ბატონიშვილის გიორგის** ყმა ბუ[სუ]სი ესტატე კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი ურია ატენელაშვილი ელია და მოშია კომლი ა, **ბატონიშვილის იულონის** ყმა.
- ქ. აქავ ხიზანი **ანახანუმ დედოფლის** ყმა ყარახანაშვილი ო[ჰ]ანეზა კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი მოქალაქე გოლინაშვილი მეჩახმახე გასპარა კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი მჭედელი ასლანაშვილი ბერუა და ხითარა კომლი ა, თავი ბ.
- ქ. აქავ ხიზანი **ეჩმიაძინის** ყმა თელბაზაშვილი შაჰა და ამისი ძმა დავითა კომლი ა, თავი ბ.
- ქ. აქავ ხიზანი **მუხრანბატონის** ყმა ღამბარაშვილი არუთინა და ბერუა კომლი ა, თავი ბ.
- ქ. აქავ ხიზანი **თარხნიშვილი გლახას** ყმა ამილაშვილი გრიქორა კომლი ა, თავი ა.
- ქ. აქავ ხიზანი **თარხნიშვილის ზაზას** ყმა გონგლაძე შავლე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი ამისივ ყმა ფაფაკერაშვილი არუთინა[ს]შვილი ოსეფა და გოგია კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ხიზანი **ზურაბიშვილის** ყმა გიორგიშვილი ბერუა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი იარალი ეშიკალა[ს]ბაშის ყმა როსტევეანაშვილი გოგია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი **თბილელის** ყმა მეწისქვილიშვილი გლახა და ოთარა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ხიზანი **იულონ ბატონიშვილის** ყმა დარჩიაშვილი ბერი კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი **გიორგი ბატონიშვილის** ყმა ახალგორელი მექვაბე მასურა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი **ნათლისმცემლის** ყმა მოსესაშვილი ყაზარა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი კბილა გრიქორაშვილის ყმა ფეიქარი გოგია კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი **ავთანდილ ხერხეულიძის** ყმა ცაბაძე ივანე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი **ეჭმიაძინის** ყმა მარანაშვილი აკოფა კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი **ქვათახევის დ[ვ]თისშობლის** ყმა მეურმიშვილი პეტრე კომლი ა, თავი ა.

ქ. აქავ ხიზანი ბროძევილი ქაიხოსრო ამისი ძმა საამა კომლი ა, თავი ბ.

ქ. აქავ ხიზანი დავით ოქრომჭედლიშვილის ყმა მეცხვარიშვილი გოგია კომლი ა, თავი ა
[ხეც., Hd_1606]

ცხინვალს ქალაქად ასახელებენ 1769-1772 წლებში საქართველოში მყოფი რუსი მოხელეები: ლვოვი, ხვაბულოვი. [Цагарели, 1891:353,428], რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი გიულდენშტედტი. [გიულდენშტედტი, 1964:267], გერმანელი მოგზაური იაკობ რაინესი. [რაინესი, 2002:149] და სხვ.

ალ. ხახანაშვილის მიერ გამოცემულ ნუსხაში შეცდომით ცხინვალის ნაცვლად წილკანია მოხსენიებული. ამ გამოცემაზე დაყრდნობით 1965 წელს ი. დოლიძემ ხელახლა გამოსცა ნუსხა, თუმცა, აქაც იგივე შეცდომაა დაშვებული. [დოლიძე, 1965:420-422]

სტატიის მოცულობიდან გამომდინარე ვაქვეყნებთ არა დავთრის სრულ ტექსტს, არამედ მხოლოდ იმ ნაწილს, რომელიც ქალაქ ცხინვალის აღწერას შეიცავს.

ამილახორად იწოდებოდნენ მხოლოდ მემარჯვენე სარდლები, რომლებიც ამავდროულად იყვნენ სათავადოს "სახლის უფროსები". სხვა ამ სახლის წევრი თავადიშვილები ამილახვირშვილებად მოიხსენიებოდნენ. ეს წესი მკაცრად იყო დაცული და მისი დარღვევა წარმოუდგენელი იყო.

XVIII საუკუნის 70-90-იან წლებში აღწერები ჩატარებულა 1774 წელს. [თაყაიშვილი, 1907:407; 1951:5; ჯავახიშვილი, 1967:145,183], 1781 წელს. [ჯავახიშვილი, 1967:105-247; თაყაიშვილი, 1951:5], 1790 წელს. [აკოფაშვილი, 1976:353] და 1794 წელს. [ჯავახიშვილი, 1918:36]

შუა საუკუნეების საქართველოში აღწერის პრაქტიკული მნიშვნელობა გადასახადების შეწერითა და სამხედრო საქმიანობისათვის ვარგის პირთა შესახებ ინფორმაციის მიღებით გამოიხატებოდა და ამიტომ მხოლოდ კომლისა და ამ კომლში მყოფი მამაკაცების აღრიცხვა ხდებოდა.

ქალაქი ალი XVIII ს-ში დაემცრო, ამიტომ მოსახლეობა ქართლის სხვადასხვა ქალაქში გადასახლდა, მათ შორის ცხინვალში.

1783 წლის ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურთა ნუსხა და იოანე ბატონიშვილის შედგენილი "შემოკლებითი აღწერა საქართველოსა შინა მცხოვრებთა თავადთა და აზნაურთა გვარებისა" ასახელებენ აზნაურ უზნაძეს, თანაც იოანე ბატონიშვილი მიუთითებს, უზნაძეები "*მოსახლეობენ ლიახვის ხეობასა შინა*". [დოლიძე, 1965: 486; ბაგრატიონი, 1997:64] ამიტომ საფიქრებელია, რომ აღმწერის ტექნიკურ შეცდომასთან გვაქვს საქმე და უნდა ეწეროს უზნაძე. თუმცა, დავთრის სხვა ადგილასაც ანალოგიურად მოიხსენიება ეს აზნაური.

ეს ხაზი ტექსტში წაშლილია.

ეს ხაზი წაშლილია და აქვს შემდეგი მინაწერი: "ეს ცოლშვილით აყრილა, კახეთს წასულა".

თავის ნიშანი წაშლილია. საერთოდ `ურიათა~, ანუ ებრაელთა, აღწერის შემთხვევაში თავის რაოდენობა არ არის განსაზღვრული.

"ბატონის", ანუ მეფის, ყმა.

"ამისი ძმა სარქისა" ტექსტში წაშლილია და, შესაბამისად, თავის რაოდენობა "ზ"-ს შემდეგ "ა"-თია აღნიშნული.

უკანასკნელი ორი ხაზი ტექსტში წაშლილია.

უკანასკნელი სამი ხაზი გრაგნილის კიდეზეა დაწერილი. აქედან პირველი ორი ხაზი ტექსტში წაშლილია.

მოსდევს შემდეგი მინაწერი: "აზიათარს რომ გამოართვა, ის კაცია".

ლიტერატურა

1. აკოფაშვილი გ. სასარდლოების შესახებ ქართლის სამეფოში. ივანე ჯავახიშვილის დაბადების 100 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული.-თბილისი,1976
2. ბაგრატიონი იოანე. ქართლ-კახეთის აღწერა / ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა და სამიებლები დაურთეს თინა ენუქიძემ და გურამ ბედოშვილმა.- თბილისი,1986
3. ბაგრატიონი იოანე. შემოკლებითი აღწერა საქართველოსა შინა მცხოვრებთა თავადთა და აზნაურთა გვარებისა / რედაქტორი და გამომცემელი ზურაბ კაცელაშვილი.-თბილისი, 1997
4. გამრეკელი ვ. აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობა 1770 წლის 5 აპრილის ნუსხის მიხედვით / საქართველოს მეც. აკად. მაცნე. ფილოსოფიის, ფსიქოლოგიის, ეკონომიკისა და სამართლის სერია.-თბილისი, 1976
5. გამრეკელი ვ., ცქიტიშვილი ზ.1770 წლის 5 აპრილის დემოგრაფიული ნუსხა / საქართველოს მეც. აკად. საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილება; მაცნე: ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიის და ხელოვნებათმცოდნეობის სერია.- თბილისი,1973
6. გიულდენშტედტი. გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში: ტომი 1 / გერმანული ტექსტი ქართული თარგმანითურთ გამოსცა გ. გელაშვილმა; საქ. მეცნ. აკად. თბილისი,1964
7. დოლიძე ი. ქართული სამართლის ძეგლები: ტომი 2 / ტექსტი გამოსცა, შენიშვნები და სამიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ.- თბილისი. 1965
8. ვახუშტი ბატონიშვილი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა / თ. ლომოურის და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით.- თბილისი, 1941
9. თაყაიშვილი ე. ქსნის საერისთავოს სტატისტიკური აღწერილობა // თბილისის უნივერსიტეტის შრომები: ტომი 45.- თბილისი.1951
10. მასალანი საქართველოს სტატისტიკური აღწერილობისა XVIII საუკუნეში / გამოცემული ე. თაყაიშვილის რედაქტორობით და წინასიტყვაობით.- ტფილისი, 1907

11. რაინესი ი. იაკობ რაინესის მოგზაურობა საქართველოში /გერმანულიდან თარგმნა, შესავალი და საძიებელი დაურთო გია გელაშვილმა.- თბილისი.2002
12. შარდენი ჟ.მოგზაურობა საქართველოში / თარგმნილი ფრანგულიდან ვასილ ბარნოვის მიერ; რედ. შ. რადიანი.- ტფილისი,1935
13. ცოტნიაშვილი მ.ცხინვალის ისტორია: (ცხინვალი ფეოდალიზმის ხანაში).-ცხინვალი, 1986
- 14.ცოტნიაშვილი მ. ცხინვალის ისტორიისათვის.- სტალინირი (ცხინვალი),1961
15. ხერხეულიძე ო. მეფობა ირაკლი მეორისა /ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო ლელა მიქიაშვილმა.- თბილისი, 1984
16. (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი) Hd_1606
- 17.ჯავახიშვილი ივ.საქართველოს ეკონომიკური ისტორიის ძეგლები: წიგნი 1: აღმოსავლეთ საქართველოს XVIII ს. ხალხის აღწერის დავთრები.- თბილისი,1967
- 18.ჯავახიშვილი ივ. ქალაქები, საქალაქო წესწყობილება და ცხოვრების ვითარება საქართველოში მე-17, მე-18 საუკუნეებში //პრომეთე.- №1.- 1918
- 19.Цагарели А. Грамоты и другие исторические документы XVIII столетия относящиеся къ Грузии. Том. I. С-Петербургъ. 1891

ქართული წერილობითი წყაროები კირილე ალექსანდრიელის ეგზეგეტიკური კატენების შესახებ

ქართულ ენაზე არსებულ უძველეს თარგმანთა კვლევას დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც ქართული, ასევე იმ ქვეყნების ლიტერატურათა შესასწავლად, საიდანაც ძეგლი ითარგმნა. იმის გამო, რომ თავისი მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის განმავლობაში ქართულ ლიტერატურას ხანგრძლივი და მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდა ბიზანტიურ მწერლობასთან, შეიძლება ითქვას, რომ ბიზანტიანისტიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიის მთელი რიგი საკითხების მეცნიერული კვლევა შეუძლებელი ხდება ქართული მასალის გაუთვალისწინებლად.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ძველი ქართული მწერლობა იმ თვალსაზრისით, რომ მასში შენახულია ძალზე საინტერესო და მნიშვნელოვანი ცნობები ბიზანტიურ ავტორებზე. უაღრესად მდიდარი და საინტერესო მასალის შემცველი აღმოჩნდა ამ მხრივ XI საუკუნის ქართველი მთარგმნელის, ეფრემ მცირის, კოლოფონები, "მთარგმნელის მოზრახული" ანდერძები და სქოლიო-კომენტარები, რომლებშიც, გარდა ცალკეული ბიზანტიელი ავტორის შესახებ მოწოდებული ცნობებისა, ბერძნული ქრისტიანული ლიტერატურის არაერთ მნიშვნელოვან საკითხზე ვხვდებით მსჯელობას.

ეფრემის ერთ-ერთი "მოზრახული", კერძოდ, პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარების მისეულ თარგმანზე დართული მთარგმნელის ანდერძი [Ath.18:235-238] და მასში აღნიშნული ფაქტების დასამოწმებლად მთარგმნელის მიერ წყაროდ დასახელებული კირილე ალექსანდრიელის ერთი ეპისტოლე [Ath.18:238-241; Ath.39:16v-17v] საყურადღებო მასალას გვაწვდის ქრისტიანული ეგზეგეტიკის ისტორიის რამდენიმე საკითხის დასაზუსტებლად, კერძოდ: როდის და ვის მიერ შეიქმნა პირველი ეგზეგეტიკური კრებული, კატენები [ლათ.catenae, ბერძნ.seirai], რომლებშიც ბიბლიური წიგნებისათვის ეკლესიის მამათა მიერ დაწერილი განმარტებებია თავმოყრილი; რა წყაროებს იყენებდა ამ კრებულის შემდგენელი; როგორი იყო პირველი კატენების შინაარსობრივი და გარეგნული მხარე; რა ცვლილება განიცადა შემდგომში ამ კრებულმა; მისი რომელი რედაქცია ჰქონდათ დედნად ქართველ მთარგმნელებს და როგორია ქართულ ენაზე დაცული თარგმანების მნიშვნელობა საზოგადოდ, ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიისა და, კერძოდ, კირილე ალექსანდრიელის ლიტერატურული მემკვიდრეობის მკვლევართათვის.

როგორც აღვნიშნეთ, ეფრემ მცირის ანდერძი პავლეს ეპისტოლეთა განმარტების მისეულ თარგმანს ერთვის. მანუსკრიპტი, რომელსაც უნიკალური ბიბლიოგრაფიული ცნობების შემცველი მთარგმნელის კოლოფონი შემოუნახავს, XV-XVI საუკუნით თარიღდება და შეიცავს პავლე მოციქულის ეპისტოლეთა თარგმანების ტექსტის ერთ ნაწილს [დანელია,1982:315-318; პავლეს ეპისტოლეთა...2003:310-352], კერძოდ, ებრაელთა მიმართ ეპისტოლეს თარგმანებიდან - ბოლომდე [Ath.18:13-235], რასაც მოსდევს მთარგმნელის ანდერძი [Ath.18:235-238], რომელსაც ხელნაწერში ასეთი სათაური აქვს: *"უწყებად მიზეზსა წიგნისა ამის მრავალთა წიგნთაგან ერთად შემოკრებულისა"*.

ანდერძის მიზანი, როგორც სათაურიდანაც ჩანს, შემდეგია: მთარგმნელმა შეწევნითა ღმრთისაჲთა მოკლედ უნდა განაცხადოს, "თუ ვითარ დიდთა თარგმანთაგან შემოკრებითი ესე თარგმანი გამოკრებულ არს" [Ath.18:235]. მაგრამ სანამ იმაზე დაიწყებდეს საუბარს, თუ ვინ და როგორ შეადგინა გამოკრებული თარგმანება, ეფრემი მსჯელობას იმ მიზეზის დასახელებით იწყებს, რამაც გამოიწვია იოანე ოქროპირის მიერ დაწერილი ვრცელი ეგზეგეტიკური თხზულების შემოკლება, სადაც სამოციქულოს წიგნების ყოველი თავის მუხლობრივ განმარტებას ოქროპირის ვრცელი "სწავლაჲ" მოსდევს (*"ვრცლად თავ-თავოან და სწავლიან არს და მრავალწიგნად განყოფილი თარგმანი...იოანე ოქროპირისაჲ"*) [Ath.18:235]. ქართველი მწიგნობარი ამის მიზეზად ასახელებს ტექსტის სიდიდის გამო მის რამდენიმე წიგნად დაყოფას და ამის გამო წიგნის შეძენის გაძნელებას: *"მრავალწიგნობისაგან საჭირო არს გლახაკთა კაცთა მიერ მოგებაჲ მათი"* [Ath.18:235]. მისი აზრით, სწორედ ამიტომ გახდა აუცილებელი იოანე ოქროპირის მიერ თავად პავლე მოციქულის კარნახით დაწერილი ეპისტოლეთა განმარტებების შემოკლება. ყოვლისა წინაგანმგებელმან ღმერთმან ამისთვისაც წინასწარ იზრუნა და არა ლიტონი კაცის, არამედ წმინდა კირილე ალექსანდრიელის ხელით იოანე ოქროპირის ვრცელი კომენტარების მიხედვით შედგენილ იქნა შემოკლებული თარგმანება, რომელსაც ალექსანდრიელმა მთავარეპისკოპოსმა სხვა წმინდა მამათა ნააზრევნიდან ამოკრებილი განმარტებებიც დაურთო და ამგვარად ერთ წიგნში მოუყარა თავი სხვადასხვა ავტორის მიერ მოციქულის სიტყვის განსამარტავად დაწერილ კომენტარებს.

ეფრემ მცირე თავის მსჯელობას, თუ როგორ, რა მეთოდით და რა წყაროების გამოყენებით შეადგინა კირილემ თავისი კომპილაციური შრომა, წარმართავს პირველწყაროზე დაყრდნობით, კერძოდ, ის იმოწმებს კირილე ალექსანდრიელის ეპისტოლეს (*"ამას ვითარებასა ვისწავებთ ეპისტოლისა მისგან დიდისა კვრილე ალექსანდრიელისა"*) [Ath.18:235], რომელსაც ხელნაწერში ასეთი სათაური აქვს: *"წმიდისა მამისა ჩუჴნისა კვრილე"*

ალექსანდრიელ მთავარეპისკოპოსისაჲ, რომელმან თარგმნა ყოველნივე საწინაწარმეტყულონი წიგნნი და აღწერნა სხუანი წიგნნი მრავალნი, ებისტოლე სხვსა ვისმე ებისკოპოზისა მიმართ, რომელი ვედრებულიყო მისდა, რადთამცა აღწერა მოკლე თარგმანებაჲ წმიდისა მოციქულისა პავლეს ებისტოლეთაჲ" [Ath.18:238-241; Ath.39:16v-17v]. სათაურის მიხედვით, კირილეს ამ ებისტოლეს ადრესატი - "სხუად ვინმე ეპისკოპოსი" - სამოციქულოს მოკლე თარგმანების დამკვეთი ჩანს, რასაც ეთანხმება ეფრემის ანდერძში დაცული ბიბლიოგრაფიული ცნობაც: ეფრემის თქმით, *"ვისმე მოსწრაფესა ეთხოვა დიდისა კჳრილესგან, რადთა პატივთა ზედა სამოციქულოდსა წიგნისათა წარუწეროს შემოკლებული ძალი სიტყვსაჲ, რადთა აქუნდეს მას ერთ წიგნად პავლე თარგმნიანი"* [Ath.18:236].

ანდერძში ქართველი მთარგმნელი მოგვითხრობს მის მიერ თარგმნილი ეგზეგეტიკური კრებულის შექმნის ისტორიას და ასახელებს მის შემდგენელს. ამ საკითხზე მსჯელობისას ეფრემ მცირისთვის წყაროა კირილე ალექსანდრიელის ზემოთ დასახელებული ებისტოლე. ეფრემის ცნობით, კირილე *"გულსმოდგინებასა მისსა (დამკვეთი ეპისკოპოსისას) აქებს და ცხად-ჰყოფს, ვითარმედ ოქროპირის თარგმანთაგან გამოუკრებიეს მას მოკლე ძალი სიტყვსაჲ და ადგილ-ადგილ სხუათაცა წმიდათაჲ დაურთავს, სადაცა უპოვიეს საკითხავთა შინა განმარტებაჲ სამოციქულოდსა სიტყვსაჲ"* [Ath.18:235]. ეფრემი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ კირილეს მიერ შედგენილი პავლეს კომენტარების გამოკრებული თარგმანება, არ არის მისი ორიგინალური შრომა: *"ვინაჲცა ვითარცა აწ ბერძულისაგან გჳსწავიეს, არა კჳრილეს თარგმნილი არს გარემოწერილი იგი თარგმანი პავლეს სიტყუათაჲ, არამედ ვითარცა იტყვს დასაბამსა, ოქროპირის თარგმნილთაგან წიგნთა შემოუკრებიეს მოკლე ძალი თითოეულისა სიტყვსაჲ"* [Ath.18:336]. ეფრემის ეს ცნობა კირილე ალექსანდრიელის ებისტოლეს დასაწყისში მოცემულ მსჯელობას ეყრდნობა: ალექსანდრიელი მთავარეპისკოპოსი ასე მიმართავს თავისი წერილის ადრესატს: *"მოსწრაფებაჲ და სწავლისმოყუარებაჲ სიწმიდისა შენისაჲ ფრიად მთნდა მე, წმიდაო მამაო, და ამისთვის მორჩილებითა შენითა ძნელსა საქმესა კელ-ვყავ და მოსწრაფებაჲ ფრიადი შორის შემოვიდე, რადთამცა დავაწესე ებისტოლეთა თანა წმიდისა მოციქულისა პავლესთა თარგმანიცა მათი, რადთა ადვილ იყოს გულისწმისყოფაჲ მათი ყოველთა მიერ, რომელნი იკითხვიდენ მოსწრაფებით სიტყუათა მისთა. ვინაჲთგან უკუე წმიდასა მამასა ზუენსა იოანე ოქროპირსა უთარგმნიან ებისტოლენი ესე წმიდისა პავლესნი და რავდენნიმე სიტყუანი მისნი ვპოვენ დიდისა ბასილის მიერცა კესარიელისა და გრიგოლ ღმრთისმეტყუელისა და წმიდისა ათანასის მიერცა თარგმნილი, არამედ მათ წმიდათა მიერ აღწერილისაგან გამოკვრიბე და რომელიმე ჩემმიერიცა შევსძინე და განვაწესე სიტყუათა მათ თანა მის მოციქულისათა მოკლედ თარგმანი მათი გარემო მათსა"* [Ath.18:238-239; Ath.39:16v].

ამ წერილიდან კარგად ჩანს, თუ რა სახის სამუშაო შეუსრულებია კირილეს. მას შეუდგენია კატენური თარგმანება, ანუ კრებული პავლეს ეპისტოლეთა განმარტებებისა, რისთვისაც ძირითად წყაროდ გამოუყენებია იოანე ოქროპირის თარგმანება, ამოუკრებია სხვადასხვა თხზულებაში გაბნეული კომენტარები ბასილი კესარიელის, გრიგოლ ღვთისმეტყველის, ათანასი ალექსანდრიელისა და ზოგი მუხლი თვითონაც განუმარტავს. კირილეს შრომა არაა მხოლოდ შემოკლება იოანე ოქროპირის ვრცელი თარგმანებისა, ის კომპილაციური ხასიათის ნაშრომია, ანუ სწორედ იმგვარი კატენური კრებული (ბერძნ. *seirai*), რომელშიც წმინდა წერილის მუხლების სხვადასხვა ავტორთა განმარტებებია თავმოყრილი.

კირილეს შედგენილი კომპილაციური კრებული ეგზეგეტიკური კატენებისთვის დამახასიათებელი წესით ყოფილა ნაწერი: ეტრატის შუაგულში მოთავსებული ყოფილა კიმენი, ხოლო ოქროპირისა და "სხუათა მამათა", მათ შორის კირილეს კომენტარები კი - "პატივსა ზედა", ანუ აშიაზე. განსამარტავი მუხლი შესაბამის კომენტარს საგანგებო ნიშნებით უკავშირდებოდა. კირილეს სიტყვებით, *"ყოველსა სიტყუასა ზედა დამიწესებია რიცხჳ და იგივე რიცხჳ არს თარგმანსაცა ზედა, რადთა ადჳლ იყოს საპოვნელად, თუ რომელი თარგმანი რომლისა სიტყჳსად არს"* [Ath.18:239; Ath.39:16v].

ეფრემის ცნობითაც, კირილეს შედგენილი თარგმანება "გარემოწერილია": *"ხოლო გარემოწერად იგი ამისთვის უქმნია, რადთა არა განიკუთნოს სამოციქულოდ სიტყუად, არამედ რიცხჳთა ოდენ და ნიშნითა კიდეთა ზედა თარგმანი მოიღებოდის"* [Ath.18:236].

ეფრემის ანდერძის მიხედვით, განმარტებებისათვის კირილეს ავტორთა სახელებიც მიუწერია, მხოლოდ იოანე ოქროპირის კომენტარები, *"ვითარცა უმრავლესი, ზედაწარუწერელად დაუტევებიეს, ხოლო ადგილ-ადგილ ვისსა სადა ჰრთავს, ათანასის, გინა ბასილისსა, გრიგოლისსა ანუ თავისა თჳსისა სახელსა ზედა დასწერს"* [Ath.18:236]. აქვე ეფრემი ერთ საყურადღებო ცნობას გვაწვდის: *"მიწყებით და ვრცლად და სრულებით არავის ამათგანსა უთარგმნია პავლე, თჳნიერ იოანე ოქროპირისა, არამედ საკითხავთა შინა მათთა, სადაცა უპოვნია სამოციქულოდ სიტყუად განმარტებული, იგიცა ზედა დაურთავს ოქროპირისა თარგმნისად"* [Ath.18:236].

ცნობილია, რომ გრიგოლ ნაზიანზელს, ბასილი კესარიელს და ათანასი ალექსანდრიელს პავლეს ეპისტოლეთა სრული თარგმანებები მართლაც არ მოუციათ. მათს თხზულებებში მხოლოდ ეპისტოლეთა ცალკეული მუხლების განმარტებებს ვხვდებით. კირილე ალექსანდრიელს, ეფრემის ცნობით, სწორედ ეს განმარტებები ამოუკრებია, სადაც კი უპოვია საკითხავთა შინა, ზედადაურთავს ოქროპირის კომენტარებისთვის და ასე მიუღია

"გარემოწერილი," ანუ "მოთხვითად მოწერილი," თარგმანება პავლეს ეპისტოლეებისა. მასში "განუკუთეელი სამოციქულოდ სიტყუად" ოთხივე მხრიდან გარშემორტყმულია წმინდა მამათა განმარტებებით. იოანე ოქროპირის ვრცელი, ანუ "მართლგაწყობილი," თარგმანებისაგან განსხვავებით, რომელსაც ეფრემი **"პავლეს თარგმანს"** უწოდებს, კირილეს შრომას, რომელიც "მოთხვითად მოწერილი," ანუ "გარემოწერილი," ყოფილა, ეფრემი **"პავლე თარგმნიანს"** ეძახის: *"ამისთვის მას არა პავლეს თარგმანი ჰქვან, არამედ პავლე თარგმნიანი"* [Ath.18:236].

ცნობილია, რომ ეფრემ მცირე განსაკუთრებული სიფრთხილით ეკიდებოდა წიგნის სათაურების, "ზედწარწერილების", თარგმნას, რომ მსგავსი სათაურის თხზულებები ერთმანეთში არ არეულიყო [თვალთვაძე, 2009:22-23]. ალბათ, იმავე მიზეზით ის აქაც ცდილობს, კირილეს მიერ შედგენილ კატენურ ეგზეგეტიკურ კრებულს სათაურად სხვაგვარი შეურჩიოს, რომელიც მკითხველს მას იოანე ოქროპირის მიერ თანმიმდევრულად და ვრცლად განმარტებული, თავებად და სწავლებად დაყოფილი, "მართლგაწყობილი" თარგმანებისაგან განასხვავებინებს.

"პავლე თარგმნიანი", ეფრემის ცნობით, ერთ წიგნად ყოფილა აკინძული. სწორედ "ერთწიგნობა" მიაჩნია ქართველ მთარგმნელს მის ერთ-ერთ უპირატესობად, მისი აზრით, *"რადენ იგი (ე.ი.ვრცელი თარგმანი) ჰმატს სივრცითა და სწავლათა სიმრავლითა, ეგოდენ ესე სხვთ კერძო ჰმატს ერთწიგნად შემოკრებითა და მოკლედ ძალისა სიტყვას განცხადებულობითა"* [Ath.18:237]. მოკლე თარგმანი, მისი აზრით, *"ძალსა სიტყვასას"* უკეთ წარმოაჩენს, რადგან ვრცელ თარგმანებაში *"განთესულსა ძალსა სიტყვასას"* მცირედნილა მიხვდებიან, აქ კი წმინდა კირილე ალექსანდრიელს არა მხოლოდ იოანე ოქროპირის *"დიდისა პავლეს თარგმანისაგან"* აღებული მოკლე განმარტებისა და სხვა წმინდა მამების საკითხავებში გაზნეული პავლეს ეპისტოლეთა თითოეოროლა მუხლის კომენტარებისთვის მოუყრია თავი, არამედ თვით იოანე ოქროპირის სხვა თხზულებებშიც უპოვია ზოგიერთი მუხლის კომენტარი და ისინიც ამ წიგნში მოუთავსებია. ეფრემის სიტყვით, სადაც კი *"იპოების სამოციქულოდსა სიტყსა თარგმანებად, ყოველი აქა შემოუკრებიეს და თითოფერთა ყუავილთაგან ერთად გოლად საუკუნოდსა სიტკბოებისა მორწმუნეთად დაუუნჯებიეს"* [Ath.18:237].

ცხადია, ეფრემის ანდერძში მოცემული დახასიათებით, რასაც ეთანხმება თვით კირილეს ეპისტოლეც, კირილეს მიერ შედგენილი "გარემოწერილი", "მოთხვითად მოწერილი" თარგმანება, ანუ "პავლე თარგმნიანი," აშკარად კატენური კრებულია.

საეგზეგეტიკო კატენების მამამთავრად VI საუკუნის მწერალი პროკოპი ღაზელი (†528 წ.) ითვლება [Krumbacher,1897:210-216; კეკელიძე,1973:181-182]. ეფრემ მცირის მიერ მოწოდებული ცნობის გათვალისწინებით პირველი კატენური ხასიათის ეგზეტიკური კრებულის შემდგენელი კირილე ალექსანდრიელი ჩანს, რომელსაც პროკოპიმდე მთელი საუკუნით ადრე (კირილე გარდაიცვალა 444 წელს) შეუდგენია ეგზეგეტიკური კატენები, "პავლე თარგმნიანი".

ეფრემის ცნობით, კირილეს მიერ შედგენილი "პავლე თარგმნიანის" გვიანდელი რედაქციებიც არსებობს. კირილეს გარდაცვალების შემდეგ მის ამ შრომაში შემდგომი დროის მოღვაწეთა ნააზრევიც ჩაურთავთ: *"არს, რომელ შემდგომად კვრილეს ყოფილთაცა წმიდათა თქმულისაგანიცა რაოდენიმე სიტყუად დაურთავს ადგილ-ადგილ ვიეთმე ბრძენთა და გულისგმისყოფელთა, და იგიცა დაგვწერია მისით ზედაწარწერილითურ ბერძულთა დედათა შინა ვინა გჰპოვნია რჩეულთა და სარწმუნოთა"* [Ath.18:237]. მართლაც, ცნობილია, რომ V საუკუნის შემდგომაც არაერთ წმინდა მამას განუმარტავს პავლეს ეპისტოლენი. საკმარისია, დავასახელოთ თუნდაც VIII საუკუნეში იოანე დამასკელის მიერ შედგენილი თოთხმეტივე ეპისტოლეს თარგმანება ან X საუკუნეში მოღვაწე თრაკიელი ეპისკოპოსის, ეკუმენიოსის, ეგზეგეტიკური შრომა. მათს სახელებს, კირილეს გარდაცვალების შემდეგ მოღვაწე სხვა მამების სახელებთან ერთად, არაერთხელ ვხვდებით "პავლე თარგმნიანის" ქართული თარგმანის ტექსტში.

ეფრემის ცნობით, "კირილეს შემდგომ ყოფილი" ამ მამების ნააზრევი შეტანილი ყოფილა კირილეს მიერ შედგენილი "მოთხვითად მოწერილი" პავლეს იმ ბერძნულ ხელნაწერში, რომელიც მისთვის სვიმეონწმიდელ ბერძენ მოღვაწეს, კლიმის, მიუწოდებია დედნად.

ეფრემ მცირეს "პავლე თარგმნიანის" ქართულად გადმოღების დაწყებამდე, როგორც სხვა დროს, ახლაც ღრმა და საფუძვლიანი წინასწარი მუშაობა ჩაუტარებია. მას წინასწარ მოუკვლევია და შეუსწავლია ბერძნული ხელნაწერები, რომლებიც პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარებს შეიცავენ და იმ დასკვნამდე მისულა, რომ არსებობს: ა) ვრცელი, იოანე ოქროპირის "პავლეს თარგმანი", ბ) იოანე ოქროპირის ამ შრომის საფუძველზე კირილე ალექსანდრიელის მიერ შედგენილი გარემოწერილი თარგმანება ("პავლე თარგმნიანი"), რომელშიც სხვა მამათა განმარტებებიც არის თავმოყრილი და გ) გვიანდელ კომენტატორთაგან შევსებული რედაქცია "პავლე თარგმნიანისა", რომელიც შეურჩევია სწორედ სათარგმნად და რომლის ბერძნული დედნები მისთვის უშუალოდ მოუწოდებია" სვიმეონწმიდის ლავრის წინამძღუარყოფილს, კლიმის, როგორც ეფრემი წერს, "კაცსა ბრძენსა

და ჩუჴნდა დიდად თანაშემწესა"[Ath.18:238]. მათგან პირველი იოანე ოქროპირის ვრცელი თარგმანება, ანუ პავლეს " თარგმანი" [PG.t.60-63], ძირითადი წყაროა კირილე ალექსანდრიელის მიერ შედგენილი კატენური "გარემოწერილი" თარგმანებისა, ანუ "პავლე თარგმნიანისთვის", რომელიც ბერძნულად მხოლოდ ფრაგმენტების სახითაა მოღწეული. ფრაგმენტები გვაქვს სომხურ, სირიულ და ლათინურ ენებზეც [P.G.t.74,col.774-1026]. "პავლე თარგმნიანის" გვიანდელი, კირილეს გარდაცვალების შემდგომ მოღვაწე კომენტატორთა განმარტებებით შევსებული რედაქციის ბერძნული ტექსტი მიკვლეული არ არის. ეფრემის ანდერძის ცნობებზე დაყრდნობით დღეს დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ეს რედაქცია თითქმის სრული სახით არის შემონახული ქართულად ეფრემ მცირისა და ექვთიმე ათონელის თარგმანებში. ექვთიმე ათონელს უთარგმნია "პავლე თარგმნიანის" დასაწყისი (ჰრომაელთა და კორინთელთა მიმართ პირველი ეპისტოლეს განმარტება (8,2 მუხლამდე) კრებულის დასაწყისში მოთავსებული კირილე ალექსანდრიელის წერილითურთ). თარგმანის ტექსტი შემონახულია Ath.39 ხელნაწერში (16v-102r), ხოლო ეფრემ მცირეს გაუსრულებია მისი საქმე და მისთვის ჩვეული სიზუსტით ბოლომდე უთარგმნია "პავლე თარგმნიანი". ეფრემ მცირის მიერ შესრულებული თარგმანი სრული სახით არც ერთ ხელნაწერში არა გვაქვს დაცული, მაგრამ მოღწეულია რამდენიმე ხელნაწერი, რომლებიც ერთმანეთს ავსებს და აგრძელებს, ამიტომაც შეიძლება ითქვას, რომ კირილე ალექსანდრიელის მიერ შედგენილი ეგზეგეტიკური კატენების, "პავლე თარგმნიანის", მეათე საუკუნეში გადამუშავებული რედაქციის ქართული თარგმანის ტექსტი სრული სახით გვაქვს დაცული. ეს ხელნაწერებია: Q 1158 (XI ს.), რომელშიც შენახულია დასაწყისი "პავლე თარგმნიანისა", ჰრომაელთა და კორინთელთა მიმართ I ეპისტოლე; Jer.9(XI ს.) და A 390 (XI ს.), რომლებიც შეიცავენ თითქმის ერთნაირ ტექსტს, კორინთელთა მიმართ II ეპისტოლეს თარგმანებას სრულად, გალატელთა, ეფესელთა, ფილიპელთა, კოლასელთა, I თესალონიკელთა ეპისტოლეების კომენტარებს. ამის გარდა, A 390-ში დაცულია II თესალონიკელთა სრულად და ებრაელთა მიმართ ეპისტოლეების განმარტება ნაწილობრივ (12,15-მდე); Ath.18(XV-XVI ს.ს.) შეიცავს ტექსტებსა და კომენტარებს ებრაელთა მიმართ ეპისტოლისა (6,11-დან), ტიმოთეს მიმართ I და II, ტიტეს და ფილიმონის მიმართ ეპისტოლეთა თარგმანებას. ამ ხელნაწერში კომენტარების ტექსტს ბოლოში ერთვის მთარგმნელის - ეფრემ მცირის - ანდერძი და იამბიკო და კირილე ალექსანდრიელის ეპისტოლე. ეფრემისეული თარგმანების ცალკეული ფრაგმენტები შენახულია S 3656, H 2141, S 1172, S 1149, S 4812 და Q 831 ხელნაწერებშიც [კოჭლამაზაშვილი, 1995:27].

მართალია, "პავლე თარგმნიანის" ორივე ქართულ თარგმანს შიგადაშიგ აკლია თითოთოროლა ფურცელი, მაგრამ, ცხადია, რომ იმ სახითაც, როგორითაც ჩვენამდე მოუღწევია, ის დიდ დახმარებას გაუწევს მკვლევრებს ამ თხზულების ბერძნული დედნის თავდაპირველი სურათის აღდგენაში. ასევე ნათელია იმ ცნობების მნიშვნელობა ბიზანტიური ეგზეგეტიკის ისტორიისათვის, რომლებიც ეფრემ მცირის თარგმნილ პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარებზე დართულ ანდერძში გვაქვს. ეფრემის მიერ აქ მოწოდებული ცნობები სრულად გვიხასიათებს კირილე ალექსანდრიელის ღვაწლს სამოციქულოს წიგნების განმარტების საქმეში და წარმოგვიდგენს მას ეგზეგეტიკური კატენების ერთ-ერთ პირველ შემდგენელად.

ყურადღებას მივაქცევთ კიდევ ერთ ფაქტს. ეფრემმა, პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარების გარდა, თარგმნა სამოციქულოს სხვა წიგნების განმარტებანიც და შეადგინა ერთგვარი კორპუსი "სამოციქულოს თარგმანებისა", რომელსაც ზემოთ განხილულ "ბოლომსა ანდერძთან" [Ath.18:235-238] ერთად "თავისა ანდერძიც" წაუძმღვარა [Jer.16,2r-4v], რომელშიც ამ საკითხთან დაკავშირებით კიდევ ერთი საყურადღებო ცნობაა დაცული: *"ესე საქმისა მოციქულთაჲსა თარგმანი სიტყუა სიტყუად მრავალთა თარგმნილისაგან შემოკრებულ არს და სიკჳმოსაგან სახელები თჳს-თჳს არა ეგებოდა დაწერად. ხოლო ვითარცა ზედაწარწერილი ცხად ჰყოფს, უმრავლესი და ყოველგან წმიდისა იოანე ოქროპირისა არს და ადგილ-ადგილად დაერთვის სხუათაცა წმიდათაჲ მრავალთაგან წიგნთაგან ერთად შეკრებული წმიდისა კჳრილეს მიერ"* [Jer.16:4r]. ეფრემის მიერ აქ ნახსენები კჳრილე უდავოდ კირილე ალექსანდრიელია, რომელსაც "საქმე მოციქულთას" გამოკრებილი თარგმანება შეუდგენია, ძირითად წყაროდ ისევ იოანე ოქროპირის ვრცელი თარგმანება გამოუყენებია და "ადგილ-ადგილ სხუთაცა წმიდათაჲ დაურთავს" ისევე, როგორც "პავლე თარგმნიანის" შედგენისას. ეფრემის სიტყვების შინაარსი ნათელია: "საქმე მოციქულთას" თარგმანების ბერძნულ დედნად აქ ისევ კირილეს მიერ შედგენილი ეგზეგეტიკული კატენებია დასახელებული, მაგრამ ამ ცნობას რატომღაც ანგარიშს არ უწევენ ეფრემის მიერ "სამოციქულოს თარგმანების" გადმოღებისას გაწეული მუშაობის შეფასებისას. კ. დანელია ამის გამო შენიშნავს: "გამოდის, რომ ეფრემს ძირითადად უსარგებლია იოანე ოქროპირის (+407) კომენტარებით და ალაგ-ალაგ გამოუყენებია კირილე ალექსანდრიელის (+444) შრომა" [დანელია,1982:319]. ეფრემი რომ იოანე ოქროპირის განმარტებებიდან გამოკრებილ და სხვათა ნააზრევით შევსებულ თხზულებას თარგმნის და არა პირდაპირ იოანე ოქროპირის ვრცელ თარგმანებას, ეს წიგნის სათაურიდანაც კარგად ჩანს: *"წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანე ოქროპირისა კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისაჲ განვრცელებითთა თარგმანთაგან შემოკრებილი*

თარგმანებად საქმისა მოციქულთაჲსა, რომელსა შინა იშუთ დაერთვის სხუათაცა წმიდათა თარგმანებულისაგან მოკლე ძალი სიტყვსაჲ"[Jer.16:4r]. როგორც ჩანს, კირილეს შეუდგენია არა მარტო "პავლე თარგმნიანი", არამედ "თარგმნიანი საქმე მოციქულთა" და "თარგმნიანი კათოლიკე ეპისტოლეებიც", რომლებითაც ისარგებლა ეფრემ მცირემ.

კირილეს სახელით ჩვენამდე მოღწეულია რამდენიმე ფრაგმენტი "საქმე მოციქულთას" თარგმანებისა [PG.t.74,col.758-774] და თითოეული იაკობის, I და II იოანესა და იუდას ეპისტოლეების თარგმანებიდან [PG. t.74, col.1007-1036]. სრული ტექსტი ამ ეგზეგეტიკური შრომისა ბერძნულად არ ჩანს. ვფიქრობთ, ეფრემის ანდერძებში დაცული ცნობები მყარ საფუძველს იძლევა ამ კუთხით ძიების წარსამართავად. მართალია, ეფრემი პავლეს ეპისტოლეთა თარგმანებასთან შედარებით გაცილებით ძუნწ ცნობებს გვაწვდის "სამოციქულოს" სხვა წიგნების განმარტებათა შედგენის ისტორიაზე, არ ასახელებს იმ ავტორებს, რომელთა კომენტარებიც გამოიყენა კირილემ კატენური კრებულის შესადგენად, არც ის ვიცი, დედნად ისევე „კირილეს შემდგომ ყოფილთაგან" შევსებული კატენები ჰქონდა თუ ადრეული რედაქცია ამ კრებულისა, მაგრამ ერთი რამ ცხადია, "საქმე მოციქულთას" და „კათოლიკე ეპისტოლეების" კომენტარების თარგმნისას ეფრემი უკვე გამოკრებილი ბერძნული დედნებით სარგებლობდა.

ვფიქრობთ, ეფრემ მცირის თარგმნილი "სამოციქულოს თარგმანების" ბერძნულ წყაროებთან შედარება, რაც მომავლის საქმედ გვესახება, უფრო კონკრეტულად გაცემს პასუხს მრავალ შეკითხვას, რომლებიც ამ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება წამოიჭრას, ეფრემის ანდერძებში დაცული ცნობები კი უთუოდ კარგი გზამკვლევი იქნება ამ მუშაობისას.

ამას რამდენიმე ფაქტორი განაპირობებს: "1)ქართულ ენაზე შენახულია ისეთი თხზულებები ბიზანტიური მწერლობისა, რომელთა ბერძნული დედნები დაკარგულია, მათი აღდგენა მხოლოდ ქართული თარგმანებითაა შესაძლებელი; 2)ქართულ მწერლობაში შემონახულია ისეთი ცნობები ბიზანტიელ მწერალთა შესახებ, რომელნიც ავსებენ და ახალ ასპექტში აშუქებენ ამ მწერლების ცხოვრებასა და შემოქმედებას; 3)ქართულ მწერლობას შემოუნახავს ცნობები ბიზანტიური მწერლობის ისტორიაში სრულიად უცნობი მწერლების შესახებ; 4)ზოგიერთი ნაწარმოები ბიზანტიური ლიტერატურისა ქართულ მწერლობაში

გადმოსულა ისეთი ვარიანტებით, რომელნიც სხვა აზრსა და მნიშვნელობას აძლევენ ამ ნაწარმოებთ; 5)ქართველებმა შესძინეს ბიზანტიურ ლიტერატურას ქართულიდან გადმოთარგმნილი არა ერთი თხზულება, მაგალითად, "სიბრძნე ბალავარისი", "აბუკურა" და სხუანი მრავალნი; 6)ქართველებს ბერძნულ ენაზე უწერიათ ორიგინალური თხზულებებიც, მაგალითად, ექვთიმე ათონელს დაუწერია ბერძნულად "წესი მარტოდმყოფის ცხოვრებისაჲ" [კეკელიძე,1980: 62-63].

"მთარგმნელის მოზრახული" ეფრემის ანდერძების მიხედვით ერთგვარი ტერმინია, რომელიც აერთიანებს სათარგმნი თხზულების გამო ხელნაწერის სხვადასხვა ადგილზე მთარგმნელის მიერ გაკეთებულ ყველა სახის კომენტარს: აშიაზე მიწერილ სქოლიოებს, წიგნის თავში მოთავსებულ წინასიტყვაობას და ბოლოში დართულ ანდერძს [თვალთვაძე, 2009:24-26].

კერძოდ, აქ საუბარია ეფრემის მიერ სათარგმნელად არჩეულ ბერძნულ დედნებზე, მათ სხვადასხვა რედაქციაზე, რედაქციათა ურთიერთმიმართებაზე, ცალკეულ თხზულებათა შექმნის ისტორიაზე, ბერძნულ ლექსიკონებსა და წიგნთსაცავებზე, ბერძნული ხელნაწერი წიგნების შედგენილობასა და გაფორმებაზე და სხვ. [თვალთვაძე, 2009].

ანდერძის ტექსტი გამოქვეყნებულია რამდენჯერმე: პირველად გამოიცა 1988 წელს [თვალთვაძე,1988: 210-221; იხ. აგრეთვე, პავლეს ეპისტოლეთა...2003:300-302; თვალთვაძე,2009:210-212].

გამოცემულია ორჯერ: პირველად გამოქვეყნდა Ath.18 ხელნაწერის მიხედვით [თვალთვაძე, 1995:359-361], მეორედ Ath.39 და Ath.18 ხელნაწერების მიხედვით გამოსცა ე.კოჭლამაზაშვილმა [პავლეს ეპისტოლეთა... 2003:8-11].

V საუკუნის ალექსანდრიელი მთავრეპისკოპოსის, კირილეს, თხზულებების ქართულად გადმოღება VIII-IX საუკუნეებში დაუწყიათ (მხედველობაში გვაქვს "განძი", რომელიც გრიგოლ ხანძთელის დროს უკვე ყოფილა თარგმნილი), უკანასკნელი თარგმანი კი XVIII საუკუნეშია შესრულებული. 1776 წელს ფილიპე ყაითმაზაშვილსა და ანტონ კათალიკოსს სომხურიდან უთარგმნიათ კირილე ალექსანდრიელის ეპისტოლენი და სიტყუანი, რომლებიც დაცულია A 266, A 618 ხელნაწერებში [კეკელიძე, 1957: 87-89].

ანდერძის დასწყისში ეფრემი აღნიშნავს, რომ პავლე მოციქულის ეპისტოლეების განმარტებების მთავარი წყარო წმინდა იოანე ოქროპირის თარგმანებაა, რომელიც თავად

პავლე მოციქულის კარნახით დაუწერია წმინდა იოანე ოქროპირს, რის დასტურადაც "იოანე ოქროპირის ცხოვრებაში" დაცული ერთი ცნობა მოჰყავს, რომლის მიხედვითაც იოანეს მოწაფეს, პროკლეს, უხილავს, თუ როგორ კარნახობდა თვით მოციქული თავისი ეპისტოლების განმარტებას იოანე ოქროპირს: "იყო პავლე მოციქული მიყრდნობილ მისა ზურგით კერძო თავადმდე იოვანწსა და პირი მისი ყურსა თანა მარჯუწნესა იოვანესსა და ჰზრახვიდა მას,...ხოლო იგი წერდა" [იოანე ოქროპირის... 1986:51-56].

ეფრემის მიერ დამოწმებული კირილე ალექსანდრიელის ეპისტოლე, მიუხედავად კონკრეტული ადრესატის არსებობისა, თავისი დანიშნულებით შესავალი წერილია, რომელიც, ალბათ, წინ უძღოდა ბერძნულ დედანში კირილეს ხელიდან გამოსულ ეგზეგეტიკურ შრომას. ეფრემ მცირის ანდერძის ცნობითაც, ეს ეპისტოლე "თავსა წერილ იყო". *"ამას ვითარებასა ვისწავებთ ეპისტოლისა მისგან დიდისა კჳრილე ალექსანდრიელისა, რომელი იძიე და ჰპოვო თავსა წიგნისა ამის პავლეს თარგმნად გარემოწერილისა"* [Ath.18:236]; *"თავით კერძოდ იგი ეპისტოლე ამას ცხად ჰყოფსო,"* - ხაზგასმით აღნიშნავს ეფრემი. მართალია, Ath.18 ხელნაწერში ეს ეპისტოლე ბოლოშია და ეფრემის ანდერძს მოსდევს, მაგრამ ეს თავდაპირველ სურათს სწორად არ უნდა ასახავდეს, რასაც გვაფიქრებინებს მეორე ათონური ხელნაწერის [Ath.39,XI ს.] ჩვენებაც, სადაც კირილეს ეპისტოლე იწყებს პავლეს ეპისტოლეთა თარგმანების ტექსტს [Ath.39:16v-17v]. ვფიქრობთ, ეფრემი აქაც სწორ ინფორმაციას გვაწვდის: ეპისტოლე კირილე ალექსანდრიელისა, თავდაპირველად მართლაც "თავით კერძო წერილ იყო" და კირილეს მიერ შედგენილი კრებულის შესავლის ფუნქციას ასრულებდა.

ტექსტში მითითებულია შემდეგ კომენტატორთა სახელები: ბასილი კესარიელის, გრიგოლ ნაზიანზელის, გრიგოლ ნოსელის, ევსები პამფილელის, მეთოდი პატრელის, ათანასე ალექსანდრიელის, სევერიაზე გაბალოვნელის, გენადი კონსტანტინეპოლელის, მაქსიმე აღმსარებლის, გერმანოზ კონსტანტინეპოლელის, იოანე დამასკელის, ჯკუმენის და თვითონ კირილესი. მათგან კირილეს შეეძლო ესარგებლა რამდენიმეს (ბასილი კესარიელის, გრიგოლ ნაზიანზელის, გრიგოლ ნოსელის, ევსები პამფილელის, მეთოდი პატრელის, ათანასე ალექსანდრიელის, სევერიაზე გაბალოვნელის) კომენტარებით, დანარჩენები კი კირილეს გარდაცვალების შემდეგ მოღვაწეობდნენ, ცხადია, მათი სახელების გაჩენა "პავლე თარგმნიანის" ტექსტში მხოლოდ მისი გვიანდელი გადამუშავების შემდეგ იყო შესაძლებელი.

სიტყვა "მოთხვითს" საბა ასე განმარტავს: "მოთხვითი - ოთხკუთხი" [ორბელიანი სულხან-საბა, 1991:492; იხ. აგრეთვე, აბულაძე, 1973:264; ეზეკიელის...1976:315]. ამდენად, "მოთხვითად მოწერილი" ოთხკუთხივ მოწერილს ნიშნავს.

უნდა აღინიშნოს, რომ კირილეს "პავლე თარგმნიანის" ბერძნული დედნისგან განსხვავებით მისი ეფრემისეული თარგმანი არის არა "გარემოწერილი", "მოთხვითად მოწერილი", არამედ "მარლგაწყობილი". ეფრემს, რომელიც ყოველთვის მომხრე იყო ბერძნული დედნის ქართულად ზუსტად გადმოტანისა და ქართული ხელნაწერი წიგნების "ბერძნულსა წესსა ზედა გამართვისა", ამ შემთხვევაში თავისი მოძღვრების - საბა თუხარელისა და ანტონი ტბელის - მითითებით დაურღვევია ეს პრინციპი იმის გამო, რომ ამგვარი წიგნი "საეკლესიოდ საკითხავად და საწერელადცა ძნელ იყო" და დედანში განსამარტავი მუხლის ირგვლივ აშიებზე მიწერილი კომენტარები, რომლებიც საგანგებო პირობითი ნიშნებით უკავშირდებოდა ტექსტს, ერთმანეთის მიყოლებით "მართლგაწყობით" დაუწერია "უადვილესობად მწერალთა და მკითხველთა [Ath.18:237]. "ეგრეთ უმჯობესად წამეს ბერთა ჩუწნთაო," - გვარწმუნებს ეფრემი.

პავლეს ეპისტოლეების ვრცელი თარგმანებები XI საუკუნის და შემდგომი დროის საეკლესიო მოღვაწეებსაც დაუწერიათ, კერძოდ, თეოფილაქტე ბულდარელსა [PG.t.124-125] და ეფთვიმე ზიგაბენს [PG.t.128-129], მაგრამ, ცხადია, მათი ნააზრევი ვერ მოხვდებოდა "პავლე თარგმნიანის" იმ ბერძნულ ტექსტში, რომელიც ჯერ ექვთიმე ათონელს, ხოლო შემდეგ კი ეფრემ მცირეს ჰქონიათ დედნად. ქართველმა მთარგმნელებმა, სავარაუდოდ, ეკუმენიოსის (†995წ.) მიერ პავლეს თოთხმეტივე ეპისტოლეს განმარტებების დაწერის შემდეგ (მეათე საუკუნის II ნახევარი) მისი ნააზრევით შევსებული გვიანდელი რედაქციით ისარგებლეს, რასაც მოწმობს ეკუმენიოსის (ჰკუმენის) სახელის ხშირი ხსენება ქართული თარგმანის ტექსტში.

ექვთიმე ათონელის მიერ "პავლე თარგმნიანის" დასაწყისის (ჰრომაელთა და კორინთელთა მიმართ ეპისტოლეს კომენტარების და წიგნის დასაწყისში მოთავსებული კირილე ალექსანდრიელის ეპისტოლეს) თარგმნის შესახებაც ცნობებს ეფრემ მცირე გვაწვდის თავის კოლოფონში: "ბერძნულისაგან თარგმნად ეწყო ჩუენსა მას ახალსა ოქროპირსა, წყაროსა და ძირსა თარგმანებისასა, წმიდასა მამასა და მოძღუარსა ეკლესიათასა ეფთვემეს მთაწმიდელსა და უთარგმნია ორთა ოდენ ეპისტოლეთად მცირედ ნაკლულ, ხოლო მიზეზი უსრულობის მათისაჲ ღმერთმან იცის" [Ath.18:235].

ექვთიმე ათონელის თარგმანის ტექსტი გამოცემულია ე.კოჭლამაზაშვილის მიერ [პავლეს ეპისტოლეთა...2003:8-215].

თუმცა, ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია ვარაუდი, რომ ეფრემის თარგმანი მისი ორიგინალური შრომაა, იოანე ოქროპირზე დაყრდნობით შესრულებული. კ. კეკელიძე აღნიშნავს, რომ ეფრემის თარგმნილი ეს თხზულება წარმოადგენს "ეფრემის შრომას იოანე ოქროპირის მიხედვით დაწერილს" [კეკელიძე,1980:257]; ი. აბულაძის აზრით, "ეფრემმა შერჩევით თარგმნა ოქროპირის განმარტებები" [საქმე მოციქულთა...1950:013]; კ. დანელია კი, რომელმაც საგანგებოდ შეისწავლა პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარების ეფრემისეული თარგმანი, მიიჩნევს, რომ ეფრემმა იცის ოქროპირის (ისე როგორც სხვა ღვთისმეტყველთა) კომენტარები, მაგრამ კი არ თარგმნის მის თხზულებებს, არამედ კონსპექტურად გადმოგვცემს მის ნააზრევს [დანელია,1982:319-325]. ამგვარი დასკვნის საფუძველია ქართული თარგმანის იოანე ოქროპირის "პავლეს თარგმნიანის" ბერძნულ ტექსტთან შედარება, რაც, ცხადია, მრავალი არსებითი ხასიათის სხვაობის წარმოჩენის საშუალებას მისცემდა მკვლევრებს. ეფრემის ანდერძში დაცული ბიბლიოგრაფიული ცნობის გამოვლენის შემდეგ საკითხი გადაწყვეტილად უნდა ჩაითვალოს. ამ ანდერძში ეფრემი პირდაპირ მიუთითებს მის მიერ დედნად გამოყენებულ თხზულებაზე და აღნიშნავს, მას კირილე ალექსანდრიელის მიერ შედგენილი კატენური "პავლე თარგმნიანის" გვიანდელი რედაქციის ხელნაწერი ჰქონდა დედნად. ეფრემი თვითონ კი არ ასრულებდა კომპილაციურ სამუშაოს (კრებდა, აკონსპექტებდა, ამოკლებდა და ა.შ.), არამედ ისეთი დედნით სარგებლობდა, რომელშიც ამგვარი სამუშაო უკვე შესრულებული იყო, თანაც "არა ლიტონი კაცის, არამედ წმინდა კვრილეს მიერ". ეფრემის ანდერძიდან კარგად ჩანს ისიც, რომ ეს ეგზეგეტიკური თხზულება ეფრემის ორიგინალური შრომა არაა. ვფიქრობთ, ზემოთ განხილულ ეფრემის ანდერძში დაცული ცნობები საკმაო საბუთია იმისათვის, რომ ქართულ ხელნაწერებში შენახული პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარების ეფრემ მცირისეული თარგმანის ტექსტის დედნად კირილე ალექსანდრიელის "პავლე თარგმნიანის" გვიანდელი რედაქცია მივიჩნიოთ. შემდგომი კვლევა-ძიება, ბერძნული და ქართული ტექსტების ერთმანეთთან შედარებაც სწორედ ამ მიმართულებით უნდა წარიმართოს [თვალთვაძე,1995; პავლეს ეპისტოლეთა...2003:294-299].

„საქმე მოციქულთას" და "კათოლიკე ეპისტოლეთა" განმარტებების ქართული თარგმანი გამოცემულია ე.კოჭლამაზაშვილის მიერ [განმარტება... 2000].

ლიტერატურა

1. საქმე მოციქულთა: ძველი ხელნაწერების მიხედვით / გამოსცა ილია აბულაძემ.- თბილისი, 1950
2. აბულაძე ი. ძველი ქართული ენის ლექსიკონი.- თბილისი, 1973
3. დანელია კ. ქართული სამწერლობო ენის ისტორიის საკითხები.- თბილისი, 1982
4. ეზეკიელის წიგნის ძველი ქართული ვერსიები / ტექსტი გამოსცა და და გამოკვლევა დაურთო თ. ცქიტიშვილმა.- თბილისი, 1976
5. განმარტება სამოციქულოსი გამოკრებილი იოვანე ოქროპირისა და სხვა წმიდა მამათა თხზულებებიდან თარგმნილი ეფრემ მცირის (კარიჭის ძის) მიერ: 1 / ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ექვთიმე კოჭლამაზაშვილმა.- თბილისი, 2000
6. თვალთვაძე დ. ეფრემ მცირის ერთი უცნობი ანდერძი // თსუ ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები: 27.- თბილისი, 1988
7. თვალთვაძე დ. პავლეს ეპისტოლეთა კომენტარების ძველი ქართული თარგმანები //. ფილოლოგიური ძიებანი: 2.- თბილისი, 1995
8. თვალთვაძე დ. ეფრემ მცირის კოლოფონები.- თბილისი, 2009
9. იოანე ოქროპირის ცხოვრების ძველი ქართული თარგმანი და მისი თავისებურებანი: 986 წლის ხელნაწერის მიხედვით / ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო რ. გვარამიამ.- თბილისი, 1986
10. კეკელიძე კ. ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან: ტომი 5.- თბილისი, 1957
11. კეკელიძე კ. ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან: ტომი 11.- თბილისი, 1972
12. კეკელიძე კ. ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია: ტომი 1.- თბილისი, 1980
13. კოჭლამაზაშვილი ე. სამოციქულოს განმარტების ქართულ ენაზე თარგმნის ისტორიიდან // რელიგია.-N 10-11-12.- თბილისი, 1995
14. ორბელიანი სულხან-საბა. ლექსიკონი ქართული: ტომი 1 // ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა სამიუბელი დაურთო ილია აბულაძემ.- თბილისი, 1991
15. პავლეს ეპისტოლეთა განმარტება გამოკრებული იოვანე ოქროპირისა და სხვა წმიდა მამათა თხზულებებიდან / თარგმნილი ეფთვიმე მთაწმიდელის მიერ; ტექსტი

გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ექვთიმე კოჭლამაზაშვილმა.-
თბილისი, 2003

16. Krumbacher K. Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des
öströmischen Reiches: (57-1453), 2 vols.: (Handbuch der Altertumswissenschaft IX, 1).-
München, 1897
17. PG. Patrologia Graeca

მესამე ტალღის ქართველი იმიგრანტი ქალები აშშ-ში: ამერიკანიზაციის პრობლემა

მსოფლიოში მიგრაციული პროცესების მიზეზები ყოველთვის არსებობდა და დღესაც არსებობს. სხვადასხვა ხასიათის კონფლიქტი, ომი ადამიანებს ლტოლვილებად აქცევს და კონფლიქტური ზონებიდან მეზობელ ან უფრო შორეულ ქვეყნებში გადასახლებისაკენ უბიძგებს. ემიგრაციის მიზეზი პოლიტიკური, სოციალური თუ ეკონომიკური პრობლემებიც ხდება: რევოლუცია, ეკონომიკური კრიზისი და მრავალი სხვა.

მე-20 საუკუნის საქართველოსათვის დასახელებული პრობლემები უცხო არ იყო. სწორედ ამიტომ მხოლოდ ამ საუკუნეში ჩრდილოეთ ამერიკაში ქართული ემიგრაციის სამი "ტალღა" აღინიშნა. თითოეულს თავისი გამომწვევი მიზეზი ჰქონდა. განსხვავებული იყო ემიგრანტთა სოციალური, გენდერული, ასაკობრივი შემადგენლობა, მათი განათლების დონე. აქედან გამომდინარე, განსხვავდებოდა სხვადასხვა ტალღის ემიგრანტთა ამერიკანიზაციის ხარისხიც და ახალ სამშობლოში მიღწეული წარმატებებიც.

მოცემული სტატიის მიზანი არ არის ამერიკაში ამა თუ იმ ტალღის ემიგრაციის კონკრეტულ წარმომადგენელთა ისტორიის კვლევა. ეს საკითხი კარგად არის შესწავლილი ქართველი მკვლევრების გ. შარაძის, რ. დაუშვილის, რ. ნიშნიანძისა და სხვათა ნაშრომებში. მე ვეცდები, პასუხი გავცე კონკრეტულ კითხვებს: როგორია მესამე ტალღის ქართველი ემიგრანტი ქალების ამერიკანიზაციის ხარისხი, რა გავლენას ახდენს ასაკი, განათლების დონე, სოციალური სტატუსი ამ პროცესზე და რა როლს თამაშობს მართლმადიდებლობა ქართველი იმიგრანტების ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნებაში.

სამწუხაროდ, ქართულ ისტორიოგრაფიაში აღნიშნული საკითხები სპეციალურად არავის შეუსწავლია, თუ არ ჩავთვლით ამ სტატიის ავტორის თითო-ორი ნაშრომს, რომლებიც აშშ-ში ქართველი იმიგრანტი ქალების პრობლემებსა. [მეძმარიაშვილი, 2008: 198-203] და, ზოგადად, ამერიკელი ქალის რელიგიისადმი დამოკიდებულებას. [მეძმარიაშვილი, 2009: 185-189] ეძღვნება. ამერიკელი მკვლევრებისთვის ქართველ იმიგრანტთა და, მითუმეტეს, იმიგრანტ ქალთა საკითხი სრულიად უცხოა. დღეისათვის აშშ-ში არც ერთი ნაშრომი არ არსებობს, რომლებშიც შესწავლილია ქართული იმიგრაცია, თუმცა, უამრავი ნაშრომი ეძღვნება იმიგრაციის თეორიული საკითხებისა და მრავალრიცხოვანი დიასპორების (ებრაული, ჩინური, კორეული, იაპონური და ა.შ.) შესწავლას. ალბათ, ამის მიზეზი ის არის, რომ ამერიკელები დიდი ხნის განმავლობაში ნაკლებად იცნობდნენ ქართველებს. მათი

რიცხვი აშშ-ში მთელი მე-20 საუკუნის განმავლობაში სრულიად უმნიშვნელო იყო. გარდა ამისა, რუსეთის იმპერიიდან, მოგვიანებით, საბჭოთა კავშირიდან და შემდეგ უკვე განთავისუფლებული საქართველოდან ჩასულ ქართველ იმიგრანტებს უფრო რუსებად მიიჩნევდნენ, ვიდრე ქართველებად.

შესაბამისად, ჩვენთვის საინტერესო საკითხზე რაიმე ინფორმაციის მოძიება ამერიკულ სპეციალურ ლიტერატურაში შეუძლებელია. ერთადერთი ოფიციალური ამერიკული წყარო, რომელიც აღნიშნული საკითხით დაინტერესებულ მეცნიერს დაეხმარება, არის შეერთებული შტატების ვაჭრობის დეპარტამენტის ეკონომიკისა და სტატისტიკის ადმინისტრაციის ყოველწლიური სტატისტიკური კრებულები, რომლებშიც არის მონაცემები ცალკეული წლების მიხედვით ქართველ იმიგრანტთა რაოდენობის შესახებ. [Statistical Abstract... 2000:10] თუმცა, მასში არაღლეგალური იმიგრანტები და ე.წ. მწვანე ბარათის მფლობელები აღნუსხული არ არიან. ამის გამო შეუძლებელია ზუსტი ცნობების მოძიება ქართველების რაოდენობის შესახებ შეერთებულ შტატებში. არ არის ცნობები იმიგრანტთა გენდერული შემადგენლობის შესახებ. არაოფიციალური მონაცემებით, ჩვენთვის ცნობილია, რომ ქალების წილი ქართველ იმიგრანტებს შორის მკვეთრად გაზრდილია.

აღნიშნული სტატისტიკური წყაროს მიხედვით, უცნობია იმ ქართველი იმიგრანტების რაოდენობა, რომლებიც ლტოლვილთა შესახებ აქტის საფუძველზე, 1981-1990 წლებში აშშ-ის მოქალაქეები გახდნენ. ვფიქრობ, მათი რაოდენობა საკმაოდ მცირეა. სავარაუდოდ, ისინი, ძირითადად, ქართველი ებრაელები და მათი ოჯახის წევრები არიან. შესაძლებელია მათი ნაწილი ამერიკაში მესამე ქვეყნიდანაც მოხვდა. მომდევნო, 1991-1996 წლებში, ამერიკის მოქალაქეობა მიიღო საქართველოდან აშშ-ში ჩასულმა 1834-მა ადამიანმა, 1997 წელს - 425-მა, 1998 წელს - 100-მა. [Statistical Abstract... 2000:10] ციფრები ნამდვილად უმნიშვნელოა, თუ გავითვალისწინებთ, რომ 1965-2000 წლებში შეერთებულ შტატებში 23 მილიონი იმიგრანტი ჩავიდა. [Gerstle, 2001:275], ანუ თითქმის იმდენივე, რამდენიც 1880-1920 წლებში (24 მილიონი). [U.S. Immigration..., 2000]

უნდა გავითვალისწინოთ, რომ საქართველოდან შეერთებულ შტატებში წასულ ემიგრანტებს შორის არა მარტო ქართველები იყვნენ, არამედ სომხები, ებრაელები და საქართველოში მცხოვრები სხვა ერების წარმომადგენლებიც. ოფიციალური ამერიკული სტატისტიკა იმიგრანტების რაოდენობას ადგენს არა ეთნოსის, არამედ იმიგრაციის ქვეყნის მიხედვით. ეს ართულებს საქართველოდან შტატებში ემიგრირებული ქართველების ზუსტი რაოდენობის დადგენას. გარდა ამისა, შესაძლებელია ქართველები, რომლებიც შტატებში სხვა

ქვეყნებიდან, მაგალითად, რუსეთიდან მოხვდნენ, ოფიციალურ სტატისტიკურ ცნობარებში იმ ქვეყნების ემიგრანტებად ითვლებიან. მათ შორის იქნებიან აფხაზეთიდან დევნილი ქართველებიც, რომლებსაც ხშირად შერეული ოჯახები აქვთ და ამერიკაში, ძირითადად, რუსეთიდან მოხვდნენ.

ამგვარად, თუ ოფიციალურ სტატისტიკას დავუჯერებთ, ამერიკის შეერთებულ შტატებში საქართველოდან ჩასული იმიგრანტების რაოდენობა მცირდება, მაგრამ სინამდვილეში მე-20 საუკუნის უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში შტატებში ქართველების რაოდენობა არა თუ შემცირდა, არამედ მკვეთრად გაიზარდა.

ქართველების რაოდენობის ზრდა, უმთავრესად, იმ არალეგალური იმიგრანტების ხარჯზე მოდის, რომლებიც ქვეყანაში სხვადასხვა გზით ხვდებიან (სასწავლებლად, დროებით სამუშაოდ, ამა თუ იმ პროგრამით და ა. შ.), უკან არ ბრუნდებიან და აშშ-ის მოქალაქეობა არა აქვთ. მსგავსი ტენდენცია სხვა ქვეყნებიდან ჩასულ იმიგრანტებთან დაკავშირებითაც შეინიშნება. მაგალითად, 1999 წლის მონაცემებით, ამერიკაში მცხოვრები 7 მილიონზე მეტი მექსიკელიდან, დაახლოებით, 1,5 მილიონს ჰქონდა მოქალაქეობა, 1,5 მილიონი ფილიპინელიდან - ნახევარ მილიონს; ჩინელების, ვიეტნამელების, ინდოელების, კორეელებისა და დიდი ბრიტანელების უმრავლესობას, მათი საერთო რაოდენობის ნახევარზე მეტს, შეერთებული შტატების მოქალაქეობა არა აქვთ. [U.S. Immigration... 2000:49] როგორც ცნობილი ამერიკელი მეცნიერი სამუელ ჰანტინგტონი წერს, 1990-იან წლებში არალეგალური იმიგრანტების მეოთხედს შეადგენდნენ. [Huntington,2005:182] შესაძლებელია, ჰანტინგტონის ეს მონაცემი ზუსტი არც არის, მაგრამ საწინააღმდეგოს მტკიცებისათვის საკმარისი და, რაც მთავარია, სანდო წყაროები არ გვაქვს.

ბრიტანეთის მთავრობის საიმიგრაციო სამსახურის მონაცემებით, მხოლოდ 2000 წელს, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში 30 მილიონი ადამიანი არალეგალურად შევიდა. [Economist,24June,2000:63] როგორია იმიგრანტების გენდერული თანაფარდობა, ჩვენთვის ცნობილი არ არის.

მიუხედავად საჭირო ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების არქონისა, კონკრეტული მაგალითების მოშველიებით, აგრეთვე, იმიგრანტების გამოკითხვის დახმარებით, გარკვეული დასკვნების გაკეთება და იმ პრობლემების გამოკვეთა შეიძლება, რომლებიც თანამედროვე ქართული დიასპორის წარმომადგენელ ქალებს აწუხებთ. ჩვენთვის საინტერესო პრობლემებზე, კერძოდ, ამერიკანიზაციის საკითხსა და ქართველი იმიგრანტების თვითმყოფადობის შენარჩუნების საქმეში მართლმადიდებლობის როლზე

მუშაობისას, ძირითადად, გამოვიყენეთ ჩვენ მიერ ქართველი იმიგრანტი ქალების გამოკითხვით მოპოვებული მასალები. თითოეულ დასკვნაში განზოგადებულია მრავალი კონკრეტული მაგალითი.

ალბათ, სიტყვები, რომლებიც კალიფორნიის უნივერსიტეტის მაგისტრანტმა ალფრედ უაიტმა თავის სამაგისტრო ნაშრომში ჯერ კიდევ 1923 წელს მექსიკელ იმიგრანტ ქალებზე დაწერა, დღესაც აქტუალურია და ქართველ იმიგრანტ ქალებსაც მიესადაგება: "ქალების ამერიკანიზაცია ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც კაცების. ისინი უფრო რთულად აღწევენ ამას, მაგრამ, სამაგიეროდ, უფრო ადვილად იღებენ განათლებას. ისინი ხვდებიან, რომ მათ, ახალი ამერიკული კანონის თანახმად, შეუძლიათ კაცსა და ქალს შორის ურთიერთობის თავის სასარგებლოდ შეცვლა... ამ უცხოელების ბავშვები და არა თვით ეს უცხოელები ამერიკისთვის აღმოჩენაა. ისინი 100%-იანი ამერიკელები არ არიან, მაგრამ მომდევნო თაობა შესაძლებელია ასეთი გახდეს. "გაჰყევით ქალებს" და თქვენ ამერიკას მომავალ თაობას შეუნარჩუნებთ". [White, 1990:250]

თანამედროვე ამერიკაში ამერიკანიზაციის საგანგებო პროგრამები არ არსებობს, თუ არ ჩავთვლით ენის კურსებს, რომლებიც მწვანე ბარათის მიღების მსურველმა ან უკვე ამ ბარათის მფლობელმა უცხოელებმა უნდა გაიარონ. თუმცა, მარტო ენის ცოდნა საკმარისი არ არის. დღეს მოთხოვნები იმიგრანტების მიმართ მნიშვნელოვნად გაიზარდა და ამერიკის მოქალაქეობის მიღება ბევრად უფრო რთულია, ვიდრე ეს, მაგალითად, მე-20 საუკუნის დასაწყისში იყო. თუ აქამდე ამერიკის მოქალაქეობის მსურველს 100 საგამოცდო კითხვა უნდა მოემზადებინა, 2007 წლიდან უკვე 150 კითხვაა, რომლებიც, ძირითადად, მოიცავს აშშ-ის ისტორიას, საშინაო და საგარეო პოლიტიკას, კონსტიტუციურ, ფედერალურ და სახელმწიფო წყობას, პარტიულ სისტემას, თანამედროვე ამერიკის მთავრობის შემადგენლობას, ამერიკის სიმბოლოებს, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოებს და მის წარმომადგენლებს უმაღლეს საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ორგანოებში, ინგლისური ენის გრამატიკას, მართლწერას. ძვირდება საგამოცდო გადასახადიც. მაგრამ გამოცდის წარმატებით ჩაბარების სტიმული ძალიან დიდია. ფაქტობრივად, ეს გამოცდა შეიძლება ჩავთვალოთ პირველ ნაბიჯად იმიგრანტის ამერიკანიზაციის ან, უფრო ზუსტად, მის მიერ ამერიკული ფასეულობების გაცნობის გზაზე.

ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის პირველ ათწლეულებში, როდესაც მეზობელი მექსიკელები შეერთებული შტატების საზღვარს მასობრივად არღვევდნენ, შეიქმნა სპეციალური პროგრამები, რომელთა მიზანი მექსიკელი იმიგრანტების ამერიკანიზაცია იყო. მაგრამ ამ

პროგრამის განხორციელებისას მრავალ სირთულეს წააწყდნენ. ბოლოს აქცენტი გადაიტანეს ამერიკაში დაბადებული ჩიკანოების გაამერიკელებაზე. [Sanchez, 1990:250] საინტერესოა, რომ 1920-იან წლებში აზიიდან და სამხრეთ და აღმოსავლეთ ევროპიდან იმიგრაციაზე კვოტების დაწესებას ამართლებდნენ იმით, რომ მსოფლიოს ამ რეგიონებიდან ჩასული უცხოელების ასიმილირება რთულია და ამიტომ ისინი არასასურველები არიან. მათი აზრით, ისინი საფრთხეს უქმნიდნენ "ცხოვრების ამერიკულ სტანდარტებს", რის მაგალითადაც მოჰყავდათ მექსიკელები, როგორც დემოკრატიული საზოგადოებისათვის არასანდო მოქალაქეები. [Reisler, 1976:151-169] ზოგადად ქართველებზე, მათ შორის, ქართველ ქალებზე, ალბათ, ამას ვერავინ იტყვის.

რასაკვირველია, ქალზე დიდად არის დამოკიდებული, ვის და როგორ აღზრდის: მისი შვილი ეროვნულ ტრადიციებზე იქნება გაზრდილი, მშობლიური ენისა და კულტურული ფასეულობების მცოდნე და დამცველი თუ ამერიკელი მოქალაქე, რომლისთვისაც თავისი წინაპრების სამშობლო უცხოა.

ვინაიდან ქართული ოჯახები ამერიკაში არც ისე ბევრია და ისინი, როგორც წესი, კომპაქტურად არ ცხოვრობენ, მათთვის ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება საკმაოდ რთულია. სწორედ ასეთ ვითარებაში ქალებზე ძალიან ბევრი რამ არის დამოკიდებული. მათი წყალობით, ქართული ოჯახები ამერიკულ სინამდვილეში ერთგვარ ინსტიტუტად შეიძლება განვიხილოთ, რომელიც დაჟინებით ეწინააღმდეგება სრულ ასიმილაციას და ცდილობს საკუთარი კულტურული ფასეულობების შენარჩუნებას. ამ თვალსაზრისით ქართველებზე უკეთეს მდგომარეობაში სომხები არიან, ვინაიდან მათ სომხური სკოლები, გაზეთები, ტელევიზია და კარგად ორგანიზებული სათვისტომო აქვთ. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ სომხები ასიმილირებული არ არიან. როგორც წესი, ასეთ ამერიკელებს "ბიკულტურულებს" უწოდებენ და ისინი ჩვეულებრივ ამერიკელებად ითვლებიან. ქართველი იმიგრანტების უმრავლესობა სწორედ ასეთი "ბიკულტურული" ამერიკელია, თუმცა, მეტ-ნაკლებად ასიმილირებული.

კულტურული ასიმილაციის თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა აქვს, თუ საზოგადოების რომელ ფენას ეკუთვნიან იმიგრანტები, რა ტრადიციების მატარებლები არიან, ფსიქოლოგიურად რამდენად არიან მიჯაჭვული თავიანთ ისტორიულ სამშობლოს, რამდენად ძლიერია მათი ეროვნული თვითშეგნება. აუცილებელია იმის გათვალისწინებაც, თუ რა იწვევს ქართველთა ემიგრაციას შეერთებულ შტატებში, ანუ უნდა ვიცოდეთ, რა ვითარება იყო საქართველოში მე-20 საუკუნის დასასრულს: დანგრეული ეკონომიკა,

არასტაბილური პოლიტიკური მდგომარეობა, უმძიმესი სოციალური ვითარება. ამიტომ ქართველ ემიგრანტთა რიცხვი შეერთებულ შტატებში განსაკუთრებით 1990-იან წლებში გაიზარდა და მას მესამე ტალღის ემიგრაციას უწოდებენ (პირველი ტალღა მე-20 საუკუნის 20-იან წლებზე მოდის, მეორე - მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ პერიოდზე). უმძიმესი სოციალური პრობლემების გამო ამერიკაში ჩასულ ქართველებს შორის ქალები სჭარბობდნენ, რომელთა მიზანი შინ დარჩენილი ოჯახების გადარჩენა იყო. მათ სამშობლოში ან სამსახური დაკარგეს, ან იმდენად დაბალი ხელფასი ჰქონდათ, რომ ვერ არჩენდნენ შვილებსა და უმუშევრად დარჩენილ ქმრებს. ბევრი მათგანი უმაღლესი განათლების მქონე ქალბატონი იყო. სამწუხაროდ, საბჭოთა დიპლომები მათთვის გამოუსადეგარი აღმოჩნდა. ბევრმა არც ინგლისური ენა იცოდა, თანაც, უმრავლესობა სხვადასხვა გზით არალეგალურად დარჩა ქვეყანაში, რაც კიდევ უფრო ართულებდა მათს მდგომარეობას. ერთადერთი გამოსავალი ყველაზე არაპრესტიჟულ, ხშირად დამამცირებელ სამუშაოზე დათანხმება იყო. მათ შეაგეს შინამოსამსახურეების, მოხუცებისა და ბავშვების მომვლელების რიგები, ანუ იშოვეს სამსახური, რომელზეც ამერიკელები უარს ამბობდნენ. აღნიშნული სამუშაოსთვის ისინი ბევრად ნაკლებ ანაზღაურებას იღებდნენ, ვიდრე ამერიკელები. შეერთებული შტატებისათვის დაბალი, მაგრამ საქართველოსთვის სოლიდური ხელფასის (დაახლოებით 1000-2000 დოლარი) წყალობით ქალებმა იმ მძიმე დროს თავიანთი ოჯახები გადაარჩინეს.

ეს ქალბატონები, ძირითადად, შეერთებული შტატების აღმოსავლეთ სანაპიროს დიდ ქალაქებსა და მათ შემოგარენში დასაქმდნენ. ისინი ცხოვრობენ იმ ოჯახებში, რომლებშიც მუშაობენ და, შესაბამისად, მათი გარემომცველი სამყარო არც ისე მრავალფეროვანია. მათთვის ეს ოჯახები ამერიკის პატარა მოდელია. ისინი მთელ დროს იქ ატარებენ, არ სარგებლობენ არც სოციალური დაზღვევით, არც სხვა სიკეთით, რასაც სახელმწიფო თავის მოქალაქეებს სთავაზობს და რითაც ბევრისთვის ამერიკა ასე მიმზიდველია. მათ არც მოგზაურობის, არც ქვეყნის უფრო მრავალმხრივ გაცნობის შესაძლებლობა აქვთ. შესაბამისად, ასეთი კატეგორიის იმიგრანტი ქალების ამერიკანიზაცია საკმაოდ რთულია. ასაკოვანი იმიგრანტი ქალების დიდი ნაწილი არც თვითონ ცდილობს ადგილობრივი ფასეულობების გათავისებას და მომავალში სამშობლოში დაბრუნებაზე ოცნებობს.

ამ კატეგორიის ახალგაზრდა იმიგრანტი ქალები უფრო მარტივად ახერხებენ ადაპტაციას. ისინი უფრო ადვილად სწავლობენ ენას. ბევრი მათგანი აღარ აპირებს სამშობლოში დაბრუნებას, ვინაიდან მათთვის ამერიკული ცხოვრების წესი უფრო მისაღები ხდება, ვიდრე ქართული. უპირველესად, ეს ეხება საქართველოს რეგიონებიდან შტატებში მოხვედრილ ახალგაზრდა ქალებს. მათ ყველაფერი მოსწონთ ამერიკაში, მათ შორის, "ბოიფრენდის"

ინსტიტუტიც, რომელიც საქართველოსთვის, მითუმეტეს, მის პროვინციებში ჯერჯერობით უცხოა. ზოგიერთი ახერხებს შერეული ქართულ-ამერიკული ოჯახის შექმნას და ასეთ ოჯახში დაბადებული ბავშვები უკვე "მონოკულტურულები" არიან. დედების პოზიციიდან გამომდინარე მათი ამერიკანიზაცია არავითარ პრობლემას არ წარმოადგენს. ხშირად ასეთ ოჯახებში ბავშვებმა ქართული აღარ იციან და თავს მხოლოდ ამერიკელებად აღიქვამენ. თვითონ დედები ამერიკის მოქალაქეები ხდებიან და მათი ამერიკულ საზოგადოებაში ინტეგრირების პროცესი მარტივდება.

ასეთი შერეული ოჯახის შექმნაზე ამერიკაში ჩასული ბევრი მართხელა ახალგაზრდა (ზოგჯერ ასაკოვანი) ქართველი ქალი ოცნებობს. მათ იციან, რომ ამ შემთხვევაში ამერიკული ოცნების ახდენის უკეთესი შანსი უჩნდებათ; საკუთრების უსაფრთხოება, ადამიანის უფლებების ხელშეუხებლობა, რაც შეერთებული შტატების დამოუკიდებლობის დეკლარაციაში არის გამოცხადებული და ამერიკული პოლიტიკური კულტურის განუყოფელი ნაწილია, ამერიკის მოქალაქეებად ქცეული ქართველებისათვის რეალობად იქცევა.

ქართველი იმიგრანტი ქალების კიდევ ერთ ჯგუფს ისინი ქმნიან, ვინც თავიდანვე ლეგალურად მოხვდა შტატებში და დიდი ძალისხმევის შედეგად თავისი სპეციალობით სამუშაოს შოვნა მოახერხა. მათ ამერიკული დიპლომების მიღება შეძლეს და დღეს წარმატებული საშუალო ფენის ამერიკელები არიან. საინტერესოა, რომ, როგორც წესი, ასეთი კატეგორიის იმიგრანტი ქალები საკმაოდ ამერიკანიზებულები არიან, მაგრამ, მიუხედავდ ამისა, მათი ერთი ნაწილი არ კარგავს ქართულ ეროვნულ იდენტურობას. ისინი თავიანთ თავს აღიქვამენ როგორც ამერიკელებად, ასევე ქართველებად. ისინი იმ ამერიკელ მოქალაქეებს მიეკუთვნებიან, რომლებიც საკუთარი ეთნიკური ჯგუფის წევრობაზე უარს არ ამბობენ და "ბიკულტურულები" არიან. ამერიკის სახელმწიფო თითოეულ მოქალაქეს არჩევნის შესაძლებლობას აძლევს. როგორც ერთი ამერიკელი მეცნიერი წერს, ზოგადად, ამერიკული ხასიათისთვის დამახასიათებელია ახალმოსულებისადმი კეთილგანწყობა, ვინაიდან ისინი ყველანაირ სიახლეს ასახიერებენ. [Mann,1987:79], თავიანთი ენით, რელიგიით, წეს-ჩვეულებებით, მუსიკით, სამზარეულოთი და ა.შ. ამერიკულ კულტურას ამდიდრებენ.

ასეთი ბიკულტურული ქალბატონების მიერ აღზრდილი ბავშვებიც, როგორც წესი, ქართულს ფლობენ, იცნობენ ქართულ ფასეულობებს, მაგრამ საქართველოში ცხოვრება აღარ სურთ. ის მათთვის უკვე უცხოა. როგორც წესი, ამ კატეგორიის იმიგრანტ ქალებს მჭიდრო

კავშირი აქვთ სამშობლოსთან, მაგრამ უკან დაბრუნებას მხოლოდ შორეულ მომავალში, სიბერის ჟამს, ფიქრობენ. ზოგიერთი მათგანის შვილები ამერიკულ უმაღლეს განათლებას იღებენ და ცხოვრების გაგრძელებასაც ამერიკაში აპირებენ. აღსანიშნავია, რომ ჩემ მიერ გამოკითხულ ქართული იმიგრაციის მესამე ტალღის წარმომადგენლებს შორის ამ კატეგორიის ქალბატონების რაოდენობა არც ისე ცოტა იყო და ყველა გამოკითხულთა, დაახლოებით, 30%-ს შეადგენდა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ბევრი ქართველი ქალისათვის "ამერიკული ცხოვრების სტილი" სავსებით მისაღები აღმოჩნდა. არაერთი ქართველი იმიგრანტი ქალი დიდი წვალებით "ითქვიფება" ამერიკელთა რიგებში, მაგრამ ზოგიერთი ამას არც კი ცდილობს. ქართველი იმიგრანტების პირველი თაობები, ზოგჯერ კი მეორეც, მართალია, ხშირად ინარჩუნებდნენ ეროვნულ იდენტურობას, მაგრამ, ამავე დროს, განსაკუთრებული ლოიალურობით გამოირჩეოდნენ თავიანთი ახალი სამშობლოს მიმართ. მართალია, დღესაც მათი უმრავლესობა თავს ქართველად აღიქვამს, მაგრამ, ამავე დროს, ამერიკული სახელმწიფოს ერთგული მოქალაქეც არის. როგორც სხვა ეთნიკური ჯგუფები, ქართველებიც ამერიკაში კარგად აცნობიერებენ თავიანთ ვალდებულებებს იმ ქვეყნის წინაშე, რომელმაც მათ ახალი ცხოვრების შესაძლებლობა მისცა.

იმიგრანტთა ერთ-ერთი განმასხვავებელი ნიშანი მათი რელიგიაა. ვფიქრობ, ყოველი ქართველი, ქალი იქნება თუ კაცი, რომელიც ამერიკაში ცხოვრობს, თუ ის ათეისტი ან სხვა აღმსარებლობის არ არის, მართლმადიდებლობის ერთგული რჩება. ამერიკელმა ქართველმა შეიძლება დაივიწყოს ენა, აღარ ჰქონდეს მყარი კავშირი დედასამშობლოსთან, მართლმადიდებლობა კი შეინარჩუნოს; თუმცა, ისიც შესაძლებელია, რომ იგი გარკვეული ობიექტური მიზეზების გამო (მართლმადიდებლური ეკლესიების სიმცირე და სხვ.) ეკლესიურად ვერ ცხოვრობდეს. ალბათ, იგივე შეიძლება ითქვას იქ მცხოვრებ რუსებზე და გრიგორიანელ სომხებზე, განსაკუთრებით კი ებრაელებზე. [Smith, 2001: 807-808] რელიგიური რწმენიდან გამომდინარე, ებრაელები თავიანთ თავს ამერიკაშიც განსხვავებულებად აღიქვამენ. ებრაელებისათვის იუდაიზმი თამაშობს, ერთი მხრივ, მათი გამაერთიანებლის, მეორე მხრივ, სხვა ერებისაგან გამომყოფელი ფენომენის როლს.

მართლმადიდებლობა ისეთ ლიბერალურ ქვეყანაში, როგორიც შეერთებული შტატებია, მხოლოდ გამაერთიანებელია და არა გამმიჯნველი. ხშირად იგი სხვადასხვა ეთნიკური წარმოშობის მართლმადიდებლის გამაერთიანებელიც ხდება. ქართველებსაც მიესადაგება ამერიკელი მეცნიერის ვენდი ბრაუნის. [Brown, 2006: 196] მიერ ებრაელების შესახებ ნათქვამი

სიტყვები: თუ ებრაელი იუდეველობას კარგავს, ისიც შეიძლება საბოლოოდ ასიმილირებულად ჩაითვალოს. ასევე, თუ ქართველი მართლმადიდებლობას დაკარგავს, ისიც შეიძლება საბოლოოდ ასიმილირებულად ჩაითვალოს.

პირველი ტალღის იმიგრანტები, გარდა სამხრეთ საქართველოდან წასული კათოლიკებისა ან ათეისტი სოციალ-დემოკრატებისა, რელიგიური უნდა ყოფილიყვნენ და, შესაბამისად, მართლმადიდებლობა უფრო უნდა შეენარჩუნებინათ. მეორე ტალღის იმიგრანტების მდგომარეობა განსხვავებული იყო. ისინი საქართველოში საბჭოთა პერიოდში ცხოვრობდნენ და ათეისტებად ჩამოყალიბდნენ. ამიტომ მათი შვილებიც ნაკლებად რელიგიური იყვნენ. ეს ადამიანები სრულიად განსხვავებულ, ლიბერალურ, პლურალისტულ გარემოში მოხვდნენ, სადაც აღმსარებლობისადმი დამოკიდებულება უაღრესად ტოლერანტული იყო. შესაბამისად, ასეთ გარემოში მოხვედრა, ერთი მხრივ, ხელს უწყობდა მათ ასიმილირებას და, მეორე მხრივ, მორწმუნეებსაც შეეძლოთ მართლმადიდებლობის შენარჩუნება, განსაკუთრებით იმათ, ვისაც შერეული ოჯახები ჰქონდათ. დამოუკიდებელი საქართველოდან წასულებს ეკლესიისადმი დამოკიდებულება განსაკუთრებული აქვთ. მესამე ტალღის ქართველ იმიგრანტ ქალებში ბევრი მორწმუნეა, რამაც აშშ-ში მართლმადიდებლური მრევლის მომრავლება განაპირობა.

ვინაიდან ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიების რაოდენობა ამერიკაში მეტად მცირეა, ქართველების დიდი ნაწილი ბერძნულ, რუსულ ან უკრაინულ ეკლესიებში დადის. სწორედ ეს ქართული მრევლი ინარჩუნებს თავის ეთნიკურ იდენტურობას ყველაზე უკეთ. ამ თვალსაზრისით, რელიგია, მართლმადიდებლობა, არის ამერიკაშიცხოვრების გზაზე აღმართული ერთგვარი წინაღობა. ისტორიულადაც ცნობილია, რომ საუკუნეების განმავლობაში მართლმადიდებლობა ქართველობის გადარჩენის მნიშვნელოვანი საშუალება იყო.

თუ თვალს გადავავლებთ ქართველების ამერიკაში ცხოვრების ისტორიას, დავინახავთ, რომ მთელი მე-20 საუკუნის განმავლობაში იმიგრანტთა ნაწილი ცდილობდა მართლმადიდებლობის შენარჩუნებას. ისინი აღნიშნავდნენ რელიგიურ დღესასწაულებს, იწვევდნენ ცნობილ სასულიერო პირებს ამა თუ იმ რელიგიური რიტუალის შესასრულებლად. იმავეს აკეთებენ დღევანდელი იმიგრანტებიც. უფრო მეტიც, მათი მოთხოვნით, საქართველოს საპატრიარქო შტატებში ორი ახალი მართლმადიდებლური ეკლესიის დაფუძნებას აპირებს.

ამგვარად, ქართველი იმიგრანტების ეროვნული თვითმყოფადობის, მათი იდენტობის შენარჩუნებისა და იმიგრაციის კონსოლიდაციის თვალსაზრისით ყველაზე დიდ როლს

მართლმადიდებლობა ასრულებს. დღეს ამის ახსნა, უპირველესად, იმით შეიძლება, რომ ეკლესია საქართველოშიც კონსოლიდაციის უმნიშვნელოვანესი იდეოლოგიური საშუალებაა.

თუ ადამიანმა ვერ მოახერხა ამერიკანიზება, ანუ ამერიკულ საზოგადოებში პოლიტიკური, სოციალური თუ კულტურული ინტეგრირება, ვერ ისწავლა ინგლისური სათანადო დონეზე, ის ვერასოდეს გახდება ამ საზოგადოების მაღალი ფენის წარმომადგენელი.

მართალია, საზღვრები იხსნება, სხვა ქვეყნებში ემიგრაციის შესაძლებლობებიც იზრდება, მაგრამ ისეთი მცირერიცხოვანი ერისთვის, როგორც ქართველები არიან, თავისი მოქალაქეების დაკარგვა არასასურველია. თუ საქართველოში აღარ იქნება ისეთი პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური კატაკლიზმები, ემიგრანტთა ტალღა ისეთ სასურველ ქვეყანაშიც კი შემცირდება, როგორც ამერიკის შეერთებული შტატებია.

ეს უნდა გამხდარიყო ამერიკანიზებული მუშების სლოგანი.

ის ადამიანები, რომლებიც იმიგრანტის სტატუსს იღებენ, სოციალური და სამედიცინო დახმარებით სარგებლობენ. პოლიტიკური თავშესაფრის მქონე და დაბალშემოსავლიანი იმიგრანტებისათვის 2 წლის განმავლობაში სწავლა კოლეჯებსა და უნივერსიტეტებში უფასოა, უფრო მეტიც, სტიპენდიასაც იღებენ. ასევე უფასოა სწავლა სახელმწიფო და სპეციალურ, ინგლისურის შემსწავლელ, სკოლებში. სახელმწიფო მთავარ აქცენტს განათლებაზე აკეთებს, რათა ახალი ჩასულები პროფესიას დაეუფლონ. მაგალითად, სპეციალური პროგრამით მათ შეუძლიათ, უფასოდ შეისწავლონ ნოტარიუსის პროფესია. შეჭირვებული იმიგრანტების ოჯახებს სახელმწიფო ყოველთვიურ დახმარებას აძლევს (1000 დოლარი). იმიგრანტებს სახელმწიფო სამუშაოს შოვნაშიც ეხმარება. თუმცა, ეს სამუშაო, როგორც წესი, არაპრესტიჟულია.

უმრავლესობა თავს მხოლოდ ამერიკელად აღიქვამს.

ლიტერატურა

1. მეძმარიაშვილი ე. ქალი და რელიგია: აშშ-ის მაგალითი. "რელიგიათმცოდნეობითი ძიებანი. საქართველო: რელიგია და თანამედროვეობა" (Research for Religious Studies). # 1-2. თბილისი.-2009
2. მეძმარიაშვილი ე. ქართველი იმიგრანტი ქალების პრობლემები აშშ-ში // ამერიკის შესწავლის საკითხები: 5.- თბილისი, 2008
3. მეძმარიაშვილი ე. ქართული დიასპორა კალიფორნიაში: ამერიკული ლიტერატურა და ქართულ-ამერიკული ურთიერთობები // ამერიკის შესწავლისადმი მიძღვნილი მე-3 საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები.- ქუთაისი, 2006
4. BBC News. March 5.-2005
5. BBC News. Center for Immigration Studies.-November 29, 2005
6. Brown Wendy. Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire.- Princeton, N.J, 2006
7. Camarota Steven A. Immigrants in the United States, 2007: A profile of America's Foreign-Born Population, November 2007, http://www.cis.org/immigrants_profile_2007
8. Camarota Steven A. How Many Americans? September 2008, <http://www.cis.org/node/765>
9. Gerstle Gary. Immigration and Ethnicity in the American Century. Perspectives on Modern America. Making Sense of the Twentieth Century. Edited by Harvard Sitkoff.- New York: Oxford, 2001
10. Economist.-24 June.- p.63.- 2000
11. Huntington Samuel P. Who Are We? America's Great Debate.- London, 2005
12. Immigration Online Debate Sponsored by the Los Angeles Times, <http://www.cis.org/articles/2008/latdebate.html>
13. Levitt Laura. Impossible Assimilations, American Liberalism, and Jewish Difference: Revisiting Jewish Secularism. American Quarterly, Religion and Politics in the Contemporary United States, Edited by R. Marie Griffith and Melani McAlister.- September.- 2007.-Volume 59.- Number 3.- 2007
14. Mann Arthur. From Immigration to Acculturation. Making America. The Society and Culture of the United States. Edited by Luther S. Luedtke.- Washington, 1987
15. McGowan William. The 1965 Immigration Reforms and The New York Times: Context, Coverage, and Long-Term Consequences, August 2008. http://www.cis.org/NYT_immigration_coverage

16. Reisler Mark. By the Sweat of Their Brow: Mexican Immigrant Labor in the United States, 1900-1940.- Westport, Conn, 1976
17. Renshon Stanley. Becoming American. The Hidden Core of the Immigration Debate.- January.- 2007. <http://www.cis.org/articles/2007/back107.html>
18. Sanchez George J. "Go After the Women": Americanization and the Mexican Immigrant Woman, 1915-1929. Unequal Sisters. A Multicultural Reader in U.S. Women's History. Edited by Ellen Card DuBois and Vicki L. Ruiz.- New York, London.- 1990
19. Smith Tony. Ethnicity, Immigration, and the American National Community.- February.- 2001, <http://www.cis.org/articles/2001/back201.html>
20. Statistical Abstract of the United States. The National Data Book: 120 th Edition.- Washington DC.-2000
21. Steinlight Stephen. Ignoring Problems of Illegal Immigration Leads to Exploitation, August 2008, <http://www.cis.org/node/759>
22. U.S. Immigration and Naturalization Service. Statistical Yearbook of the Immigration and Naturalization Service.-2000, <http://uscis.gov/graphics/shared/aboutus/statistics/yearbook2000.pdf>.
23. White Alfred. The A Perceptive Mass of Foreigners as Applied to Americanization, the Mexican Group. University of California, master's thesis, 1923.-p.34-35. Unequal Sisters. A Multicultural Reader in U.S. Women's History. Edited by Ellen Carol DuBouis and Vicki L. Ruiz.- New York,1990

მართლაც 1928 წელს შეიტყვეს პირველად საქართველოში გრაციის უნივერსიტეტის ქართული ხელნაწერების შესახებ?

გრაცი ავსტრიის სიდიდით მეორე ქალაქია. მისი XVI საუკუნეში დაარსებული უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში დაცულია ძველისძველი ქართული ხელნაწერები. ერთი მათგანი, VII საუკუნით დათარიღებული ხანმეტი ლექციონარი, ბიბლიოთეკის მშვენიერაა, რადგან ბიბლიოთეკის თაროებზე შემოწყობილ მრავალენოვან ხელნაწერთაგან ყველაზე ძველი ეგზემპლარია. ამ ხელნაწერებს არაერთი ქართველი თუ უცხოელი მკვლევრის ყურადღება მიუპყრია. ძველქართულ ხელნაწერთა ისტორია ჰუგო შუხართის სახელთან არის დაკავშირებული. ჰუგო შუხართი (4.II.1842 - 21.IV.1927) იყო გამოჩენილი ავსტრიელი ენათმეცნიერი, რომანული ენების ცნობილი სპეციალისტი, გრაციის უნივერსიტეტის პროფესორი, ვენის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი. შუხართის მეცნიერული დამსახურების აღიარებაზე მეტყველებს მისი საპატიო ტიტულების ჩამონათვალი: ბოლონიის, ბუდაპეშტის, ოსლოს უნივერსიტეტების საპატიო დოქტორი, ბერლინის, მიუნხენის, რომის, ამსტერდამის, ლისაბონის, კოპენჰაგენის, კრაკოვის მეცნიერებათა აკადემიების წევრი, ჯაკარტის ხელოვნებისა და მეცნიერებათა საზოგადოების წევრი, საპატიო წევრი სხვადასხვა სამეცნიერო ინსტიტუტისა სან-სებასტიანში, მოსკოვში, პეტერბურგსა და სხვა ქალაქებში. სხვათა შორის, ჰუგო შუხართი ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების წევრიც იყო. შთამბეჭდავია შუხართის გამოქვეყნებულ მეცნიერულ ნაშრომთა რაოდენობა: მათი რიცხვი 770-მდე აღწევს. ჰუგო შუხართი, ჩანს, XIX საუკუნის 80-იან წლებში დაინტერესდა ქართულით, მან საქმიანი ურთიერთობა დაამყარა ქართველ სწავლულებთან, საზოგადო მოღვაწეებთან და მათგან სისტემატურად იღებდა ქართულ სამეცნიერო თუ სხვა სახის ლიტერატურას. შუხართის ქართველ ნაცნობთა შორის შეიძლება დავასახელოთ ილია ჭავჭავაძე, პეტრე მელიქიშვილი, ნიკო მარრი, ალექსანდრე ცაგარელი, ალექსანდრე ხახანაშვილი, ფილიპე გოგიჩაიშვილი, დავით კარიჭაშვილი, ნოე ჟორდანია, დავით სარაჯიშვილი, ნიკო ღოღობერიძე და სხვანი. მათ არა მარტო მიმოწერა ჰქონდათ შუხართთან, არამედ ზოგიერთი მათგანი ევროპაში ყოფნისას პირადადაც გაეცნო გამოჩენილ მეცნიერს .

შუხართს ორ ათეულამდე გამოკვლევა აქვს დაბეჭდილი ქართულის შესახებ. თავის ერთ-ერთ უკანასკნელ წერილში ის აღნიშნავს, რომ ქართული მისთვის სიმპათიური და საინტერესო ენაა. სწორედ ამ დიდმა სიმპათიამ და გამოკვეთილმა მეცნიერულმა ინტერესმა

ქართული ენისადმი უბიძგა შუხართს, რომ ქართული მატერიალური კულტურის უბერებელი ძეგლები, რომლებიც ვიღაც გადამყიდველების ხელში მოხვდა და, ვინ იცის, ბედი რა გზას გაუყენებდა ამ უკვე დაფურცლილ და ყდაშემოდარცულ მოწმეებს ჩვენი სახელოვანი წინაპრების თავაუღებელი საქმიანობისას შორეულ სინაზე თუ იერუსალიმში, შემდგომი დაზიანების ან, უარეს შემთხვევაში, დაკარგვისაგან ეხსნა და თავის საიმედო ხელში მოექცია. ხანგრძლივი სავაჭრო პერიპეტიების შემდეგ შუხართმა ქართული ხელნაწერები საკუთარი სახსრებით შეიძინა, შეისწავლა და სიკვდილამდე რამდენიმე თვით ადრე გრაცის უნივერსიტეტს დაუტოვა ანდერძით.

სამეცნიერო ლიტერატურაში დამკვიდრებულია აზრი, რომ გრაცის ქართული ხელნაწერების შესახებ ქართულმა სამეცნიერო სამყარომ პირველად დაწვრილებით 1929 წელს შეიტყო, როცა აკაკი შანიძემ "ტფილისის უნივერსიტეტის მოამბის" IX ტომში გამოაქვეყნა "ქართული ხელნაწერები გრაცში", თუმცა მანამდე, ერთი წლით ადრე, იმავე ორგანოს VIII ტომში ჰუგო შუხართის ვრცელი ნაშრომი დაიბეჭდა - "Mitteilungen aus georgischen Handschriften" ("ცნობები ქართული ხელნაწერებიდან"), მაგრამ გერმანულ ენაზე დასტამბული ეს გამოკვლევა, ალბათ, მხოლოდ ერთეულებმა თუ გაიცნობიერეს, რადგან იმხანად თბილისში იმ წრეში, რომელთანაც ჰუგო შუხართს ჰქონდა საქმე, ძირითადად ფრანგულს ფლობდნენ. როგორც არტურ ლაისტმა ურჩია შუხართს ერთ პირად წერილში (2.IX.1895), ჯობდა, გრაცელ პროფესორს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობისათვის ფრანგულად მიეწერა, რადგან იქ გერმანული არავინ იცოდა. თუკი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაშიც კი არავინ ფლობდა გერმანულს, ადვილი წარმოსადგენია, სხვაგან რა ვითარება იქნებოდა.

გრაცის უნივერსიტეტში დაცული ძველი ქართული ხელნაწერების კვლევას დასაბამი თითქოს 1928 წელს დაედო. მომდევნო წლებში დაიბეჭდა აკაკი შანიძის, გრიგოლ ფერაძის, მიქელ თარხნიშვილისა და სხვათა გამოკვლევები, გამოქვეყნდა ცალკეული ტექსტები... მაინც, ფართო საზოგადოებამ აკაკი შანიძის მეშვეობით შეიტყო გრაცის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში დაცული ქართული ხელნაწერების არსებობის შესახებ. გავრცელებული შეხედულებით, მანამდე არავის დაუძრავს კრინტი ამ მრავალტანჯულ ხელნაწერებზე.

მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ა. შანიძე არ იყო პირველი, ვისაც შუხართმა მის ხელში მოხვედრილ ქართულ ხელნაწერებზე უამბო, და არც მხოლოდ ზემოთ აღნიშნული ხელნაწერებია ჰუგო შუხართის არქივის ქართულ კოლექციაში: იქ კიდევაც ერთი სრულიად

უცნობი ქართული ხელნაწერის ფრაგმენტი, რომლის შესახებ საქართველოში მართლა არავის სმენია შუხართისაგან.

თბილისშიც და, სხვათა შორის, მოსკოვშიც XIX საუკუნის მიწურულს, 30 წლით ადრე, ვიდრე ეს ხელნაწერები თბილისელი მკვლევრებისთვის გახდებოდა ცნობილი, უკვე იცოდნენ, რომ შუხართი რაღაც ძველ ქართულ ხელნაწერებს ფლობდა. მეტად საინტერესოა ამ ხელნაწერების ისტორია.

პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორმა ალექსანდრე ცაგარელმა ამჟამად გრაცში დაცული ძველი ქართული ხელნაწერები 1883 წელს სინას მონასტერში ნახა და აღწერა, ხოლო 5 წლის შემდეგ მათი აღწერილობა გამოაქვეყნა კიდეც სინურ ხელნაწერთა კატალოგში [Цагарели, 1888]. 1902 წელს ნიკო მარსა და ივანე ჯავახიშვილს ხელნაწერები უკვე აღარ დახვდათ ადგილზე. ახლა დაბეჯითებით ძნელია თქმა, ვინ და როდის გაიტანა ისინი მონასტრის საცავიდან. დაახლოებით 1894 წლის ბოლოსთვის ამ ხელნაწერების ხელში ჩასაგდებად ნამდვილი ომი გაიმართაო, - წერს ავსტრიელი მხატვარი ალფონს ლეოპოლდ მილიხი, რომელიც, ეტყობა, ამ "ომის" ერთ-ერთი მონაწილე იყო და, ბოლოს და ბოლოს, თვითონ დაინარჩუნა ქართული ხელნაწერები. მიუხედავად იმისა, რომ არ იცოდა არც მათი შინაარსი და არც მათი ნამდვილი ღირებულება, მისივე სიტყვებით, მხოლოდდა მხოლოდ მათი გარეგნული მიმზიდველობის გამო გარისკა და ხელიდან გამოსტაცა კონკურენტებს ძვირფასი ფოლიანტები - საფიქრებელია, ეგვიპტის მიწაზე, სადაც იგი წლების განმავლობაში დადიოდა ანტიკვარული ნივთების შესაძენად, რათა მათი რეალიზაციით მოეტბო ხელი (ხელნაწერების შეძენის ერთ-ერთ სავარაუდო ადგილად ბეირუთსაც ახსენებენ, მაგრამ, ვფიქრობ, იგი კვალის ასარევად უნდა იყოს დასახელებული).

მილიხმა არ მოინდომა ხელნაწერების მაშინვე გაყიდვა, ორ წელიწადს მოიცადა და მხოლოდ 1896 წლის ოქტომბერში გადადგა პირველი ენერგიული ნაბიჯები მათს გასასაღებლად. ამ მიზნით მან კოლექცია, რომელშიც, ქართულის გარდა, სლავური ხელნაწერებიც შედიოდა, ვენაში კარის ბიბლიოთეკას შესთავაზა. ბიბლიოთეკის დირექტორი, ჰაინრიხ ფონ ცაისბერგი, მეტად ფრთხილი და წესიერი კაცი იყო და, სანამ შეიძენდა ხელნაწერებს, რომლებიც მას პირველივე შეხედვით მოეწონა, გადაწყვიტა, ჯერ შეემოწმებინა - რა შინაარსისა იყო ისინი, და სავარაუდო ღირებულებაც დაედგინა. ვენაში იმხანად ქართულის რიგიანი მცოდნე მხოლოდ ფრიდრიხ მიულერი ეგულებოდა - ვენის უნივერსიტეტის პროფესორი და მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, რომელსაც უკვე ჰქონდა ერთი გამოკვლევა ქართულის შესახებ ("ქართული ზმნის უღლებისათვის" 1868/69), ახლა კი

ქართული ანბანის წარმომავლობის შესახებ აპირებდა სტატიის დაწერას, მაგრამ მიუღერმა რატომღაც თავი აარიდა ამ საქმეს და ცაისბერგს გრაცში მცხოვრებ ჰუგო შუხართზე მიუთითა, რომელსაც ამ დროს უკვე გამოქვეყნებული ჰქონდა პირველი ნაშრომები ქართულის შესახებ. ცაისბერგმა ყურად იღო მიუღერის რჩევა და შუხართს სთხოვა დახმარების აღმოჩენა, ხოლო ამ უკანასკნელის თანხმობის შემდეგ მის ხელთ არსებული 4 ხელნაწერი გადაუზავნა გრაცში (ბიბლიოთეკის კატალოგის დღევანდელი №№2058/1,2,3,4 ხელნაწერები).

შუხართმა არ დაახანა და ა. ცაგარლის კატალოგის მეშვეობით დაადგინა, რომ მის ხელში მოხვედრილი ხელნაწერები ოფიციალურად სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის კუთვნილება იყო. რაკი ცაისბერგმა ეს შეიტყო, მილიხისგან მოითხოვა ხელნაწერების ფლობის კანონიერების დამადასტურებელი საბუთი, რაც მილიხს არ გააჩნდა. მაშინ ცაისბერგმა ხელნაწერების შეძენაზე უარი თქვა – ჩემი ბიბლიოთეკის თაროებზე მოპარულ ხელნაწერებს ვერ დავაწყობო, რისთვისაც დირექტორი მკაცრად გააკრიტიკა ვენის უნივერსიტეტის პროფესორმა ვატროსლავ იაგიჩმა, რომელიც სლავისტიკის კათედრას განაგებდა უნივერსიტეტში. იაგიჩი მაშინვე მიხვდა, რა ხელნაწერებთან ჰქონდა საქმე და ბევრი ვაჭრობის გარეშე შეიძინა სლავური ხელნაწერები, თანაც დასძინა: "მე არ მესმის ეჭვი კარის ბი-ბლიოთეკის დირექტორისა, რომელსაც არ სურს ხელნაწერების შეძენა, სანამ მათი წარმომავლობის საბუთს არ წარუდგენენ. ასე რომ მოქცეულიყვნენ, ევროპის ძალიან ცოტა ბიბლიოთეკას ექნებოდა მათი ახლანდელი განძი" (წერილი შუხართისადმი, 26.XII.1896). მაგრამ არც ცაისბერგის გამტყუნება შეიძლება, რადგან მის წრეში პატიოსნებასა და უმწიკვლო რეპუტაციას დიდი ფასი ჰქონდა.

ამ მომენტით ისარგებლა შუხართმა, რომელმაც ხელნაწერები გარკვეული დროით თავისთან დაიტოვა და კარგადაც გაჩხრიკა. რაკი მილიხს დაემუქრნენ, ამ საქმეში ეგვიპტეში ავსტრიის ელჩს ჩავრთავთო, იგი შეშინდა, ხელნაწერები არ წამართვანო, ხანგრძლივი ვაჭრობის შემდეგ თავდაპირველ ფასს საგრძნობლად ჩამოუკლო და 1896 წლის 12 იანვარს ხელნაწერები თითქმის ნახევარ ფასად მიჰყიდა შუხართს, თან უსასყიდლოდ 3 ცალკეული ფურცელიც დაუმატა (დღევანდელი №№ 2058/6,7). ცოტა ხანში მან შუხართს კიდევ ერთი ხელნაწერი, გრაგნილი, ამჟამინდელი №2058/5, შესთავაზა და ხანგრძლივი ვაჭრობის შემდეგ ეს გრაგნილიც გრაცელი პროფესორის ხელში აღმოჩნდა.

სხვათა შორის, იმ ხანებში ჰუგო შუხართი და ალექსანდრე ხახანაშვილი ქართული ენის გერმანულენოვანი გრამატიკის დაწერას აპირებდნენ და ინტენსიური მიმოწერა

გააჩაღეს ერთმანეთთან ისე, რომ ჩაფიქრებული გრამატიკის რაღაც კონტურები უკვე მოხაზულიც ჰქონდათ. მაგრამ ეს წამოწყება რაღაც მიზეზის გამო ხანგრძლივი დროით შეწყდა, მხოლოდ XX საუკუნის დასაწყისში განაახლა შუხართმა ფიქრი ამ იდეის განსახორციელებლად (თვითონ იდეა ხახანაშვილისა იყო და იგი ვარაუდობდა სახელმძღვანელოს ვენაში დაბეჭდვას). საფიქრებელია, სწორედ ამ ხელნაწერებმა გადაადებინა შუხართს გრამატიკაზე მუშაობა. ახლადშემქნილმა ხელნაწერებმა იგი გაიტაცა და მთლიანად ჩაითრია, ძეგლები პალეოგრაფის თვალითაც გამოიკვლია და, როცა დასჭირდა სათანადო წყაროები და ლიტერატურა, დახმარებისთვის ისევ ხახანაშვილსა და ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას მიმართა. უკვე 1896 წლის 7 ნოემბერს მან წერილი გაუგზავნა წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას: "ძალიან ვჩქარობ, განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ ვიკვლევ ქართულ მასალებს: მე გამომიგზავნეს პერგამენტზე ნაწერი ოთხი ქართული ხელნაწერი. ასოები «ხუცური»». ხელნაწერები ეკუთვნის გარდასულ ეპოქებს: მათგან ორი ლიტურგიკული წიგნია, ერთი დავითნი და ერთიც წმ. სიმონის ცხოვრება. მთხოვეს, რომ ისინი უნდა შევამოწმო და მიახლოებით მაინც შევაფასო მათი ღირებულება, რადგან მათს ყიდვას აპირებენ. ეს ძალიან უხერხულ მდგომარეობაში მაყენებს" (7.XI.1896).

მომდევნო წლის 28 თებერვალს იგი კვლავ სწერს წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას: "მე ვამზადებ ცნობებს ქართულ ხელნაწერებზე, რომლებიც ჩემს ხელთაა (ამათგან სამი «ასო-მთავრ.»). თუ გაქვთ ჩემთვის გამოსადეგი ერთი ან ორი ლიტურგიკული წიგნი, დაბეჭდილი «ხუცურით», ძალიან დამავალდებით, თუკი მათ გამომიგზავნიდით. მე მათ გამოვიყენებდი ჩემი იმ ნარკვევისათვის, რომლის შესახებ ეს-ესაა მოგახსენეთ" (28.II.1897).

მანამდე ხელნაწერების შესახებ შუხართმა ალექსანდრე ხახანაშვილსაც აცნობა მოსკოვში. მართალია, შუხართის არქივში ხახანაშვილის მხოლოდ ერთი გვიანდელი წერილია და ერთიც ვრცელი ფრაგმენტი წერილისა, რომელშიც ჩაფიქრებული გრამატიკისთვის მომზადებული სავარჯიშოებია, მაგრამ, სამაგიეროდ, თბილისში აღმოჩნდა შუხართის წერილები, რის საფუძველზეც შეიძლება ვივარაუდოთ, თუ რას პასუხობდა შუხართს მოსკოველი პროფესორი: "ამჟამად მთლიანად ქართულ ხელნაწერებში ვარ ჩაფლული. ჩემი ოთხი ხელნაწერი რომ მართლაც ძალზე ძველია, როგორც უკვე მოგწერეთ, ამას ირწმუნებთ, როცა ჩემს დაბეჭდილ მოხსენებას გამოგიგზავნით. ხელნაწერებიდან სამი ასომთავრულითაა ნაწერი, მეოთხე, რომელიც ნუსხურადაა, დათარიღებულია (X საუკ.). შემდგომში ორი კერძო პირისაგან ვითხოვე «ხუცურით» ნაწერი ერთი სქელი ლიტურგიკული წიგნი და ერთიც გრძელი გრაგნილი, რომელიც თავდაპირველად რაღაც

ისტორიული დოკუმენტი მეგონა, მაგრამ შემდეგ მისმა წითლად ნაწერმა ძნელად გასარჩევმა სათაურმა იმედი გამიცრუა: «სომ ქმის წრვამ წისა იე ოქროპირის» - წმინდა იოვანე ოქროპირის მესა!"(31.I.1897).

ამ წერილიდან ჩანს, რომ შუხართმა ხელნაწერების შესახებ უკვე აუწყა ხახანაშვილს (ოღონდ ეს წერილი არსად ჩანს). შუხართის სხვა წერილიდან ირკვევა, რომ 1897 წლის მარტის ბოლოსთვის იგი ვარაუდობდა ხელნაწერების შესახებ გამოკვლევის დასრულებას: "მე ახლა მთლიანად ქართულ პალეოგრაფიაში ვარ ჩაფლული და იმედი მაქვს, რომ პირველი "ცნობა ქართული ხელნაწერებიდან" (ორი ფოტოტიპიური ტაბულით) [გოთაში] ჩემს გამგზავრებამდე გავამზადო დასაბეჭდად" (6.III.1897). გოთაში დედამისთან ჩასვლას კი შუხართი მარტის ბოლოსთვის გეგმავდა, რაზეც იმავე წერილშია საუბარი: "ამ თვის ბოლოსთვის გოთაში გავემგზავრები."

ამ ხელნაწერების შესახებ იციან მოსკოვის აღმოსავლურ ენათა ინსტიტუტში (ე.წ. ლაზარევის ინსტიტუტში). სომხური ლიტერატურის პროფესორი გრეგორ ხალათიანი შუხართს სწერს: "ვენიდან მხითარისტებმა მაცნობეს, რომ თქვენ ქართული სახარება აღმოაჩინეთ, რომელიც პალიმფსესტია. თუკი იგი მართლაც IX საუკუნისაა, ბუნებრივია, სომხური ნაწერი უფრო ძველი უნდა იყოს, თუმცა ჩვენი პროფესორი ხახანაშვილი გვარწმუნებს, რომ ქართული ნაწერი არ შეიძლება XI საუკუნეზე ადრინდელი იყოს, რისი თქმის უფლებას მას ხუცური ასოების მოყვანილობა აძლევს" (VII, 1897). ცნობა, რომ სომხურ-ქართული პალიმფსესტი IX საუკუნისაა, ალბათ, თვითონ შუხართმა გაავრცელა. რაც შეეხება ქართულ ტექსტს, იგი სახარება კი არა, ფსალმუნია. ამჟამად მიღებულია, რომ იგი X საუკუნის I ნახევრისაა (ა. შანიძე).

ბოლო წერილები ხელნაწერების შესახებ 1897 წლითაა დათარიღებული. მერე რა მოხდა, ძნელი სათქმელია. ფაქტი ისაა, რომ შუხართი მათზე უკვე აღარაფერს ამბობს. იქნებ ჩათვალა, რომ გამოკვლევა მარტში დაასრულა და საკითხიც ამით ამოიწურა. თუმცა ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ გამოკვლევის ტექსტს, რომელიც ავტორმა სიკვდილამდე რამდენიმე დღით ადრე (16.04.1927) თბილისში გამოუგზავნა აკაკი შანიძეს, გარკვევით აწერია ავტორის ხელით -დაუსრულებელიაო!

გავეცნოთ რამდენიმე ფრაგმენტს შუხართის წერილებიდან: "ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო ამ სემესტრში შვებულება ავიღე. მე ახლა დაკავებული ვარ ორი კორექტურითა და ერთი სტატიით, რომელიც კარგა ხნის წინ მოვხაზე (იგი რომანულს ეხება) და, როგორც კი ამ სამუშაოს დავამთავრებ, ვიმედოვნებ, კვლავ მოვკიდო ხელი ქართულს,

შემდეგ მინდა მივხედო ერთ ჩემს ნაშრომს ქართული ხელნაწერების შესახებ, რომელიც დიდი ხანია თითქმის ბოლომდეა მიყვანილი და მინდა, რომ, ბოლოსდაბოლოს, დავასრულო" (27.XII.1897).

იქვე: "თქვენ არ შეგიძლიათ წარმოდგენა, როგორ დაქვეითებულია ჩემი სამუშაო ძალა. ერთდროულად რამდენიმე საქმის კეთება აღარ შემიძლია და წინ კუს ნაბიჯით მივდივარ".

"ჩემი განზრახვაა, შესაძლებლობის ფარგლებში, ყველაფერი, რაც კი გარკვეული დროიდან ქართველური და სხვა კავკასიური ენათმეცნიერების შესახებ ქართულად ან რუსულად გამოიცა, გამოწვლილვით დავამუშაო. ცხადია, ჩვენს ჟურნალებს საამისოდ ადგილი არა აქვთ, ამიტომ მე შემიძლია მხოლოდ ისინი მივიღო მხედველობაში, რომელთა სტამბებსაც ქართული შრიფტი აქვთ... დეკემბრის შუა რიცხვებში ვფიქრობ რამდენიმე თვით ეგვიპტეში გამგზავრებას... **ეგვიპტიდან დაბრუნების შემდეგ, თუ რამემ ხელი არ შემიშალა, ვაპირებ, განვახლო დიდი ხნის წინ დაწყებული სამუშაო ქართული გრამატიკის შესახებ.** ამ საქმეში დიდ სარგებლობას მომიტანდა გრამატიკა, რომელიც პეტერბურგის სააზიო მუზეუმშია" (23.XI.1902). აქ მოსე ჯანაშვილის ქართული გრამატიკის ხელნაწერი იგულისხმება (მოსე ჯანაშვილს განზრახული ჰქონდა, ქართული გრამატიკა შუხართის შემწეობით ვენაში გამოეცა).

შუხართის ყველაზე საყვარელი საკვლევი ენა ბასკური იყო. ამას გარდა, მას ბევრი სხვა ენაც იზიდავდა და არა მარტო ენა – სხვადასხვა ხალხის ყოფითი საკითხები, ფსიქოლოგია, საუნივერსიტეტო პოლიტიკა, საიდუმლო ენა, თევზჭერა, მათემატიკა, მედიცინა, ბოტანიკა, გეოლოგია, ეტიმოლოგია, ენათა გეოგრაფია, ფილოსოფია, ლექსიკოგრაფია, ეთნოგრაფია, კულტურის ისტორია, ფოლკლორი... ერთხელ ფილიპე გოგიჩაიშვილს სთხოვა, ეცნობებინა მისთვის საქართველოში გავრცელებული სათევზაო იარაღები და ზოგადად – მეთევზეობასთან დაკავშირებული საკითხები. ბუნებრივია, იგი მხოლოდ ქართულით ვერ შემოიფარგლებოდა, იმდენად ფართო იყო მისი საკვლევი თემების დიაპაზონი. მაგრამ დროდადრო მაინც მიუბრუნდებოდა ხოლმე ქართულს. უკანასკნელი შრომები ქართულის შესახებ, მეტწილად რეცენზიები, 1904 წლითაა დათარიღებული. ამის შემდეგ შუხართს ქართულზე არაფერი გამოუქვეყნებია. 1912 წელს კავკასიის სასწავლო ოლქის სასკოლო ინსპექტორმა, ლევ ლოპატინსკიმ, იგი თბილისში მოიწვია საერთაშორისო კონგრესზე, მაგრამ შუხართს უკვე აღარ შეეძლო ასე შორს მოგზაურობა. 1920 წელს რიხარდ მეკელანის მეშვეობით ა. შანიძემ თავისი სადოქტორო დისერტაცია გაუგზავნა გრაცში. არ ვიცი, უპასუხა

თუ არა ამაზე შუხართმა, ყოველ შემთხვევაში ამის დოკუმენტები არა მაქვს, მაგრამ როცა 1926 წელს ა. შანიძემ მას "უმლაუტი სვანურში" და "ქართული ზმნის საქცევი" გაუგზავნა, გრაციდან საპასუხო წერილი მიიღო. ამის შემდეგ მათ შორის მიმოწერა დაიწყო, რაც შუხართის ავადმყოფობამ შეწყვიტა. 1926 წლის სექტემბერში იგი ლოგინად ჩავარდა, თუმცა თბილისში წერილებს მაინც აგზავნიდა, ჯერ თვითონ, შემდეგ კი, როცა ძალიან გაუჭირდა, სხვებს კარნახობდა. შუხართი შემცვლელზე ფიქრობდა, ვინც მის დაწყებულ საქმეს გააგრძელებდა. სიცოცხლის ბოლო დღეებში, ეტყობა, კვლავ ქართულზე ფიქრობდა. 1927 წლის 18 აპრილს შანიძეს თავისი სტატია გაუგზავნა, მეორე დღეს კი ბოლოსწინა წერილი: "როგორც იქნა, ვახერხებ, რაღაც მოგწეროთ დაწვრილებით. რადგან გული მტკიოდა, რომ ჩემთვის ისეთი სიმპათიური და საინტერესო ენა, როგორიც ქართულია, უნდა მიმეტოვებინა, უკანასკნელ დღეებში ჩემი ქაღალდები გადავქექე და მათში წავაწყდი "ცნობებს ქართული ხელნაწერებიდან", რომელიც, როგორც მოწმე ჩემი ინტერესისა, გუშინ დაზღვეული ბანდეროლით გამოგიგზავნეთ".

19 აპრილს ღია ბარათი გამოგზავნა თბილისში, ხელნაწერთან დაკავშირებით რაღაც განმარტების მიცემა სურდა. ამავე დღეს გონება დაკარგა და ცნობიერება არ დაჰბრუნებია, ისე გარდაიცვალა 2 დღის შემდეგ. ეს ბარათი შუხართის სულ ბოლო თუ არა, ერთ-ერთი უკანასკნელი წერილია.

ზემოთქმულიდან აშკარად ჩანს, რომ შუხართის ხელში მოხვედრილი ძველი ქართული ხელნაწერების შესახებ იცოდნენ ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში, პროფ. ა. ხახანაშვილმა მოსკოვში, ასევე, მოსკოვის ლაზარევის აღმოსავლური ენების ინსტიტუტის თანამშრომლებმაც. მეტიც, უკანასკნელნი ყოველგვარი მეცნიერული თუ ზნეობრივი ეთიკის დარღვევით შუხართს სთხოვდნენ, სომხურ-ქართული პალიმფსესტი გვათხოვე, ძველ სომხურ ტექსტს (ქვედა ფენას) უთქვენოდ გამოვიკვლეოთ. უტაქტო თხოვნაა. შუხართი ნამდვილად არ იყო ის მკვლევარი, რომელსაც თუნდაც სომხურის შესახებ არ შეეძლო თავისი სიტყვა ეთქვა, თუკი საკითხი დააინტერესებდა. იგი სამ ათეულამდე ენას ფლობდა ისე, რომ XIX საუკუნის მიწურულამდე სხვადასხვა ენაზე მოლაპარაკე კოლეგებსა თუ ნაცნობებს მათს მშობლიურ ენაზე სწერდა წერილებს და სიმწრით მოპოვებულ ძველ ძეგლებს სხვებს დაუთმობდა? ეს არის ის ხალხი, ვინც ამ ხელნაწერების შესახებ ნაღდად იცოდა საუკუნის მიწურულს, რისი დამადასტურებელი უტყუარი საბუთებიც ხელთ მაქვს. არაა გამორიცხული, რომ შეიძლება სხვებისთვისაც გაემხილა შუხართს ამ ხელნაწერების არსებობის შესახებ, მით უფრო, რომ იგი ერთგვარად ამაყოფიდა კიდეც, რომ ძველთაძველი ხელნაწერების მფლობელი იყო.

ერთი სიტყვით, სინას წმ. ეკატერინეს მონასტრის კუთვნილი ქართული ხელნაწერების შესახებ, რომლებიც 1897 წელს შუხართის ხელში მოხვდა, რამდენიმე თვეში მის კოლეგებს უკვე ჰქონდათ გრაცელი პროფესორისაგან საკმაო ინფორმაცია ხელნაწერებში შემონახული ტექსტების შინაარსის შესახებ, მაგრამ შუხართს თითქმის ბოლომდე მიყვანილი გამოკვლევა არ დაუსრულებია, ამიტომ არც გამოუქვეყნებია და სიკვდილამდე 5 დღით ადრე, საწოლს მიჯაჭვულს, თავისი ნაშრომების ჩხრეკისას შემთხვევით თვალში რომ არ მოხვედროდა თავისი დაუსრულებელი გამოკვლევა და სასწრაფოდ თბილისში არ გაეგზავნა აკაკი შანიძისთვის, შეიძლება მათ შესახებ დღეს გაცილებით მწირი ინფორმაცია გვექონოდა.

ვინ იცის, ქართულით დაინტერესებული (ან, სულაც, უცხო) მკვლევრების არქივებში კიდევ რამდენი უცნობი ფურცელია მტვერწყარილი, რომლებიც იოზის მოთმინებით ელის მზრუნველ ხელს, რათა იქნებ, ბოლოს და ბოლოს, მზის სინათლე იხილოს.

წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილი ცნობები ეყრდნობა ჰუგო შუხართის არქივში დაცული 13000-მდე პირადი წერილიდან გამოკრებილ ორ ასეულამდე წერილს, რომლებშიც ქართული ენისა და საქართველოს შესახებაა საუბარი. ეს კორესპონდენცია მე გულდასმით გადავჩხრიკე ჩემი რამდენიმე ხანგრძლივი სამეცნიერო მივლინების დროს ავსტრიაში 1975-76, 1983, 1990, 2000 და 2005-06 წლებში.

ეს იმიტომაც უნდა აღინიშნოს საგანგებოდ, რომ შუხართის კოლეგები მსგავს შემთხვევებში სახელმწიფოს ხარჯზე ყიდულობდნენ ძვირადღირებულ ხელნაწერებს საკუთარი საჭიროებისათვის.

როგორც ჩანს, არც ფრანგულს ფლობდა ყველა. ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გავიხსენოთ ერთი კურიოზი: 1897 წელს შუხართმა გრაციდან ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების გამგეობას ბანდეროლით გაუგზავნა თავისი სტატია (როგორც ჩანს, "ქართველური /სამხრეთკავკასიური/ ენების გეოგრაფიისა და სტატისტიკისათვის"), რომელიც მას მალე უკანვე დაუბრუნდა. ამ შემთხვევის გამო თბილისში გაგზავნილ წერილში შუხართი საზოგადოების გამგეობას ამ გაუგებრობის მიზეზს ეკითხება. საზოგადოების მდივანმა დ. კარიჭაშვილმა შუხართს მოუბოდიშა: "ბატონო შუხართ! პასუხად თქვენის წერილისა... მაქვს პატივი გაცნობოთ შემდეგი: ჩვენ ვიკითხეთ ფოსტაში მიზეზი თქვენგან გამოგზავნილის ბანდეროლის უკან დაბრუნებისა და

აღმოჩნდა, რომ ფოსტის მოხელე ფრანგულის ენის ცუდად ცოდნის გამო ვერ მიხვედრილა.
ამიტომ გთხოვთ კვლავ ამ ადრესით ინებოთ გამოგზავნა" (5.XI.1897).

შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი და კულტურულ-პოლიტიკური იერ-სახის შესახებ

შარვაშიძეთა სამთავრო სახლი მრავალი საუკუნის განმავლობაში სათავეში ედგა აფხაზეთს, თავდაპირველად ერისთავის სტატუსით, ხოლო მოგვიანებით (XVII საუკუნიდან) კი მთავრის რანგში. ისტორიოგრაფიაში არ არის ერთიანი აზრი ამ საგვარეულოს წარმომადგენლობისა და მისი დაწინაურების დროის თაობაზე. შარვაშიძეთა საგვარეულოს პირველი წარმომადგენელი - დოთალოდ შარვაშიძე (აფხაზეთის ერისთავი) - მოხსენიებულია (XII ს. 80-იანი წლების მოვლენებთან დაკავშირებით) თხზულებაში "ისტორიანი და აზმანი შარვანდედთანი" [ისტორიანი... 1959:33-34]. მკვლევართა ერთი ნაწილის აზრით, ისინი უნდა იყვნენ შთამომავლები შარვანშაჰთა სახლის ერთ-ერთი წარმომადგენლისა, რომელიც დავით აღმაშენებელმა აფხაზეთში გადაიყვანა ანისის საქართველოსთან შემოერთების შემდეგ [ბროსე, 1895:154; Гулия, 1925: 138,208; Анчабадзе, 1959:192; ანჩაბაძე, 2006:72-80]. არსებობს მოსაზრება იმის შესახებაც, რომ შესაძლოა, შარვაშიძეთა წინაპრები აქტიურ როლს თამაშობდნენ აფხაზეთის საერისთავოს ფარგლებში ჯერ კიდევ XI ს. შუა ხანებში [ბერძენიშვილი, 1957]. კერძოდ, ქრონიკაში "მატიანე ქართლისაჲ" მოხსენიებულია ვინმე ქუაბულელი ჭაჭას-ძე - ოთალო, რომელიც "მოაყენა (ბაგრატ IV-მ, - ზ.პ.). ანაკოფიას გარე... აფხაზეთისა ლაშქრითა" [მატიანე... 1955:295]. ამ შემთხვევაში ყურადღება მიექცა XII ს. მიწურულს მცხოვრები ერისთავის (შარვაშიძის) სახელის დოთალოდ მსგავსებას ქუაბულელ ჭაჭას-ძის სახელთან ოთალო, რის საფუძველზეც ზოგიერთ მკვლევარს "ჭაჭას-ძე", საერთოდ, საგვარეულო სახელის - "ჩაჩბას" - ქართულ ფორმად წარმოუდგენია [Инал-ипа, 1976:141].

სავსებით დასაშვებად მიგვაჩნია "ჭაჭას-ძე" - "ჩაჩბას" შორის იგივეობა, თუმცა, ჩვენთვის მნელი წარმოსადგენია, როგორ შეიძლება დავუკავშიროთ "ჭაჭას-ძე"- "ჩაჩბა" "შარვაშიძეს". როგორც სავსებით სწორად მიუთითა ზ. ანჩაბაძემ, აფხაზ თავადაზნაურთა გვარების ქართული ფორმები უშუალოდ გამომდინარეობენ შესაბამისი აფხაზური გვარებიდან: მარშანია-ამარშანი, ინალიშვილი-ინალ-იფა, ანჩაბაძე-აჩბა, ძიაფშიშვილი-ძიაფშიფა, მარღანია-მანანი და ა.შ. რაც შეეხება შარვაშიძეს, ის ამ წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს. ამ გვარის აფხაზურ ფორმას (აჩაჩბა-ჩაჩბა) არაფერი აქვს საერთო მის ქართულ ფორმასთან (შარვაშიძე). ზ. ანჩაბაძის აზრით, შარვაშიძის ძველი ქართული ფორმა - "შარვაშა(ი)ს-ძე" სიტყვასიტყვით ნიშნავს "ში(ა)რვანშაჰის შვილს" [Анчабадзе, 1959:194; Папаскири, 1999:179].

როგორც ვხედავთ, თანამედროვე ისტორიულ მეცნიერებას არ გააჩნია გამოკვეთილი პასუხი შარვაშიძეთა საგვარეულოს წარმომავლობაზე, თუმცა, სრულიად აშკარაა, რომ გვიან შუა საუკუნეებში ისინი ეთნო-ტომობრივად თავიანთ თავს ერთმნიშვნელოვნად აფხაზ-აფსუებად მოიაზრებდნენ. მაგრამ აღნიშნული სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ შარვაშიძეთა სამთავრო სახლმა შექმნა ქართული კულტურულ-პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი სამყაროსაგან მოწყვეტილი საკუთრივ აფხაზური ნაციონალური სახელმწიფო. პირიქით, ყოველგვარი დაეჭვების გარეშე შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ, მიუხედავად ერთგვარი გაუცხოებისა, რაც გამოწვეული იყო ჩრდილოეთ კავკასიიდან მომმე ჯიქ-აფხაზთა მთიელი ტომების ახალი ტალღის მოწოლითა და მათი თავდაპირველად აფხაზეთის საერისთავოს ფარგლებში, ხოლო მოგვიანებით უფრო სამხრეთით დამკვიდრებით, აფხაზეთი გვიან შუა საუკუნეებში, ძირითადად, მაინც რჩებოდა საერთოქართული კულტურულ-პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი სამყაროს ორგანულ ნაწილად და შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის წარმომადგენლები ერთმნიშვნელოვნად მიაკუთვნებდნენ თავიანთ თავს საერთოქართულ სოციალურ-პოლიტიკურ სისტემას.

ქართული კულტურულ-პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი ორგანიზმის ნაწილად მოიაზრებდა აფხაზეთის მთავარ შარვაშიძეებს გვიანი შუა საუკუნეების ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრიც. ყველაზე მკაფიოდ ეს გამოვლინდა XVII ს. ქართველი პოეტის, ფეშანგი ხითარიშვილის, პოემაში *"შაჰნავაზიანი"*. პოემის მიხედვით გადამწყვეტ მომენტში სოლომონ შარვაშიძე არ გამოეხმაურა ოდიშის დედოფლის ელენე გურიელის თხოვნას, დახმარებოდა მას და ეს იმით ახსნა, რომ მეფეს "ვერ შეებრძოლებოდა" [ფეშანგი, 1935:73-74; ხორავა, 1996:104]. სავსებით სწორადაა შენიშნული ისტორიოგრაფიაში, რომ სოლომონ შარვაშიძის თვალში ვახტანგ V მხოლოდ ქართლის მეფედ არ მოიაზრებოდა. ის მისთვის სრულიად საქართველოს მეფეთა ადგილზე მჯდომი და, ამდენად, მისი სიუზერენი იყო [ხორავა, 1996:103; პაპასქირი, 2004:101].

აფხაზეთის მთავრები, მიუხედავად იმისა, რომ მათ გარკვეულწილად მიივიწყეს ქრისტიანული ცხოვრების წესი, ამ პერიოდშიც პატივს მიაგებდნენ "აფხაზეთის" (დასავლეთ საქართველოს) კათოლიკოსებს და მათ თავიანთ სულიერ მამებად თვლიდნენ, იმ პერიოდშიც, როდესაც "აფხაზეთის" კათალიკოსის რეზიდენცია ბიჭვინთიდან გელათში იყო გადმოტანილი. ამის ნათელი დადასტურებაა ყვაპუ შარვაშიძის (XVII ს. მიწურული - XVIII ს. დამდეგი) მიერ "აფხაზეთის" კათალიკოს დავით ნემსაძისადმი დაწერილი ფიცის წიგნის ფრაგმენტი: "დაგიწერეთ და მოგართვით ჩვენ შარვაშიძემან ბატონმან ყვაპუ და ჩემმან ძმამ ქერექიმ თქუენ ჩრდილოისა და აფხაზეთისა კათალიკოზსა დავითს..." [კაკაბაძე, 1921: 88;

ხორავა, 1996:117; პაპასქირი, 2004:106] შემორჩენილია სხვა ფიცის წიგნებიც, მათ შორის, "სა-ფიცრის წიგნი", რომელიც მთავრად ყვაპუ შარვაშიძემ და მისმა ვაჟმა ავთანდილმა "კათალიკოს ბატონს გრიგოლს" (გრიგოლ ლორთქიფანიძე, - ზ.პ.).

აფხაზეთი, მიუხედავად პირველყოფილობისკენ მობრუნებისა, რომელმაც ნამდვილად გამოიწვია რეგიონის კულტურული დონის დაცემა, ამ პერიოდში მაინც რჩებოდა ქართული წერილობითი კულტურისა და წიგნიერების არეალში. ამის თავისებური მანიშნებელია "ფიცის წიგნები" და აფხაზეთის მთავრის "კანცელარიიდან" გამოსული სხვა ოფიციალური ხასიათის დოკუმენტები, რომლებიც შედგენილია ქართულ ენაზე. ეს მასალები ერთმნიშვნელოვნად მოწმობს იმას, რომ ამ პერიოდში სახელმწიფო საქმის წარმოების ენა აფხაზეთში მხოლოდ ქართული იყო. XVIII ს. II ნახევარშიც, როდესაც ოსმალეთის იმპერიამ გააძლიერა ზეწოლა აფხაზეთზე და შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის ცალკეული წარმომადგენლები აიძულა, მიეღოთ ისლამი, აფხაზეთი არ იყო ამოვარდნილი საერთოქართული ენობრივ-კულტურული სივრციდან. არაა შემთხვევითი, რომ შარვაშიძეთა საგვარეულოს წარმომადგენელთა უმრავლესობას, მათ შორის იძულებით გამაჰმადიანებულებსაც (მაგ. როსტომ, მანუჩარ და ზურაბ შარვაშიძეები - XVIII ს. II ნახევარი), ქართული სამყაროსათვის ტრადიციული სახელები ერქვათ. უფრო მეტიც, ქართული სახელები გვხვდება აფხაზების მონათესავე უბიხებშიც. ასე მაგალითად, XIX ს. I ნახევარში უბიხთა წინამძღოლები ყოფილან **ლევან ცანუბაია** - "ცანბას" მეგრული ტრანსკრიპცია [Акты... 1870: 426, 429, 953] და **ზურაბ** ხამიში [Акты... 1884: 505].

აფხაზეთის მთავარ შარვაშიძეთა მიერ ორგანიზებული ჯიქ-აფხაზთა შემოჭრა და დაფუძნება ისტორიული ოდიშის ტერიტორიებზე, მიუხედავად გარკვეული თავისებურებებისა, უნდა მივიჩნიოთ ფეოდალურ შუღლად და შინაომად. შარვაშიძეთა სახლის წარმომადგენლები, როდესაც თავიანთ სამფლობელოებს აფართოებდნენ სამეგრელო-ოდიშის ტერიტორიების ხარჯზე, როგორც უკვე აღინიშნა, სულაც არ ფიქრობდნენ, შეექმნათ საერთოქართული სახელწიფოებრივ-პოლიტიკური სისტემიდან მოწყვეტილი რაღაც აფხაზურ-აფსუური ნაციონალურ-სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი. მათი მთავარი მიზანი (ისევე, როგორც ოდიშელ დადიანთა და გურიის მთავარ გურიელთა) იყო, დაწინაურებულიყვნენ სწორედ რომ შიდაქართულ პოლიტიკურ არენაზე და დაეკავებინათ წამყვანი პოზიციები საერთოქართულ სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ სივრცეში, ანუ შარვაშიძეთა სახლს ვერ წარმოედგინა თავისი თავი ქართული სახელმწიფოებრივი და კულტურულ-პოლიტიკური სამყაროსაგან მოწყვეტით. პირიქით, შარვაშიძეები ყოველნაირად ცდილობდნენ, პირველივე ხელსაყრელი შემთხვევა გამოეყენებინათ როგორც დადიანთა ადგილის, ისე

თვით იმერეთის სამეფო ტახტის დასაკავებლად. ამას თვალნათლივ ადასტურებს სორეხ შარვაშიძის მიერ ოდიშის სამთავრო ტახტის დაკავების მცდელობა XVIII ს. 80-იანი წლების დამდეგს [თამარაშვილი, 1902:208; ხორავა, 1996:114]. ის, რომ შარვაშიძეთა საგვარეულოს წარმომადგენლები სულაც არ აპირებდნენ ენგურზე შეჩერებას და სამეგრელოს ცენტრალურ რაიონებში შეჭრასაც გეგმავდნენ, ჩანს ყვაპუ შარვაშიძის ქმედებიდან. მან გადმოლახა ენგური, დაიკავა სტრატეგიული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი პუნქტი - რუხი - და ის ფაქტობრივად თავის რეზიდენციად აქცია [ხორავა, 1996:121]. ცნობილია, რომ ყვაპუ შარვაშიძე სწორედ რუხში გარდაიცვალა 1704 წელს. საინტერესოა, რომ ამ ფაქტთან დაკავშირებით გელათიდან საგანგებოდ ჩამოვიდა "აფხაზეთის" კათოლიკოსი გრიგოლ ლორთქიფანიძე, რომელმაც ჭირისუფლის ოჯახისაგან "ნიშანი" (სპეციალური გადასახადი ეკლესიის სასარგებლოდ: გარდაცვლილის პირადი ნივთები, იარაღი, შეკაზმული ცხენი, ყმა-მამული) აიღო [ქართული... 1970:670; ხორავა, 1996:122].

ნათელ დადასტურებად იმისა, რომ შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის წარმომადგენლები უპირობოდ მიაკუთვნებდნენ თავიანთ თავს ქართულ კულტურულ-პოლიტიკურ და სახელმწიფოებრივ სამყაროს, გარდა ყვაპუ შარვაშიძის ზემოხსენებული საფიცრის წიგნებისა, შეიძლება მივიჩნიოთ ქელეშ-ბეი შარვაშიძისა და მისი მემკვიდრეების: გიორგი (საფარ-ბეი) შარვაშიძისა და მიხეილ შარვაშიძის ეპისტოლარული მემკვიდრეობა და მათი „კანცელარიიდან“ გამოსული სხვა ოფიციალური დოკუმენტები. დანამდვილებითაა ცნობილი, რომ ეს მთავრები თავიანთ ოფიციალურ და არაოფიციალურ მიმოწერას მხოლოდ ქართულ ენაზე აწარმოებდნენ. აღსანიშნავია, რომ ამას ადასტურებენ თვით კავკასიის რუსული ადმინისტრაციის მაღალჩინოსნები. კერძოდ, მიხეილ შარვაშიძის კარზე მყოფი რუსი გენერლის კოცებუს განცხადებით "в фамилии князей Шарвашидзе употребительный письменный язык грузинский" [ჩხეტია, 1963:154].

ამ მხრივ განსაკუთრებით გვინდა გამოვყოთ ქელეშ-ბეი შარვაშიძის მიერ შედგენილი ხელწერილი (დათარიღებულია 1806 წლის 20 მაისით), რომელიც მან მისცა თავის ძმისწულს - სოსრანბეგს: *"ესე ხელწერილს გაძლევ შენ, ჩემს ძმისწულს ბეჭირბექის შვილს სოსრანბეგს, ასე რომ მე და შენ შევგულძვირდით და ღენერალ-მაიორ რიქხოვს და ბატონ დედოფალს (სამეგრელოს მთავრის ქვრივი ნინო ბაგრატიონი-დადიანი, - ზ.პ.) ეახელი; აწ ამათმან უგანათლებულესობამ ინება ჩვენი და შენი გარიგება და თავათ დედოფალი მობრძანდა... და გაგვარიგეს... ჩემგან არც სიკვდილით, არც დაჭერით, არც კაცის შეჩენილობით ფიქრი არ გქონდეს, თუ ცხადად შენგან ვნება არ გამოცხადდეს რა..."* [Акты... 1868:190; პაპასქირი, 2004:129-130].

ქელეშ-ბეი შარვაშიძის ეს ხელწერილი ინტერესს იწვევს სხვადასხვა კუთხით, მაგრამ ამჯერად ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ის შედგენილია შუა საუკუნეების საქართველოში გამომუშავებული დიპლომატიკური ნორმების მიხედვით. გარდა ამისა, საყურადღებოა ის, რომ ეს ხდება არა სამურზაყანოში, რომელიც მეტად იყო ინტეგრირებული დანარჩენ საქართველოსთან, არამედ ე.წ. "უშინაგანეს" აფხაზეთში, იმ მთავრის კარზე, რომელიც ითვლებოდა "მართლმორწმუნე მუსლიმად". აი, ეს აფხაზეთიც ცხოვრობდა იმ ფეოდალურ-ბატონყმური სისტემის ("**რიგი ბატონყმობისა**") პირობებში, რომელიც საყოველთაო იყო მთელი საქართველოსათვის. ყოველივე ეს აშკარად მიგვანიშნებს იმაზე, რომ, მიუხედავად გვიანი შუა საუკუნეების აფხაზეთის ერთგვარი "გაბარბაროსებისა", რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, გამოწვეული იყო მონათესავე მთიელ ტომთა ახალი ტალღით, ეს რეგიონი მაინც ქართული ფეოდალური სამყაროს ნაწილად მოიაზრებოდა, ხოლო სამთავროს ოფიციალურ ენად კვლავ ქართული რჩებოდა.

შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის საერთო-ქართული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი და კულტურულ-პოლიტიკური მენტალიტეტი ყველაზე მკაფიოდ მაინც გამოვლინდა გიორგი (საფარ-ბეი) შარვაშიძის მიერ ქართულ ენაზე შედგენილ ოფიციალურ დოკუმენტში - ე.წ. "*სათხოვარ პუნქტებში*", რომლითაც იგი აფხაზეთის რუსეთის იმპერიის პროტექტორატში შესვლას ითხოვდა. სავსებით სწორადაა შენიშნული ისტორიოგრაფიაში, რომ "*სათხოვარი პუნქტების*" მომზადებისა და წარდგენის პროცედურაში უდავოდ იდო გარკვეული პოლიტიკური აზრი [Пайчадзе, 1999:217]. თავისი დოკუმენტის, რომლის თანახმადაც, აფხაზეთი ოფიციალურად ამყარებდა ურთიერთობას რუსეთის სახელმწიფოსთან, სწორედ ქართულ ენაზე გაფორმებით აფხაზეთის მთავარი რუსულ მხარეს (და მთელ მსოფლიოს) თვალნათლივ უჩვენებდა, თუ რომელ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ და კულტურულ სამყაროს წარმოადგენდა აფხაზეთის სამთავრო საერთაშორისო ურთიერთობებში XIX ს. დამდეგს.

აღსანიშნავია, რომ აფხაზეთის სამთავროს რუსეთის იმპერიის მფარველობაში შესვლის თაობაზე თავიანთ თხოვნას შარვაშიძეთა სახლის წარმომადგენლები, როგორც წესი, ისტორიული გარემოებებით ასაბუთებდნენ. აი, რას წერდა, მაგალითად, ამასთან დაკავშირებით გენერალ პავლე ციციანოვს სამურზაყანოს მთავარი მანუჩარ შარვაშიძე: "**ადრიდან-ვე უფლის დადიანის გრიგოლის დამორჩილებულ ვიყავ და ბრძანებითა მისითა პუნქტსა თქვენ მიერ წარმოგზავნილსა ხელი მოვაწერე... ვინადგან ქვეყანა ჩვენი იყო ზედმოკიდებულ დადიანისა კერძო ვიდრე აშლილობისა ჟამამდე და არა აქვინდა უფლება, არცა უწინარეს და არცა ამას ჟამსა, არც პორტსა ათმანისა და არც ქელაშ-ბეგსა**" [Акты... 1868:536. ხაზგასმა ჩვენია, - ზ.პ.].

და ბოლოს, ყველაზე მნიშვნელოვანი არგუმენტი იმისა, რომ აფხაზეთის სამთავრო სახლი სრულიად გარკვევით მიიჩნევა თავს საერთოქართული ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური სამყაროს განუყოფელ ნაწილად, არის ის, რომ აფხაზეთის უკანასკნელი მთავარი მიხეილ შარვაშიძე და მისი ვაჟი - გიორგი შარვაშიძე დაკრძალეს მოქვის ტაძარში და მათ საფლავზე ეპიტაფია ამოკვეთილია ქართული ასომთავრულით. აღსანიშნავია ისიც, რომ რუსეთის იმპერიის ხელისუფლების მიერ აფხაზეთის სამთავროს გაუქმების (1864) შემდეგაც შარვაშიძეთა საგვარეულოს წარმომადგენლები საგანგებოდ უსვამდნენ ხაზს იმას, რომ ისინი ქართველი თავადები იყვნენ.

შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი და კულტურულ-პოლიტიკური თვითშეგნების შესახებ მსჯელობისას არ შეიძლება საგანგებოდ არ შევჩერდეთ აფხაზეთის უკანასკნელი მთავრის, მიხეილ შარვაშიძის ვაჟისა და მემკვიდრის, XIX ს. უკანასკნელი მეოთხედისა და XX ს. დამდეგის ქართული მწერლობის თვალსაჩინო წარმომადგენლის, პუბლიცისტისა და საზოგადო მოღვაწის, გიორგი შარვაშიძის საქმიანობაზე.

გიორგი შარვაშიძე უდავოდ ტრაგიკული პიროვნებაა. ის, ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა, მოგვევლინა თავისი თანამემამულეების მძლავრი ანტირუსული ამბოხების (1866 წლის აფხაზთა აჯანყება) მედროშედ, რის გამოც თითქმის მთელი ცხოვრების განმავლობაში იდევენბოდა რუსეთის იმპერიული რეჟიმის მიერ. ქართული ფეოდალური არისტოკრატის საუკეთესო ტრადიციებზე აღზრდილმა გიორგი შარვაშიძემ ბავშვობიდანვე შეისისხლხორცა როგორც მშობლიური აფხაზეთის, ისე თავისი დიდი სამშობლოს - საქართველოს, რომელსაც ის ხშირად ივერიას უწოდებდა, სიყვარული და ერთგულება. ის, რომ გიორგი შარვაშიძე თავის სამშობლოდ პირველ რიგში მიიჩნევა საქართველოს მთლიანად და არა საკუთრივ აფხაზეთს, არავითარ ეჭვს არ იწვევს. თუმცა, ეს სულაც არ გვაძლევს უფლებას, ეჭვი შევიტანოთ მის, ისევე როგორც საერთოდ გვიანი შუა საუკუნეების შარვაშიძეთა საგვარეულოს, აფხაზობაში ეთნო-ტომობრივი თვალსაზრისით. **გიორგი შარვაშიძეს, რომელიც უდავოდ იყო ქართველი ისტორიულ-კულტურულად, სავსებით ნათლად ჰქონდა გაცნობიერებული თავისი ეთნო-ტომობრივი აფხაზობა.** ამის ნათელი დადასტურებაა მისი პოეტური შედეგრი *"ვარადა"* (აფხაზური მისამღერი), რომელშიც ის მთელი გრძნობით გამოხატავს სურვილს, რომ არ მოსწყდეს თავის აფხაზურ ფესვებს: *"განგებავ! ამას ნუ მიწყენ,/ვერ გადავგვარდე გვარადა/ ხანდისხან წავიღუღუნო მამაპაპური ვარადა"* [შარვაშიძე A, 2006: 97. ხაზგასმა ჩვენია, - ზ.პ.].

სწორად აღნიშნავდა აკად. სიმონ ჯანაშია, რომ "მშობლიური თავისებურების დიდი გრძნობის წიაღში შეიძლება მხოლოდ დაბადებულიყო ისეთი შედეგები, როგორიცაა... აფხაზური სიმღერა "ვარადა" - უმინაგანესი ლირიკული მღელვარების პოეტური შენივთება" [ჯანაშია, 1988:22.]. ეს აფხაზი, მშობლიურ აფხაზეთზე უსაზღვროდ შეყვარებული, თავისი კუთხისა და აფხაზური ენის შესანიშნავი მცოდნე [ჯანაშია, 1988:22], ამავე დროს იყო თავისი დიდი სამშობლოს - საქართველოს - ჭეშმარიტი შვილი და გულანთებული პატრიოტი, რომელიც ხელიდან არ უშვებდა შესაძლებლობას, მედგრად დამდგარიყო საქართველოს სადარაჯოზე, დაეცვა მისი ეროვნულ-კულტურული თვითმყოფადობა და საკადრისი პასუხი გაეცა დიდი სამშობლოს არაკეთილმოსურნეებისათვის. ამის ნათელი მაგალითია, თუნდაც, გიორგი შარვაშიძის წერილი გერმანული გაზეთის „Berliner Tageblatt“-ის რედაქტორისადმი ამავე გაზეთში კორესპონდენტ ლორენცის მიერ გამოქვეყნებული სტატიის პასუხად. ამ სტატიაში კორესპონდენტი მკითხველებს მოუთხრობდა თავისი მოგზაურობის შესახებ გაგრაში, სადაც იგი პრინც ოლდენბურგის მიწვევით იმყოფებოდა. კორესპონდენტის მტკიცებით, წვეულების დროს "ადგილობრივი მაღალი წოდების წარმომადგენლებს, რომლებიც ემსახურებოდნენ სუფრას", თურმე "ერთ-ერთი სტუმრისათვის პალტო მოუპარავთ". ერთგვარი ზიზღით წერდა ლორენცი თბილისზეც, იგი აღნიშნავდა, რომ "აქ ადამიანები და ცხოველები ერთნაირ მდგომარეობაში არიან".

გიორგი შარვაშიძემ ამ პასკვილს ასე უპასუხა: *"... этот народ, к которому он (ლორენცი, - ზ.პ.) отнёсся презрительно, имеет блестящее историческое прошлое... грузины-рыцари, ходившие в крестовый поход поборниками первого христианства, стояли у врат Кавказа... в течение пятнадцать веков не для того, чтобы врываться в чужие страны и расхищать чужое добро, а для защиты отечества, - для охраны христианской культуры и гражданского быта... у грузин есть богатейшая древняя эпическая литература, сравниваемая с мировыми произведениями... в иерархии грузинских царей и народа встречаются имена необыкновенных героев и людей гениальной мудрости и т.п..."* [Письмо... 1911; ლეკიშვილი, 1975: 85-286. ხაზგასმა ჩვენია, - ზ.პ.].

ამ წერილიდან სრულიად აშკარად ჩანს, რომ გიორგი შარვაშიძისათვის აფხაზები და აფხაზეთი ქართველებისა და საქართველოს განუყოფელი ნაწილია. ეს არის ერთიანი კულტურულ-პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი სამყარო. სწორედ ქართველთა და აფხაზთა ამ საერთო სამშობლოთი ამაყოფს ის. აი, რატომაც, რომ 1917 წელს, როდესაც გამოიკვეთა ქართული ეროვნული სახელმწიფოს აღორძინების კონტურები, გიორგი შარვაშიძე მთელი არსებით მიესალმა ახალი ეპოქის დადგომას. ამასთან დაკავშირებით დიდ ინტერესს იწვევს

მისი წერილი, გამოქვეყნებული გაზეთ "საქართველოს" (1917 წ. 25-29 ივნისი) ფურცლებზე: "მართალია, ჩვენს სამშობლოს ივერიას ყოველგვარი დიდი კულტურული განცდა გამოუვლია, მაგრამ ჩვენი წარსული ისეთს ჟამს გაშეშდა, რომ დაგვებნა ბუნებრივი ევოლუციის შარა და კანონი. დიად, ჩვენ შეგვიძლია თამამადაც ვთქვათ, რომ იღბალის უკულ-მართობას რომ ხელი არ შეეშალა, ევროპის წინათაც კი ვიქნებოდით ჩვენ დღეს... ამ დროს, როდესაც შეგნებული ნაწილი ივერთა დაკუწულ ხალხისა, ხელგულდაკრეფილი, იდგა საფლავებზე თავის დავიწყებული, დამარხული დიდებისა, დღეს, უეცრად გაისმა ხმა სიმართლისა და თავისუფლებისა! დაჰკრა საქართველომ ნაღარა, დაჰკივლა ვაშა, ვაშა!" ასეთი ეროვნული გამოღვიძების ფონზე გიორგი შარვაშიძეს გულს უკლავს მავანთა შეძახილები: "ჩვენ არა გვსურს თავისუფლება, არ ვეძებთ ავტონომიას, ხალხი ქვეყნიერობის ყველა ერთია, ჩვენ გვინდა მხოლოდ მუშა ხალხს მიეცეს სიკეთე-შეღავათი. ამისათვის საჭიროა მამულები ჩამოერთვას მებატონეებს და დაურიგდეს მიწათ მუშებს, ძირს წოდება და მიწათპატრონობა და სხ... აგრე - სოფლურ ანგარიშზე ჩამოქვეითდა ბრწყინვალე მზე ერის განთავისუფლებისა და გამოცოცხლებისა" [შარვაშიძე, 1917; შარვაშიძე A, 2006:306-307. ხაზ-გასმა ჩვენი, - ზ.პ.]. მართლაც, ძნელია არ აღფრთოვანდე გიორგი შარვაშიძის ამ დიდი ეროვნული, ჭეშმარიტად ილიასეული შემართებით.

გიორგი შარვაშიძის, როგორც საქართველოს დიდი პატრიოტის, მამულიშვილის, მუდამ მშობლიური ქვეყნის ჭირ-ვარამზე დაფიქრებული კაცის, ეროვნული სატკივარი შესანიშნავადაა გადმოცემული ლექსში "პასუხი ვ.ო.", რომელიც მას დაუწერია ბათუმში. ამ ნაწარმოებით ავტორი გამოეხმაურა გაზეთ "დროებაში" (#1, 1883 წ.) გამოქვეყნებულ ვახტანგ ორბელიანის ლექსს - "ამერ-იმერს". "პასუხი ვ.ო." ცენზურის ზეწოლის გამო ვერ დაბეჭდა "დროებაში". გიორგი შარვაშიძე უერთდება მეგობარი პოეტის პატრიოტულ სულისკვეთებას და გულისტკივილით იგონებს იმ დროს, როდესაც საქართველო იყო ერთიანი:

"...დიად, მოგასწროს ის ბედნიერი/დღე, როცა ხალხში შეერთებული/ ძველებურათა ძველი ივერი/შეიქმნას მძლე და სახელ-ქებული/და საქართველოს ყოველ კუთხიდან/ლხინის საყვირთა გვესმას ტკრციალი;/იმერთა მღერა მთისა ლიხიდან/ ამერს დასძახდეს იარი-იალალი!../დე, ნულარ ვიყო მაშინ ცოცხალი/ და ნულარცა სცემს ტანჯული გული,/ეხლავ წინდაწინ ოცნებით მთვრალი/შენთან გახლავარ, ძმავ ალლა-ვერდი!" [ლეკიშვილი, 1975:256-257].

გიორგი შარვაშიძე მწარედ განიცდის, რომ ქართველობაში დაიკარგა ერთიანობის შეგრძნება, ქვეყანა მოიცვა შურმა და დაპირისპირებამ: "რადაც პაწია დასეზი, აზრები

აჭრელებულნი/ვაჰმე სად არი ქართველი ძველის ძველიდან ქებული" [ლეკიშვილი, 1975:256-257].

ამჯერად ჩვენ გასაგები მიზეზების გამო თავს შევიკავებთ გიორგი შარვაშიძის ამ ბრწყინვალე ნაწარმოების ყოვლისმომცველი სრულფასოვანი ანალიზისაგან, ვფიქრობთ, ეს სპეციალისტების საქმეა. ვიტყვით მხოლოდ, რომ გიორგი შარვაშიძის ეს ლექსი თამამად შეიძლება ამოვუყენოთ გვერდში ქართული პატრიოტული ლირიკის საუკეთესო ნიმუშებს.

გიორგი შარვაშიძის, როგორც ქართველი მოღვაწის, საქართველოზე, ქართულ ენაზე, **მშობლიურ** ქართულ მწერლობაზე მზრუნველი კაცის სახე არაჩვეულებრივად წარმოჩნდა მის კიდევ ერთ პუბლიკაციაში: *"ქართული ენის გარშემო"* [შარვაშიძე, 1915]. სტატიაში ის ქართული სამწიგნობრო ტრადიციების აქტიური დამცველის როლში გვევლინება. მას არ მოსწონს *"სხვათა ენიდან უხეშად თარგმნა სიტყვისა და მიზანით გადმოლაგება სხვათა გონებრივი ვინაობისა"*. გიორგი შარვაშიძის აზრით, ეს *"სამშობლო ენის გადაგვარებისადმი"* მისწრაფების გამოხატულებაა [შარვაშიძე, 1915; ჯანაშია, 1988:20]. იგი მეტად შეწუხებულია, აგრეთვე, ქართულში უცხო სიტყვების უსისტემო მომრავლებით. მწერლის აზრით, უცხო სიტყვებსა და ტერმინებს *"უნდა მივმართოთ მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში, მაშინ როცა დასტურ ქართულად არ ითქმება აზრისა შინაარსი... დიალ, საჭიროა ვეცადოთ ჩვენს ენას შევსძინოთ, გავამდიდროთ და არა გადავაშენოთ, გარდავაგვაროთ"* [შარვაშიძე, 1915; ჯანაშია, 1988: 20]. როგორც ვხედავთ, აქაც ჭეშმარიტად ილიასებურ ზრუნვას იჩენს გიორგი შარვაშიძე თავისი მშობლიური სამწერლობო ენისადმი.

დასასრულს, გიორგი შარვაშიძის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ და კულტურულ-პოლიტიკურ თვითშეგნებაზე საუბრისას არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ მის გამოსვლას ე.წ. *"აფხაზი ხალხის ყრილობაზე"* 1917 წლის 8 ნოემბერს. ანტიქართულად განწყობილი აფხაზი ნაციონალისტი ლიდერების მიერ მოწვეულმა ამ თავყრილობამ ფეხქვეშ გათელა მრავალსაუკუნოვანი ქართულ-აფხაზური ისტორიული თანაცხოვრება და აფხაზი ხალხის მომავალი დაუკავშირა ე.წ. *"კავკასიის გაერთიანებულ მთიელთა კავშირს"*. *"ყრილობის"* მკვეთრად გამოხატულმა ანტიქართულმა პათოსმა და მიმართულებამ ქართველ პოლიტიკურ მოღვაწეთა პროტესტი გამოიწვია. როგორც აღნიშნავს თავისი სეპარატისტული განწყობილებებით ცნობილი მიხეილ ტარნავა, ყრილობაზე გამოცხადდნენ აკაკი ჩხენკელი - რუსეთის (IV) სათათბიროს დეპუტატი, *"ოზაკომის"* („*Особый Закавказский комитет*" - ამიერკავკასიაში რუსეთის დროებითი მთავრობის ხელმძღვანელი ორგანო) წევრი და სხვა ცნობილი პიროვნებები, რომელთა შორის გიორგი შარვაშიძეც იყო.

გიორგი შარვაშიძემ აფხაზურ ენაზე მიმართა "ყრილობის" მონაწილეებს, აუხსნა მათ რუსეთში განვითარებული მოვლენების არსი, მიულოცა თავისუფლების მოახლოება და ქართველ ხალხთან მეგობრობისა და თანამშრომლობისაკენ მოუწოდა: *"თქვენ თქვენს უფროს ძმებს მიჰყევით, მათთან ერთად იმოქმედეთ და იბრძოლეთ თავისუფლების მოსაპოვებლად და შესანარჩუნებლად. ვიცი, ზოგიერთებს არ მოეწონებათ ჩემი ასეთი აზრი, რადგან ისინი მოსკოვისაკენ იყურებიან, მე კი – თბილისისაკენ. სხვა გზა არ არის და არც ყოფილა აროდეს აფხაზეთისათვის, გარდა საქართველოსთან მჭიდრო კავშირისა და მასთან ყოფნისა განუყრელად ჭირში და ლხინში"*. ამ განცხადების შემდეგ თანამოდმეთა ანტიქართული დემარშით გაწილებულმა გიორგი შარვაშიძემ დატოვა დარბაზი და შემდგომ არც მობრუნებულა. სულ რაღაც სამ თვეში - 1918 წლის 19 თებერვალს - საქართველო შეძრა სოხუმიდან მოსულმა ცნობამ, რომ დიდი მამულიშვილი გარდაიცვალა.

გიორგი შარვაშიძის, აფხაზური თავადაზნაურული ელიტის ამ უკანასკნელი მოჰიკანის, ქართულ-აფხაზური ისტორიული ძმობისა და ერთობის ნამდვილი ბურჯის, უეცარი გარდაცვალება 1918 წლის დამდეგს, როდესაც ახლადმოვლენილი აფხაზი ლიდერები ყოველნაირად ცდილობდნენ მისი მშობლიური კუთხის დანარჩენი საქართველოსაგან მოწყვეტას, რამდენადმე სიმბოლურიც კი იყო. თავისი დიდი სამშობლოს - საქართველოს - მხურვალე პატრიოტმა ჭეშმარიტად მამულიშვილური, შეურიგებელი პოზიციის გამო არაერთხელ იწვნია რუსეთის ხელისუფლების რისხვა. მისმა გულმა ვერ აიტანა თანამოდმეთა ღალატი. სავსებით ნათელი იყო, რომ ახალ აფხაზ ლიდერებს სრულიად განსხვავებული იდეალები ჰქონდათ. მათ უკვე არ შეეძლოთ და არც სურდათ გიორგი შარვაშიძის ნაკვალევზე სვლა. ამისთვის არ აღუზრდია ისინი "დედა-რუსეთს". ეს შეუმჩნეველი არ დარჩენია იმდროინდელი ქართული საზოგადოების თვალსაჩინო წარმომადგენლებს. კერძოდ, აი, რა განაცხადა ამასთან დაკავშირებით ცნობილმა ქართველმა მოღვაწემ ნიკო თავდგირიძემ გიორგი შარვაშიძის დაკრძალვაზე: *„იმ აბხაზებმა, რომლების ღირსებას უცხოელები შენით პატივს ცემდნენ, რომლების თავისუფლებისათვის შენ შესწირე მთელი შენი დიდებული კარიერა, ყოველივე შენი ჟონება, სიმდიდრე, შენი აქ ჩამოსვლა ვერც კი შეამჩნიეს... შენი აქ ყოფნით ვერ ისარგებლეს... შენდამი უყურადღებობა სწორედ დანაშაულება იყო... რა უსამართლობა, რა ირონია ცხოვრების: მთელი შენი მშვენიერი, მომზიბლავი ახალგაზრდობის ძალა, არა ჩვეულებრივი განსაკუთრებული უპირატესობით აღსავსე გარემოება მსხვერპლად შესწირე იმას, რომ შენს პატარა, მაგრამ შენთვის ცხოვრებაში ერთადერთ საფასურ-განძს - აბხაზეთს თავისუფლება მოვლინებოდა და შენ უკანასკნელი თავის ძალით, როგორც ბიბლიური სიმონი მიჰგებებოდი მას, მაგრამ შენმა საყვარელმა ხალხმა-აბხაზებმა*

გვერდი აგიხვია, ვერ შეგამჩნია შენ და იმ რუსის აღზრდა-აზროვნება-მიმართულებით გაჟღერთილ ადამიანებს მიჰყვა, რომელთან ბრძოლას შენი ხალხის დაჩაგვრისათვის მთელი შენი კაცთა შორის აღიარებული ბედნიერება შესწირე" [თეატრი... 1918; შარვაშიძე B, 2006: 39-40. ხაზგასმა ჩვენი, - ზ.პ.].

ასეთია ჩვენი დაკვირვებები შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ და კულტურულ-პოლიტიკურ მენტალიტეტზე. რასაკვირველია, აქ მოტანილ მასალას არ შეიძლება ჰქონდეს მოცემული პრობლემის სრულად და ამომწურავად გაშუქების პრეტენზია, თუმცა, ამ მცირედიტაც სავსებით ნათელია, რომ შარვაშიძეთა საგვარეულოს წარმომადგენლები მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე და მოგვიანებითაც (აფხაზეთის სამთავროს გაუქმებამდე და შემდგომაც) ერთმნიშვნელოვნად ასახიერებდნენ საერთოქართულ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ და კულტურულ-პოლიტიკურ სამყაროს და თავიანთ თავს მოიაზრებდნენ ქართული პოლიტიკური ელიტის განუყოფელ ნაწილად.

ფრაგმენტები აფხაზეთის მთავარ შარვაშიძეთა ოფიციალური და არაოფიციალური მიმოწერიდან იხ. [პაპასქირი, 2004:105-108, 120, 122, 126-127, 129-130, 166-170, 186].

სრული ტექსტი იხ. [სახალხო... 1989].

"სათხოვარი პუნქტების" ტექსტი თავდაპირველად შეუქმნიათ რუსეთის საგარეო სამინისტროში, შემდეგ ის უთარგმნიათ ქართულად და, როგორც **ორიგინალი**, გიორგი შარვაშიძის ხელმოწერითა და ბეჭდით, აგრეთვე, აფხაზეთის თავადთა ხელმოწერებით დამოწმებული, რუსული ტექსტთან ერთად წარუდგენიათ რუსეთის ხელისუფლებისათვის [Пайчадзе, 1999:217].

ამასთან დაკავშირებით არანაკლებ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ აფხაზეთის შემოერთებისას რუსეთის იმპერიის ხელისუფლება თვითონაც ყოველნაირად უკეთებდა რეკლამას ე.წ. "ისტორიულ გარემოებებს" და ხაზგასმით ადასტურებდა აფხაზეთისა და დანარჩენი საქართველოს ისტორიულ ერთიანობას. ეს ნათლად ჩანს გენერალ პავლე ციციანოვის გრაფ ა. ვორონცოვისადმი სანქტ-პეტერბურგში მიწერილ 1803 წ. 27 ოქტომბრით დათარიღებულ შეტყობინებაში, რომელშიც ის აღნიშნავდა, რომ ქელეშ-ბეი შარვაშიძე და მისი სამფლობელო XV საუკუნეში წარმოადგენდა ივერიის პროვინციას [Акты...1868:463]. ისტორიუ-

ლად ქართულ ქრისტიანულ სამყაროს აკუთვნებდა აფხაზეთს საქართველოს კიდევ ერთი მთავარმართებელი გენერალ გუდოვიჩი [Акты... 1869:208-209] .

ამ მხრივ უადრესად მნიშვნელოვანია ალექსანდრე შარვაშიძის ცნობილი რეპლიკა: "მე არა აფხაზი, არამედ **ქართველი** თავადი ვარ" - "Я не афхазский, а **грузинский** князь" [ბერძენიშვილი, 1990:611. ხაზგასმა ჩვენია, - ზ.პ.].

ეს ლექსი მოიძია და გამოაქვეყნა ს. ლეკიშვილმა [ლეკიშვილი, 1975:256-257].

ეს მასალა გამოქვეყნებულია ბერლინში გამომავალ ქართულ გაზეთში "თეთრი გიორგი" 1931 წელს. იხ. [გაუცხოების... 1931; ჩიტაია, 2006: 125-126].

ლიტერატურა

1. ანჩაბაძე გ. შარვაშიძეთა გვარის წარმოშობის შესახებ // ქართული წყაროთმცოდნეობა:11.- თბილისი, 2006
2. ბერძენიშვილი ნ. საქართველოს ისტორიის საკითხები.-თბილისი,1990
3. ბერძენიშვილი ნ. წერილი რედაქტორს // ლიტერატურული გაზეთი.-1957.-8. 02.- #6
4. ბროსე მ. საქართველოს ისტორია: ნაწილი 1 / ნიკო დოღობერიძის გამოცემა.- ტფილისი,1895
5. გაუცხოების დასაწყისი: (1917-1920) // გაზ. "თეთრი გიორგი".- ბერლინი,1931
6. თამარაშვილი მ. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის: ნამდვილის საბუთების შემოტანითა და განმარტებით: XIII საუკუნიდგან ვიდრე XX საუკუნემდე.- ტფილისი,1902
7. "თეატრი და ცხოვრება".- 1918.- # 10
8. ისტორიანი და აზმანი შარავანდედიანი. ქართლის ცხოვრება / ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ: ტომი 2.- თბილისი,1959
9. კაკაბაძე ს. დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები: წიგნი 1.-ტფილისი.1921
10. ლეკიშვილი ს. გიორგი შარვაშიძე. დოკუმენტური მასალები // საქართველოს მოამბე.- თბილისი.-1975.-#31-32
11. მატიაწე ქართლისა. ქართლის ცხოვრება /ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ: ტ. 1.- თბილისი, 1955
12. პაპასქირი ზ. ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან: ნაკვ. 1: უძველესი დროიდან 1917 წლამდე.- თბილისი, 2004

13. ფეშანგი. შაჰნავაზიანი: ტომი 1.- თბილისი, 1935
14. სახალხო განათლება.-1989 .-31 მაისი
15. ქართული სამართლის ძეგლები: ტომი. 3 / ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო ი. დოლიძემ.- თბილისი, 1970
16. შარვაშიძე გ. თხზულებანი ორ ტომად: ტომი 1.- ქუთაისი, 2006
17. შარვაშიძე გ. თხზულებანი ორ ტომად: ტ. 2.- ქუთაისი, 2006
18. შარვაშიძე გ. ქართული ენის გარშემო // საქართველო.-1915.-#169
19. შარვაშიძე გ. სოციალიზმი და საქართველო // საქართველო.- 1917.- #137-140
20. ჩიტაია დ. აფხაზეთის საკითხი საქართველოს პირველ რესპუბლიკაში : აფხაზეთის სახალხო საბჭო 1917-1921 წლებში.- თბილისი, 2006
21. ჩხეტია შ. აფხაზეთის სამთავროს ისტორიისათვის: 1853-1855 წ.წ. // საისტორიო მოამბე.- თბილისი.- 1963.-#15-16
22. ხორავა ბ. ოდიშ-აფხაზეთის ურთიერთობა XV-XVIII ს.ს.- თბილისი, 1996
23. ჯანაშია ს. გიორგი შარვაშიძე. კულტურულ ისტორიული ნარკვევი: შრომები: ტომი 6.- თბილისი, 1988
24. Акты, собранные Кавказскою археографической комиссиею: том 2 / Под ред. А. Берже.- Тифлис, 1868
25. Акты, собранные Кавказскою археографической комиссиею: том 3 / Под ред. А. Берже.- Тифлис, 1869
26. Акты, собранные Кавказскою археографической комиссиею: том 4 / Под ред. А. Берже.- Тифлис, 1870
27. Акты, собранные Кавказскою археографической комиссиею: том 9. ч. 1/ Под ред. А. Берже. Тифлис, 1884
28. Анчабадзе З. Из истории средневековой Абхазии: (VI-XVII вв.).- Сухуми, 1959
29. Гулия Д. История Абхазии: том 1.- Тифлис, 1925
30. Инал-ипа Ш. Вопросы этно-культурной истории абхазов.- Сухуми, 1976
31. Пайчадзе Г. Абхазия в составе Российской империи: 1810-1917 гг. Разыскания по истории Абхазии / Грузия.- Тбилиси, 1999
32. Папаскири З. Территория Абхазии в XI-XV вв. Разыскания по истории Абхазии / Грузия.- Тбилиси, 1999
33. Письмо светлейшего князя Г. М. Шервашидзе, посланное им в ред. Газ. «Berliner Tageblatt» // “Закавказская речь”.- #1911.-146

წერილობითი კულტურა შუა საუკუნეების აფხაზეთში

კაცობრიობის მიერ შექმნილ კულტურულ ღირებულებათა შორის უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს წერილობით კულტურას, რომლის წარმოშობისა და განვითარების ისტორია ხშირად განსაზღვრავს ამა თუ იმ ერის ადგილს ცივილიზაციის საერთო სისტემაში.

შუა საუკუნეების აფხაზეთის წერილობითი კულტურის წარმოჩენა შეუძლებელია იმ ისტორიული ძეგლების გარეშე, რომლებიც საქართველოს ამ ისტორიულ რეგიონში შეიქმნა. ჩვენს ხელთ არსებული წერილობითი ძეგლების თავმოყრით წინამდებარე ნაშრომში აღდგენილია აფხაზეთში წერილობითი კულტურის განვითარების ისტორიული სურათი.

პალეოგრაფიის ზოგადთეორიული საკითხების, ძველი დამწერლობის გაშიფვრისა და გრაფიკული სტრუქტურების შესწავლის პარალელურად მეცნიერთა კვლევის ინტერესებში მოექცა ის ისტორიული პირობები, რომლებმაც ხელი შეუწვეს ცივილიზაციის ამ განსაკუთრებული მონაპოვრის წარმოშობასა და განვითარებას; გამოიკვეთა და დაზუსტდა მსოფლიო დამწერლობათა წარმოშობისა და განვითარების ზოგადისტორიული პირობები. აღმოჩნდა, რომ დამწერლობის წარმოშობა ამა თუ იმ ქვეყანაში დაკავშირებულია გარკვეულ ისტორიულ კანონზომიერებასთან. მაგალითად, იეროგლიფურ, ხაზოვან-მარცვლოვან, ანუ სილაბურ-ლურსმნულ, დამწერლობათა გენეზისი დაკავშირებულია სახელმწიფოს წარმოშობასთან ძველ ეგვიპტეში, მესოპოტამიაში, ასურეთში, ბაბილონსა და ურარტუში. სახელმწიფოს გენეზისსა და სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების მასშტაბების გაფართოებასთან არის დაკავშირებული ანბანური დამწერლობის წარმოშობა და განვითარება ფინიკიელებში, ბერძნებსა და ლათინებში [Д.Дирингер, 1963; А.Г. Лундин, 1982].

დამწერლობის წარმოშობის მეორე აუცილებელ ისტორიულ პირობად დასახელებულია ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების ფაქტი ამა თუ იმ ქვეყანაში. ხალხი, რომელიც ამ სარწმუნოებას ეზიარებოდა, საკუთარ მწიგნობრობას ქმნიდა და ავითარებდა. ქრისტიანობის დამკვიდრების თავდაპირველ ეტაპზე მწიგნობრობისა და მწერლობის განვითარება ეროვნულ ენებზე ისტორიული აუცილებლობით იყო ნაკარნახევი. ქრისტიანობა ხელს უწყობდა ეროვნული ენისათვის ახალი დამწერლობის შექმნას და ამ ენებზე ბიბლიისა და სხვა კანონიკური წიგნების თარგმნას. ასე მოხდა კოპტური, გოთური, ძველი სომხური, ძველი სლავური და სხვა ანბანების შექმნის შემთხვევაში [გამყრელიძე,

1987: 3; გამყრელიძე, 1990: 185]. ერთი სიტყვით, დამწერლობის წარმოშობისა და განვითარების ისტორიულ კანონზომიერებად ორი ძირითადი პირობა შეიძლება დასახელდეს: *პირველი*: სახელმწიფოს წარმოშობა; *მეორე*: იდეოლოგიური ასპექტი, ანუ ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება. საკუთრივ ქართული დამწერლობის წარმოშობასაც მკვლევრები ორ ისტორიულ მოვლენას უკავშირებენ: ქართლში სახელმწიფოს წარმოშობას, ან ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებას. ორივე შემთხვევაში დამწერლობის წარმოშობის ისტორიული კანონზომიერება დარღვეული არ არის და ქართული ანბანის წარმოშობისა და განვითარებისათვის ორივე ისტორიული რეალობა მისაღება მცნირებისათვის.

რამდენად შეიძლება აღნიშნული კანონზომიერებანი გავრცელდეს აფხაზეთში ქრისტიანობისა და აფხაზთა სამეფოს წარმოშობის ისტორიულ რეალობებზე? თუ დავუჯერებთ უკანასკნელ ხანს სეპარატისტულ სოხუმში გამოცემულ ისტორიოგრაფიულ "ნარკვევებს", მაშინ VIII საუკუნის 90-იან წლებში დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ლეონ II-ის ინიციატივით შექმნილ "აფხაზთა სამეფოს" არც პოლიტიკური და არც კულტურული კავშირი არ ჰქონდა ქართულ სამყაროსთან. [Бражид, Лакоба, 2006; 2007] თუ ეს ასეა, მაშინ ზემოხსენებული ისტორიული კანონზომიერებებიდან გამომდინარე "აფხაზთა სამეფოს" ორივე წინაპირობა გააჩნდა საკუთარი ანბანის შესაქმნელად. "აფხაზთა" მეფეებს, რომლებიც აფხაზი ისტორიკოსების აზრით, მკვეთრად ანტიბიზანტიურ პოლიტიკას ეწეოდნენ, უნდა დაეწყოთ აფხაზური ანბანის ჩამოყალიბებისათვის ბრძოლა და, შესაბამისად, უნდა შეექმნათ აფხაზური ქრისტიანული მწიგნობრობა, როგორც ეს მოხდა ძველ სომხებში, კოპტებში, გოთებში, სლავებსა და სხვა ქრისტიან ხალხებში.

სინამდვილეში ისტორია სხვაგვარად განვითარდა. "აფხაზთა" მეფეებმა დამოუკიდებლობის განმტკიცებისათვის ბრძოლა რომ დაიწყეს, პირველ რიგში განსაკუთრებით გაააქტიურეს საეკლესიო პოლიტიკა რამდენიმე მიმართულებით: 1. დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოპოლის საეკლესიო დაქვემდებარებიდან გამოსვლა; 2. მცხეთის ქართულ ავტოკეფალურ ეკლესიასთან გაერთიანებისათვის ბრძოლა; 3. საეკლესიო მშენებლობის გაფართოება აღმოსავლეთით და ახალი საეკლესიო ცენტრების დაარსება; 4. მეზობელი ჩრდილოეთკავკასიელი ხალხების გაქრისტიანებისათვის ბრძოლა და სახელმწიფო საზღვრების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა [ახალაძე, 2004: 56-64].

ამ დროს ქრისტიანობამ, როგორც ეროვნული ანბანის განვითარებისა და გავრცელების ერთ-ერთმა უმნიშვნელოვანესმა საშუალებამ, აქტიური როლი ითამაშა

აფხაზთა სამეფოშიც; წარმოჩნდა ქრისტიანობის უმნიშვნელოვანესი როლი ქვეყნის გაერთიანების საქმეში. საგულისხმოა, რომ აფხაზთა მეფეები ზუსტად იმეორებენ ქრისტიანული სარწმუნოების განმტკიცებისათვის ბრძოლის იმ გზებს, რომლებიც ცნობილი იყო ძველი სომხების, გოთების, კოპტებისა და სლავებისათვის. ისინი აქტიურად ცდილობენ დასავლეთ საქართველოს (აფხაზთა სამეფოს) ეკლესიაში ქართული ენის, მწიგნობრობისა და დამწერლობის დამკვიდრებას, რაც ნათლად წარმოჩნდა მათი საქმიანობის ამსახველ ჩვენამდე შემორჩენილ წყაროებში. საგულისხმოა, რომ "აფხაზთა სამეფოსა" და "აფხაზთა მეფეთა" შესახებ არსებული ყველა საისტორიო წყარო ქართულ ენაზეა დაცული და სწორედ ამ პერიოდიდან (VIII-IX საუკუნეებიდან) ჩანს ქართული დამწერლობის ძეგლები დასავლეთ საქართველოს, ანუ ისტორიულ "აფხაზთა სამეფოს," ტერიტორიაზე. "აფხაზთა მეფეები" ცდილობდნენ ბიზანტიის საეკლესიო გავლენისაგან თავის განთავისუფლებას. ისინი აუქმებდნენ დასავლეთ საქართველოს ბერძნულ სამიტროპოლიტოებს და მათ ადგილზე ახალ ქართულ საეპისკოპოსო კათედრებს აარსებდნენ. სწორედ "აფხაზთა მეფეთა" ძალისხმევითა და ხელშეწყობით გახდა ქართული ენა დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო ენა და დაჩქარდა დასავლურქართული ეკლესიის გაერთიანება აღმოსავლურქართულ ავტოკეფალურ ეკლესიასთან.

თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე შუა საუკუნეებში შექმნილი წერილობითი კულტურის შესწავლისას აუცილებელია იმ წერილობითი ძეგლების განხილვა, რომლებიც აღმოჩენილია ამ მხარეში. დღევანდელი აფხაზეთის, როგორც მთლიანად დასავლეთ საქართველოს (ისტორიულ "აფხაზთა სამეფოს"), ტერიტორიაზე შემორჩენილი წერილობითი ძეგლები სამ ენაზე გვხვდება: ქართულ, ბერძნულ და თურქულ ენებზე. ბერძნული და თურქული ძეგლები შემორჩენილია მხოლოდ წარწერების სახით. საქართველოში ბერძნული ეპიგრაფიკის ცნობილი მკვლევრის თ. ყაუხჩიშვილის მონაცემებით, თანამედროვე აფხაზეთში ისევე, როგორც მთელი დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე, მოპოვებული ბერძნული ეპიგრაფიკული ძეგლები, ძირითადად, IX საუკუნემდეა შესრულებული და ეკუთვნის იმ ეპოქას, როცა დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის ნაწილი (ალბათ უფრო ზღვისპირა ზოლი, - ლ.ა) ჯერ კიდევ კონსტანტინოპოლის სამწყსოს ეკუთვნოდა. მათ შორის თანამედროვე აფხაზეთიდან არის 22-მდე ბერძნული ეპიგრაფიკული ძეგლი [ყაუხჩიშვილი, 2004: 59-79].

თურქულ ენაზე ცნობილია 6 ეპიგრაფიკული ძეგლი, რომელთაგან ყველაზე ადრინდელია 1598 წლის ვინმე მეჰმედის წარწერა. გარდა ამისა, არის XVIII საუკუნის ჯირხვასა და ჭლოუს (ჭალის) წარწერები და, ასევე, მეჰმედ ემინის 1785 წლის წარწერა. XIX

საუკუნიტაა დათარიღებული ბათალ-ბეი მარშანასა და ხასან-ბეი შერვაშიძის წარწერები [Бгажба, 1967: 27].

აფხაზეთის წერილობითი ძეგლების აბსოლუტური უმრავლესობა ქართულია. შუა საუკუნეების ქართული დამწერლობის ნიმუშები თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე უხვად არის აღმოჩენილი. წერილობით ძეგლებს შორის არის როგორც ეპიგრაფიკული ძეგლები (წარწერები), ასევე, რბილ მასალაზე შესრულებული ხელნაწერები. მათ შორის განსაკუთრებით ბევრია ეპიგრაფიკული ძეგლი. სულ აღრიცხულია 100-ზე მეტი ლაპიდარული, ფრესკული და ჭედური წარწერა [ახალაძე, 2005: 4], საკუთრივ "აფხაზთა მეფეთა" სახელით ჩვენამდე მოღწეულ წერილობით წყაროებს შორის არის 15-მდე ეპიგრაფიკული ძეგლი [ახალაძე, 2004: 56-64] და ერთი ისტორიული ქრონიკა – "აფხაზ მეფეთა დივანი" [თაყაიშვილი, 1913: 46-54], რომელიც საფუძვლიანად განახლდა გაერთიანებული საქართველოს პირველი მეფის, ბაგრატ III-ის (978-1014 წ.წ.), მეფობის დროს.

თანამედროვე აფხაზეთის ძველი წერილობითი კულტურის წარმოჩენა შეუძლებელია ჩვენამდე მოღწეული ბედიის, ბიჭვინთის, წებელდის, ილორის ცნობილი ხატებისა და მათზე ამოკვეთილი, დაახლოებით, 30 ქართული წარწერის გარეშე [Чубинашвили, 1959: 22-25; 86-97; 98; 385; 530-532; 533; 534; 543; 568; 593].

საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ იმ ეპიგრაფიკული ძეგლების უმრავლესობა, რომლებიც შესრულებულია "აფხაზთა მეფეთა" დაკვეთით ან რომლებშიც ისინი არიან მოხსენიებულნი, გვხვდება თანამედროვე აფხაზეთის ფარგლებს გარეთ, საქართველოს სხვა ისტორიულ რეგიონებში (ისტორიული "აფხაზთა სამეფოს" ტერიტორიაზე), კერძოდ: სამეგრელოში, ქართლში, იმერეთსა და ჯავახეთში. ალბათ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისიც, რომ თითქმის ყველა წარწერა (სულ 15) შესრულებულია ქართული ასომთავრული დამწერლობით და ამოკვეთილია ქრისტიანული ხელოვნების ნიმუშებზე: ტაძრებსა და საეკლესიო ნივთებზე.

ისტორიოგრაფიაში ცნობილია, რომ აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოქმედებდა ქართული კულტურის უმნიშვნელოვანესი კერები: მოქვი, ბედია, ილორი, ლიხნი, წებელდა, წარჩე და ა. შ., სადაც საუკუნეების განმავლობაში არსებობდა ქართული ქრისტიანული კულტურის ცენტრები. განსაკუთრებული ღირებულება ჰქონდა წიგნთსაცავებს, რომლებშიც იწერებოდა ორიგინალური ქართული თხზულებები, ბერძნულიდან ქართულზე ითარგმნებოდა სასულიერო დანიშნულების წიგნები, იქმნებოდა ახალი ხელნაწერები. ამ წიგნთსაცავებიდან ჩვენამდე მოღწეულია მოქვის უნიკალური მინიატურებით მოხატული სახარება, ბედიის

გულანი, ბიჭვინთის იადგარი, მოქვის ომოფორი, გიორგი მთაწმინდლისეული სახარების თარგმანი, ვარძიის გულანი, რომელიც ისტორიული ბედუკულმართობით ბედიში მოხვედრილა და იქ განუახლებიათ და ა. შ. [საქართველოს.. 2007:68,70,72]. ზემოთ დასახელებული ყველა ისტორიული ძეგლი ქართული დამწერლობის შესანიშნავ ნიმუშს წარმოადგენს და ქართული წერილობითი კულტურის განუყოფელი ნაწილია.

თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოპოვებული ქართული წერილობითი ძეგლები მდიდარ მასალას იძლევა როგორც ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი და პალეოგრაფიული კვლევისათვის, ისე წერილობითი კულტურის განვითარების ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით. აქ წარმოდგენილია ქართული დამწერლობის განვითარების სამივე საფეხური: ასომთავრული, ნუსხა-ხუცური და მხედრული. მათ შორის უპირატესად წარმოდგენილია ასომთავრული დამწერლობა, რომლითაც შესრულებულია საქართველოს ამ ისტორიული რეგიონის ძეგლების დიდი ნაწილი. ხელნაწერები ძირითადად ნუსხა-ხუცურია, თუმცა, ცალკეულ შემთხვევებში გვხვდება მხედრული წერილობითი ძეგლებიც.

საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ აფხაზეთის ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლების ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი და პალეოგრაფიული თვალსაზრისით შესწავლა-შედარებამ საქართველოს სხვა ისტორიული რეგიონების დამწერლობათა ნიმუშებთან აშკარად გამოკვეთა ამ რეგიონის მოწინავე კულტურულ-ისტორიული ტენდენციები: გაირკვა, რომ ეს აფხაზეთი ერთ-ერთი პირველი გამოეხმაურა ქართულ ასომთავრულში X-XI საუკუნეებში მიმდინარე ცვლილებებს, ასევე, ნუსხურიდან მხედრულის ჩამოყალიბების პროცესს. უფრო მეტიც, აფხაზეთის ეპიგრაფიკული მასალის ანალიზმა ცხადყო, რომ ამ მხარეში საფუძველი ჩაეყარა ქართული სადამწერლო კულტურის ერთ-ერთ შესანიშნავ მიმართულებას, კერძოდ, კიდურწაისრული დამწერლობის კალიგრაფიულ სკოლას [ახალაძე, 2007: 32-40].

არამარტო შუა საუკუნეებში, არამედ XIX საუკუნეშიც რუსეთის მიერ ოკუპირებული საქართველოს ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში – აფხაზეთში – რუსიფიკატორული პოლიტიკის პირობებში აფხაზები იყენებდნენ ქართულ სამწიგნობრო ენას როგორც ოფიციალური მიმოწერისას, ასევე, ქრისტიანული ღვთისმსახურებისა და კულტურული მოღვაწეობის დროს. ქართულ ენას შესანიშნავად ფლობდა არამარტო არისტოკრატია, არამედ დაბალი სოციალური ფენების ნაწილიც. უფრო მეტიც, XIX საუკუნის განმავლობაში აფხაზეთის მთავრები და სხვა თავადები რუსეთის ხელისუფლებასთან ოფიციალურ მიმოწერას მხოლოდ ქართულ ენაზე აწარმოებდნენ, ხოლო ინტელიგენცია ქართულ ენასა და

კულტურას თავის მშობლიურ ენად მიიჩნევდა [გვანცელაძე, 2009: 209]. აღნიშნულ ფაქტებს ადასტურებს მრავალრიცხოვანი ისტორიული საბუთი, რომლებიც დაცულია არამარტო ქართულ, არამედ რუსულ საისტორიო წყაროებში, არქივებსა და აქტებში.

რაც შეეხება თანამედროვე აფხაზეთში დღეს მოქმედ ანბანს, იგი რუსულ გრაფიკაზე დაყრდნობით შექმნა ცნობილმა აფხაზმა საზოგადო მოღვაწემ დიმიტრი გულიამ XX საუკუნეში [Бражда, 1967: 60].

ამრიგად, თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე შუა საუკუნეებში შექმნილი წერილობითი ძეგლები ადასტურებს, რომ ამ რეგიონის წერილობით კულტურაში წამყვანი ადგილი ეკავა ქართულ დამწერლობას, რომელიც წარმოდგენილია თავისი განვითარების სამივე საფეხურით: ასომთავრულით, ნუსხა-ხუცურითა და მხედრულით. ასევე, დასტურდება ყველა ის კალიგრაფიული მიმდინარეობა ან სკოლა, რომლებიც არსებობდა საქართველოს რომელიმე სხვა ისტორიულ რეგიონში. გამომდინარე აქედან, ქართული სადამწერლობო კულტურის გარდა, სხვა კულტურა, სხვა დამწერლობა ან თუნდაც ქართულის რომელიმე სხვა დამწერლობით ჩანაცვლების მცდელობა შუა საუკუნეების აფხაზეთში არ ჩანს.

1. საგულისხმოა, რომ აფხაზური ანბანის გამოყენების არეალი მეტად მწირია და იგი მხოლოდ ვიწრო მონოეთნიკურ სოციალურ გარემოში გამოიყენება, რადგან სეპარატისტულ აფხაზეთში ორი სახელმწიფო ენაა: რუსული და აფხაზური. აფხაზური მხოლოდ აფხაზურ სკოლებში ისწავლება, ისიც მესამე კლასამდე, სახელმწიფო საქმისწარმოება კი ოფიციალურად რუსულ ენაზე მიმდინარეობს.

ლიტერატურა

1. ახალაძე ლ. ეგრის-აფხაზეთის (“აფხაზეთი”) მეფეთა წარწერები // საინფორმაციო ანალიტიკური ჟურნალი “აფხაზეთი”, # 1.- თბილისი, 2004
2. ახალაძე ლ. აფხაზეთის ეპიგრაფიკა როგორც საისტორიო წყარო: ტომი 1: ლაპიდარული და ფრესკული წარწერები.-თბილისი, 2005
3. ახალაძე ლ. ქართული დამწერლობის პალეოგრაფიული მახასიათებლები აფხაზეთის ეპიგრაფიკულ ძეგლებში: კულტურათაშორისი კომუნიკაციები: #1.- თბილისი, 2007

4. გამყრელიძე თ. “მწიგნობრობა ქართული” // ლიტერატურული საქართველო.- თბილისი.- 20 ნოემბერი.-1987
5. გამყრელიძე თ. წერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა: ანბანური წერის ტიპოლოგია და წარმომავლობა / აკაკი შანიძის რედაქციითა და წინასიტყვაობით.- თბილისი,1990
6. გვანცელაძე თ. იმპერიული ენობრივი პოლიტიკა აფხაზეთში და მისი შედეგები: კრებული: “საქართველოში არსებული კონფლიქტები და მშვიდობის პერსპექტივები”.- თბილისი, 2009
7. თაყაიშვილი ე. ეგრეთწოდებული აფხაზეთის ისტორია ბაგრატ მეფისა, ძველი საქართველო: ტ. 2.- ტფილისი, 1913
8. საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობა - აფხაზეთი.- თბილისი, 2007
9. ყაუხჩიშვილი თ. საქართველოს ბერძნული წარწერების კორპუსი.- თბილისი, 2004
10. Бгажба О., Лакоба С. История Абхазии: с древнейших времен до наших дней.- Тбилиси, 2007
11. Бгажба Х. Из истории письменности в Абхазии.- Тбилиси, 1967
12. Дирингер Д. Алфавит (перевод с английского).- Москва, 1982
13. Чубинашвили Г. Грузинское чеканное искусство. Иллюстрации.- Тбилиси, 1959

ანტისაბჭოთა პარტიების ბრძოლა ბოლშევიკური ხელისუფლების წინააღმდეგ აჭარაში (1921 წელი)

1921 წლის 25 თებერვალს საქართველოს რევოლუციურმა კომიტეტებმა გამოსცა სპეციალური დეკრეტი: „გამოცხადდეს ყველა პოლიტიკური პარტიის, ცალკეული პიროვნებებისა და ჯგუფების ამინისტია, რომლებიც აქტიურად გამოდიოდნენ საბჭოთა ხელისუფლებისა და საქართველოს კომპარტიის წინააღმდეგ.“ [კაჭარავა, 1958:182] საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლება ყოფილი დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას ასე მიმართავდა: „დაემორჩილეთ საქართველოს საბჭოთა მთავრობას, რომელიც დაივიწყებს თავისი მტრების ყველა წარსულს, დანაშაულს და რომელიც მზადაა ასევე მოიქცეს თქვენს მიმართაც“. [კაჭარავა, 1958:191]

ასეთივე განცხადებები კეთდებოდა აჭარის კომუნისტების მიერ, მაგრამ ეს ანტისაბჭოთა პარტიებმა და ყოფილმა მთავრობამ არაფრად ჩააგდეს, არ სცნეს საბჭოთა ხელისუფლება, არ მოისურვეს მასთან თანამშრომლობა და გადავიდნენ არალეგალურ მდგომარეობაზე. ისინი საბოტაჟისა და კონტრევოლუციის გზას დაადგნენ. შესაბამისად, საბჭოთა ხელისუფლება მათ მიმართ მკაცრ ზომებს იღებდა. 29 აპრილს კომპარტიის ბათუმის საოლქო კომიტეტის პრეზიდიუმმა მიიღო გადაწყვეტილება: „დაუყოვნებლივ მოშორებულნი იქნან ყველა ის პიროვნებები, რომლებმაც რაღაცით ჩირქი მოსცხეს და სახელი გაუტეხეს საქართველოსა და აჭარას მენშევიკების ბატონობის დროს.“ აცსა[11], (პარტიული ფონდი), ფ. 1, აღწ. 1, ს. 13, ფურც. 52] შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელსაც დაევა, საბჭოთა დაწესებულებებიდან, ფაბრიკა-ქარხნებიდან, კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებიდან და ა.შ. განედევნათ კონტრევოლუციონერები.

აღნიშნული გადაწყვეტილება, პირველ რიგში, მიმართული იყო დემოკრატიისა და მრავალპარტიულობის წინააღმდეგ და ამავე დროს ხელს უწყობდა ერთპარტიული დიქტატურის შემოღებას. კომისიაში შედიოდნენ: კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის ბიუროს წევრი ი. პეცოვი, რევოლუციური კომიტეტის წევრი კ. საჯაია და აჭარის პროფკავშირების ცენტრალური საბჭოს პრეზიდიუმის წარმომადგენელი. კომისია უშუალოდ ხელმძღვანელობდა „ჩეკას“ მიერ საწარმო-დაწესებულებებიდან და სხვა ორგანიზაციებიდან ანტისაბჭოთა პარტიებისა და ჯგუფების წარმომადგენლების გაძევებასა და მათ მიმართ რეპრესიების გატარებას. იმ დროისათვის აჭარაში რამდენიმე ანტისაბჭოთა პოლიტიკური ორგანიზაცია და ჯგუფი იყო. მათ შორის ყველაზე გავლენიანად ითვლებოდნენ

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკური), ეროვნულ-დემოკრატიული, სოციალისტ-ფედერალისტური, სოციალისტ-რევოლუციონერთა, ქემალისტური და სხვა პარტიების ორგანიზაციები. ქემალისტური ორგანიზაციის გარდა, აღნიშნული პარტიები წარმოიშვნენ მე-20 საუკუნის დასაწყისში. კომუნისტური და ქემალისტური პარტიებისაგან განსხვავებით თითქმის ყველა პოლიტიკური ორგანიზაცია იბრძოდა საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის, მისი სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის, ბურჟუაზიული წყობილებისა და დემოკრატიისათვის. ანტაგონისტური კლასობრივი საზოგადოების პირობებში მათი მოღვაწეობა მიმართული იყო ეროვნული კონსოლიდაციისა და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების დამკვიდრებისაკენ. აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, ისინი წინააღმდეგი იყვნენ და შეურიგებელ ბრძოლას ეწეოდნენ სოციალისტური იდეოლოგიისა და სოციალიზმის პრინციპების წინააღმდეგ. სოციალისტ-ფედერალისტების, ეროვნულ-დემოკრატების პროგრამები თითქმის არ განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან. ისინი ერთ სოციალისტ-ფედერალისტურ პარტიაში იყვნენ გაერთიანებული. აღნიშნული პარტიის წევრების უმრავლესობა პირველ ხანებში პირდაპირ და გადაჭრით არ მოითხოვდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, მას სურდა, საქართველოს მიეღო ეროვნული ავტონომია რუსეთის იმპერიის ფარგლებში. პარტიის შექმნისთანავე მასში რადიკალები გაჩნდნენ. ისინი საუკუნის დასაწყისშივე ტოვებენ ფედერალისტების პარტიას და ქმნიან ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას, რომელიც არაორაზროვნად აცხადებს, რომ მისი მთავარი მიზანი საქართველოს დამოუკიდებლობისა და სუვერენიტეტისთვის ბრძოლაა. ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას აქტიურად უჭერს მხარს ილია ჭავჭავაძე, რომელმაც ამ პარტიის პირველი პროგრამა თვითონ დაწერა. სოციალისტ-ფედერალისტების იდეას რუსეთის იმპერიის ფარგლებში საქართველოსათვის ეროვნული ავტონომიის მინიჭების შესახებ არ იზიარებს მემედ აბაშიძე და 1908 წელს იგი ტოვებს ამ პარტიას. მისი ზოგადსაკაცობრიო იდეები სცილდებოდა ვიწრო პარტიულ ჩარჩოს. მისი მოღვაწეობა მიმართული იყო საქართველოს დამოუკიდებლობისა და ტერიტორიული მთლიანობისკენ. სწორედ ამან განაპირობა მისი არჩევა 1917 წლის 9 აპრილს შექმნილ ინტერპარტიულ /ზეპარტიულ/ საბჭოში, რომელიც საქართველოს პირველი პარლამენტის როლს ასრულებდა. იგი მონაწილეობდა 1917 წლის 19-24 ნოემბერს ჩატარებული პირველი ეროვნული ყრილობის მუშაობაში, როგორც სამუსლიმანო საქართველოს წარმომადგენელი. მემედ აბაშიძე აირჩიეს ეროვნულ საბჭოში /პარლამენტი/ და 15 წევრისაგან შემდგარ პრეზიდიუმში. [აცსა,(პარტიული ფონდი), ფ. 1, აღწ. 1, ს. 13, ფურც. 104]

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დროს, მის პირველ წლებში, აჭარაში სოციალისტ-ფედერალისტური და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიების ორგანიზაციები სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკური) პარტიის აჭარის ორგანიზაციასთან შედარებით მცირერიცხოვანი იყო. ისინი, ძირითადად, ბათუმის სასწავლებლებში, წარმოება-დაწესებულებებში, რკინიგზისა და საზღვაო პორტის სამმართველოებში იყვნენ თავმოყრილი.

სოციალისტ-ფედერალისტური ორგანიზაცია თავის რიგებში აერთიანებდა 300-მდე წევრს, ხოლო ეროვნულ-დემოკრატიული ორგანიზაცია - 330-მდე წევრს, მაგრამ მათ რიგებში ერთიანობა არ იყო. ისინი გაიყვნენ მემარჯვენეებად და მემარცხენეებად. მათ ჰქონდათ ბეჭდვითი ორგანოები: ეროვნულ-დემოკრატებს გაზეთი - „საქართველო“, სოციალისტ-ფედერალისტებს - „სოციალისტ-ფედერალისტი.“ [აცსა, (პარტიული ფონდი), ფ. 1, აღწ.1, ს. 210, ფურც. 104]

მემარჯვენეებისაგან განსხვავებით, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას მტრულად შეხვდნენ და კატეგორიულად ითხოვდნენ საქართველოს დამოუკიდებელი დემოკრატიული რესპუბლიკის აღდგენას, მემარცხენეებმა გამოაცხადეს ლოიალური დამოკიდებულება. ისინი კომპრომისზე მიდიოდნენ საბჭოთა ხელისუფლებასთან, თუკი ეს უკანასკნელი საქართველოს დამოუკიდებლობასა და დემოკრატიულ პრინციპებს აღიარებდა და არ დაუშვებდა პროლეტარიატის დიქტატურას, მემამულეებისა და კაპიტალისტების მიმართ რეპრესიებს, არ გააჩაღებდა კლასობრივ ბრძოლას. მემარცხენეები სასტიკი წინააღმდეგი იყვნენ საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკის ამიერკავკასიის სხვა რესპუბლიკებთან ნებისმიერი ფორმით გაერთიანებისა, აჭარის, სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის ავტონომიებისა. საკმაოდ მცირერიცხოვანნი იყვნენ და აჭარაში არავითარ ძალას არ წარმოადგენდნენ ანარქისტები. ბათუმში გაბნეული 50-მდე ანარქისტი უარყოფითად შეხვდა საბჭოთა ხელისუფლებას, პროლეტარიატის დიქტატურას, სოციალიზმის პრინციპებსა და მშენებლობას, ამიერკავკასიის ფედერაციას, სსრ კავშირს, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის შექმნას. [აცსა, (პარტიული ფონდი), ფ.1, აღწ.1, ს. 210, ფურც. 442]

აჭარაში შედარებით მეტნი იყვნენ საქართველოს სოციალისტ-რევოლუციონერები /ესერები/, რომლებიც რუსეთის მემარცხენე ესერთა პარტიის შტოს შეადგენდნენ. ეს პარტია როგორც რუსეთში, ისე საქართველოშიც საუკუნის დასაწყისში, 1902 წელს, ხალხოსნებისაგან შეიქმნა. ამიტომაც ჰქონდათ ესერებს ხალხოსნური შეხედულებები და იმეორებდნენ

ხალხოსნების იმ შეცდომებს, რომლებიც საბოლოოდ საბედისწერო აღმოჩნდა ამ იდეოლოგიისათვის.

კაპიტალიზმის, როგორც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ფორმაციის, უარყოფა, მისი გავლის გარეშე სოციალიზმში შესვლა, გლეხობის რევოლუციურ კლასად გამოცხადება, სოციალისტური რევოლუციის მოწყობა და სოციალიზმის მშენებლობა, მუშათა კლასის, როგორც მთავარი ძალის, უარყოფა, სოციალიზმში შესვლისათვის ინდივიდუალური ტერიტორიის აუცილებლობის აღიარება და ა.შ. - აი, იმ შეხედულებების არასრული ჩამონათვალი, რომლებსაც იზიარებდა მემარცხენე სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია. სოციალისტ-რევოლუციონერები მენშევიკებთან ერთად ბურჟუაზიული დემოკრატიული რევოლუციის პირველსავე დღეებში როგორც ცენტრალური, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების ხელში აღების წინააღმდეგი იყვნენ.

მემარჯვენე ესერები, თავიანთი იდეოლოგიიდან გამომდინარე, მტრულად შეხვდნენ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას. მემარცხენეები შედარებით თავშეკავებული იყვნენ საბჭოთა რუსეთის მიმართ და დასთანხმდნენ, შესულიყვნენ მთავრობის შემადგენლობაში. საქართველოს ბოლშევიკებმა არ მოისურვეს ესერებთან თანამშრომლობა. მათ არ გადაუდგამთ პრაქტიკული ნაბიჯები არც ესერებთან და არც სხვა ოპოზიციურ პარტიებთან დაახლოების მიზნით.

აჭარაში ესერები, ისევე როგორც სხვა ანტისაბჭოთა პარტიები, ნახევრად ლეგალურ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ. ისინი, ძირითადად, ბათუმის წარმოება-დაწესებულებებსა და ჯარის ნაწილებში იყვნენ (მათი რიცხვი 400-მდე აღწევდა), ეწეოდნენ ანტისაბჭოთა პროპაგანდას, გამოდიოდნენ ამიერკავკასიის ფედერაციისა და სსრ კავშირის შექმნის, აჭარის ავტონომიის წინააღმდეგ. განსაკუთრებით მკაცრად აკრიტიკებდნენ პროლეტარიატის დიქტატურას. ესერები საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის წლებში მენშევიკებთან ერთად სასტიკ ბრძოლას ეწეოდნენ კომუნისტების წინააღმდეგ. ქართველი ესერები აცხადებდნენ, რომ საქართველოს შესვლა ამიერკავკასიის ფედერაციაში და სსრ კავშირში მისი ეროვნული და პოლიტიკური დაღუპვააო. [აცსა, (პარტიული ფონდი), ფ.1, აღწ.1, ს. 283, ფურც. 5]

აჭარაში ძლიერ პოლიტიკურ ორგანიზაციად ითვლებოდა თურქეთის მხარდამჭერი ქემალისტური პარტია, რომელიც შეიქმნა 1919 წელს. იგი თურქეთის რესპუბლიკის პირველი პრეზიდენტის, ქემალ ათათურქის, სახელს ატარებდა. მასში თურქეთის ეროვნული ბურჟუაზიის წარმომადგენლებთან ერთად აჭარის თურქეთის მომხრე ალაბეგებისა და

მუსლიმანური სამღვდელოების წარმომადგენლები იყვნენ გაერთიანებული. ქემალისტური ორგანიზაცია განსაკუთრებული აქტიურობით საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ამოქმედდა. სხვა პოლიტიკური ორგანიზაციებისაგან განსხვავებით ქემალისტური პარტიის აჭარის ორგანიზაციას, რომლის ცენტრი ბათუმი იყო, არა მარტო სასაზღვრო სოფელ მერისში, თითქმის ყველა სოფელში ჰყავდა თავისი ჯგუფები და ცალკეული პირები, რომლებიც პროპაგანდისა და მოსყიდვის ყველა საშუალებას იყენებდნენ და მოსახლეობაში იარაღს ავრცელებდნენ. აჭარის საგანგებო კომისიის /ჩეკა/ თავმჯდომარე 1922 წლის 21 თებერვალს წერდა, რომ მხოლოდ ერთ სოფელში, დღვანში, ქემალისტებმა ადგილობრივ მოსახლეობას მოუტანეს 1500 რუსული და თურქული წარმოების შაშხანა. ქემალისტები განსაკუთრებით ბევრი იყვნენ დიდაჭარის, სხალთისა და რიყეთის ხეობის სოფლებში, მთლიანად აჭარაში კი ისინი 3000-ზე მეტ წევრს ითვლიდნენ. [სუიცა^[2], ფ. 14, აღწ. 1, ნაწ. 1, ს. 976, ფურც. 545]

ქემალისტები აჭარელ გლეხებს უწინასწარმეტყველებდნენ, რომ ბოლშევიკები მათ წაართმევდნენ ყველა ფასეულობას და დაუხურავდნენ მეჩეთს; რომ უახლოეს დროში აჭარაში მოსალოდნელი იყო ქემალის ჯარის შემოსვლა, რომელიც იხსნიდა მთელ მოსახლეობას ბოლშევიკების უღლისაგან. ისინი მოუწოდებდნენ გლეხებს, ბოიკოტი გამოეცხადებინათ საბჭოთა ხელისუფლებისათვის. ქემალისტური პარტიის აჭარის ორგანიზაცია ამიერკავკასიის ფედერაციისა და სსრკ-ის შექმნის წინააღმდეგი იყო, უნდოდა აჭარისთვის ავტონომიის მიცემა, ოღონდ თურქეთის ფარგლებში. ამ ორგანიზაციის წარმომადგენლები ცდილობდნენ, შეეღწიათ სოფლის რევოლუციურ კომიტეტებში, მილიციაში და სხვა საბჭოთა დაწესებულებებში. მათ, ერთი მხრივ, აგიტაციით, მეორე მხრივ, დაშინებით, მიაღწიეს იმას, რომ თავიანთ მხარეს გადაიყვანეს სოფლის მოსახლეობის ნაწილი. 1922 წელს ქემალისტების წინააღმდეგ საბჭოთა ხელისუფლების მიერ საგანგებო ზომების მიღების შედეგად /მეთაურებისა და სხვა აქტივისტების დაპატიმრება/ მათი აჭარის ორგანიზაცია დასუსტდა. 1924 წლისათვის ქემალისტებმა, იმაში დარწმუნებულებმა, რომ მათ არ ძალუძოთ არც აჭარის შეერთება თურქეთთან და არც საბჭოთა ხელისუფლების დამხობა აჭარაში, შეწყვიტეს არსებობა. [სუიცა, ფ.14, აღწ. 1, ნაწ. 1, ს. 976, ფურც. 548]

საქართველოში სხვა პოლიტიკურ პარტიებსა და ორგანიზაციებს შორის ყველაზე უფრო მრავალრიცხოვანი და ორგანიზებული სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკური) პარტია იყო. ცნობილია, რომ ამ პარტიისა და მისი საქართველოს ორგანიზაციის ისტორია რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული ბოლშევიკური პარტიისა და მისი საქართველოს ორგანიზაციის მსგავსად 1903 წლის ზაფხულზე რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის მეორე

ყრილობიდან იწყება. ასე რომ, 1912 წლამდე, ბოლშევიკების პრადის კონფერენციამდე, ერთ ორგანიზაციაში იყო ერთი პარტიის ორი ფრთა - მენშევიკური და ბოლშევიკური, მათ შორის - საქართველოს ორგანიზაციები. თუ ბოლშევიკების პარტიის საქართველოს ორგანიზაცია (მათ შორის აჭარის), მიუხედავად 1920 წლის მაისში საქართველოს კომპარტიის ფორმალურად შექმნისა, ბოლომდე რჩება რუსეთის კომპარტიის ერთ-ერთ შტოდ, ქართველი მენშევიკები ეროვნულ-დემოკრატიულ, სოციალისტ-ფედერალისტურ და სხვა პარტიებთან ერთად იბრძვიან საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ქართველი მენშევიკები რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მენშევიკურ პარტიას საბოლოოდ ტოვებენ და ქმნიან დამოუკიდებელი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ (მენშევიკურ) პარტიას, სადაც ბოლშევიკებზე თითქმის ათჯერ მეტი იყვნენ.

1924 წლის მაისში ჩატარდა საქართველოს კომპარტიის /ბოლშევიკების/ მესამე ყრილობა. ამ პარტიის ერთ-ერთი ლიდერის, ბ. ლომინაძის, მოხსენებაში წერია: „საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე მენშევიკურ პარტიაში, ერთი ცნობით, 130.000 კაცი იყო, მეორეთი - 80.000, მესამეთი - 60.000." [სუიკა, ფ.14, აღწ. 1, ს. ნაწ. 1, ს. 976, ფურც.562] იგი უმსხვილესი პარტია იყო.

ამავე დროს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ (მენშევიკურ) პარტიას ჰყავდა ისეთი ძლიერი, თეორიულად კარგად მომზადებული პოლიტიკური მოღვაწეები, როგორებიც იყვნენ: კარლო ჩხეიძე - თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის დღეებში შექმნილი მუშათა დეპუტატების პეტროგრადის საბჭოს თავმჯდომარე; აკაკი წერეთელი - დროებითი მთავრობის მინისტრი; ევგენი გეგეჭკორი - ამიერკავკასიის კომისარიატის თავმჯდომარე; დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მეთაური - ნოე ჟორდანიას, აგრეთვე, ნოე რამიშვილი, აკაკი ჩხენკელი და მრავალი სხვა.

მენშევიკური პარტიის გამოჩენილი საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწეები, გენერლები, მეცნიერები, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის, დამფუძნებელი კრების წევრები, სხვა ანტისაბჭოთა აპარატების მეთაურები 1921 წლის 17 მარტს, ღამით, ბათუმიდან 16 დატვირთული გემით გაემგზავრნენ. ეროვნულ პარტიებს ახალი ხელმძღვანელები ჩაუდგნენ სათავეში, რომლებიც საზღვარგარეთ წასული ლიდერების მითითებებითა და დირექტივებით მოქმედებდნენ. ეროვნულმა პარტიებმა აიღეს საბჭოთა ხელისუფლების შიგნიდან „აფეთქების" კურსი. მენშევიკური პარტიის ორგანოს გაზეთ „ერთობის" ბოლო ნომერში პარტიის წევრებს დირექტივა მიეცათ, დარჩენილიყვნენ საქართველოში, დაბრუნებულიყვნენ თავიანთ სამუშაო ადგილებზე, ეცადათ, ფეხი

მოეკიდებინათ ყველა საბჭოთა დაწესებულებაში, საქართველოს წითელ არმიაში და მოემზადებინათ საბჭოთა ხელისუფლების „აფეთქება“ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის დაბრუნების დროს.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკური) პარტიის ლიდერი ნოე ჟორდანია, მთავრობის იძულებით წასვლის შესახებ იტყობინებოდა, ყველა ქართველს მოუწოდებდა, არ ეცნოთ ახალი მთავრობა, არ შეესრულებინათ მისი განკარგულებები და ჩაეთვალოთ, რომ ნამდვილი მთავრობა დროებით არ იმყოფება საქართველოში.

მენშევიკებმა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე მის მიმართ მტრული დამოკიდებულების კურსი აიღეს. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ლოზუნგით მენშევიკები ისწრაფოდნენ ბოლშევიკების წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლისკენ, ანტისაბჭოთა პარტიებთან კოალიციის შექმნისაკენ. 1921 წლის ივნისში ნ. ჟორდანია თავის თანამოაზრეებს საზღვარგარეთიდან წერდა: „დაივიწყეთ ყველა პარტიული უთანხმოებანი, რაც გვანსხვავებს ჩვენ დანარჩენი პარტიებისგან, საჭიროა ბოლშევიკების განდევნა, პარტიული უთანხმოებების შესახებ შემდგომში მოვასწრებთ ლაპარაკს.“ [ცქვიტარია, 1963:25] თავისი ლიდერის, ნ. ჟორდანიას, მითითებების შესაბამისად, მენშევიკებმა 1922 წლის დასაწყისში დაიწყეს მოლაპარაკებები დანარჩენ ანტისაბჭოთა პარტიებთან ისეთი ორგანოს შექმნის შესახებ, რომელიც ცალკეული პარტიების მოქმედებას გაუწევდა კოორდინირებას, მით უმეტეს, რომ ყველა ეს პარტია ერთი და იმავე მიზნისაკენ - ბურჟუაზიული საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისაკენ - მიილტვოდა.

1922 წლის აგვისტოში ყველა ანტისაბჭოთა პარტიამ, გარდა ქემალისტებისა, მოილაპარაკა და შეიმუშავა ხუთი მუხლისაგან შემდგარი შეთანხმება:

„1. პარტიები ერთიანდებიან იმისთვის, რომ საერთო ძალით იბრძოლონ საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის.

2. იმ შემთხვევაში, თუ აღსდგა საქართველოს დამოუკიდებლობა, მოიწვევა დამფუძნებელი კრება, რომელსაც ანგარიშს ჩააბარებენ თავიანთი მოღვაწეობის შესახებ როგორც საზღვარგარეთ მყოფი მთავრობა, ასევე ის, რომელიც შეიქმნება გარდამავალ დროში.

3. დამფუძნებელი კრების სხდომაზე კოალიციის პრინციპით იქმნება ახალი მთავრობა, ამასთან არც ერთ პარტიას არ ექნება უფლება, დაიკავოს ერთ მესამედზე მეტი ადგილი.

4. წინა მთავრობის მოღვაწეობის გარჩევისათვის, რომელმაც ქვეყანა კრაზამდე მიიყვანა, იქმნება პარიტეტული კომისია.

5. აღნიშნული ხელშეკრულების ხელმოწერიდან პარიტეტულ საწყისებზე აირჩევა „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი." [აცსა, (პარტიული არქივი), ფ.1, აღწ.1, საქ.210, ფურც.498]

ხელშეკრულება ხელმოწერილ იქნა და „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი" ზუსტად ორ წელიწადს ცდილობდა საბჭოთა ხელისუფლების დამხობას, საზღვარგარეთ კი ამავე მიზნის მისაღწევად მონდომებით იღვწოდნენ საქართველოს ყოფილი მთავრობის წევრები, მინისტრები და ანტისაბჭოთა პარტიების მეთაურები. მენშევიკებმა პარიზში, ლონდონში, ჟენევაში და სხვა ქალაქებში შექმნეს საქართველოს დახმარების კომიტეტები. მათი ლიდერები ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში საქართველოს შესახებ მოხსენებებით გამოდიოდნენ. მენშევიკური პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი კ. ჩხეიძე ჟენევაში გამოსვლის დროს ინგლისს ურჩევდა, არ მიეცა ბოლშევიკებისათვის სესხი. საფრანგეთის სოციალისტური პარტიის მემარჯვენე ფრთის ერთ-ერთი ლიდერი, 1915-1918 წ.წ. გაზეთ „იუმანიტეს" დირექტორი პიერ რენოდელი მენშევიკების ერთ-ერთ გამოჩენილ ლიდერს, აკ. წერეთელს, წერდა, რომ საფრანგეთის სოციალისტები შეეცდებიან ჩაერიონ საქართველოს საქმეებში და ზეიმისა თუ უბედურების შემთხვევაში მხარი დაუჭირონ ქართველ სოციალ-დემოკრატებს. [ცქვიტარია, 1963:32]

აჭარაში, ისევე როგორც მთელ საქართველოში, სხვა ანტისაბჭოთა ორგანიზაციებს შორის ყველაზე მრავალრიცხოვანი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკური) პარტიის აჭარის ორგანიზაცია იყო, რომელიც ხუთი ათასამდე ადამიანს აერთიანებდა. მარტო 1921 წლის ივნის-ივლისში აჭარის საგანგებო კომისიის მიერ გამოვლენილი იქნა 700-ზე მეტი მენშევიკი. ყველა მათგანი მსახურობდა საბჭოთა დაწესებულებებში და ეწეოდა ანტისაბჭოთა საქმიანობას (აგიტაცია, საბოტაჟი, პროვოკაცია). ამ ადამიანებს კავშირი ჰქონდათ მენშევიკებთან, რომლებიც ღრმა იატაკქვეშეთში იმყოფებოდნენ და მათ დავალებებს ასრულებდნენ.

მენშევიკები თითქმის ყველა ქარხანაში, ფაბრიკასა და დაწესებულებაში იყვნენ. ყველაზე მეტი მენშევიკი ბათუმის საზღვაო სავაჭრო პორტში, ფოსტასა და ტელეგრაფში, საბაჟოში, სახალხო მეურნეობის საბჭოსა და მის ადგილობრივ ორგანოებში მუშაობდა. მენშევიკები იყვნენ მილიციასა და ზოგიერთ სამაზრო რემკომშიც. აჭარაში მათი მთავარი ცენტრი ბათუმის რკინიგზის დეპოში იყო. კარგად ორგანიზებული მენშევიკური ორგანიზაციები

ჰქონდათ ჭაობში (ბათუმის უბანი), სოუქსუზე, ბარცხანაში, ასევე, რამდენიმე სხვა სოფელშიც (მახინჯაური, მწვანე კონცხი, ჩაქვი, ციხისძირი, ქობულეთი).

მენშევიკები ფაბრიკებისა და ქარხნების მუშებს მოუწოდებდნენ, ებრძოლათ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. მათ დეზორგანიზება შეჰქონდათ ფაბრიკა-ქარხნების მუშებში და აჯანყებისკენ მოუწოდებდნენ. ასეთი აგიტაციისათვის 1921 წლის 14 ნოემბერს დაპატიმრებული იქნა კინტრიშის რაიონული რეგიონალური კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე და ამავე რაიონის რევკომის საბინაო განყოფილების გამგე, მაგრამ ისინი გამცილებელ მილიციელთან ერთად მიიმალნენ. [ცქვიტარია, 1963:46]

ემიგრირებული მენშევიკების დიდი ნაწილი თავმოყრილი იყო ბათუმიდან 250 კმ-ით დაშორებულ თურქეთის ქალაქ ტრაპიზონში. თურქეთში მყოფ მენშევიკებს ყოველდღიური კავშირი ჰქონდათ აჭარის მენშევიკებთან, ეხმარებოდნენ მათ ანტისაბჭოთა მუშაობის წარმართვაში. მენშევიკები ცდილობდნენ, აჭარა გაეხადათ საზღვარგარეთ მყოფი საქართველოს ყოფილი მენშევიკური მთავრობისა და საქართველოში დარჩენილ მენშევიკებს შორის დამაკავშირებელ პუნქტად, მაგრამ არც მათ პარტიაში იყო ერთიანობა. ჯერ კიდევ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე მენშევიკებს ჩამოშორდა და ოპოზიციად გამოცხადდა სოციალ-დემოკრატების ერთი ნაწილი, რომელმაც 1920 წელს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის კონფერენციაზე თავისი თავი დამოუკიდებელ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიად გამოაცხადა. ოპოზიციონერებმა სახელად სხივისტები დაირქვეს, თავიანთ ბეჭდვის ორგანოს კი „სხივი“ უწოდეს. სხივისტებს, ისე როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში, აჭარაშიც ჰქონდათ თავიანთი ორგანიზაცია. საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლის მიზნით სხივისტები ხელმეორედ შეუერთდნენ მენშევიკებს. ისინი მენშევიკებთან ერთად ამიერკავკასიის ფედერაციისა და სსრ კავშირის სასტიკი მოწინააღმდეგეები იყვნენ, მაგრამ აჭარისა და აფხაზეთის ავტონომიების შექმნის წინააღმდეგ არ წასულან. [აცსა, (პარტიული ფონდი), ფ.1, აღწ.1, ს. 168, ფურც. 68-71]

კონტრრევოლუციის მხარეზე დამდგარმა მენშევიკებმა და სხვა ანტისაბჭოთა პარტიებმა 1921 წლის აპრილ-მაისში გააგრძელეს ანტისაბჭოთა მუშაობა. თავის მხრივ, ბოლშევიკებმაც გააგრძელეს მათ წინააღმდეგ ბრძოლა. პირველ რიგში, გადაწყდა იატაკქვეშა ორგანიზაციების აკრძალვა. საქართველოს კომპარტიის ბათუმის საოლქო კომიტეტის პრეზიდიუმმა არაერთი სხდომა მიუძღვნა აღნიშნულ საკითხს, შეიმუშავეს კონკრეტული ღონისძიებები. იმავე წლის დეკემბერში აჭარის ბოლშევიკების საოლქო კომიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება მენშევიკების წინააღმდეგ ფართომასშტაბიანი კამპანიის დაწყების შესახებ.

ბოლშევიკებმა ფაბრიკა-ქარხნებში, სამხედრო ნაწილებში, დაწესებულებებში, სამაზრო ცენტრებში და სხვაგან აკრძალეს მენშევიკური და სხვა ანტისაბჭოთა ორგანიზაციები.

მენშევიკებმა 1922 წლის 11 თებერვალს მოაწყვეს ბათუმის მოსწავლეთა დემონსტრაცია. ამასთან დაკავშირებით ბოლშევიკებმა ჩაატარეს მუშების, გლეხების, მოსამსახურეებისა და წითელარმიელთა კრებები და გააფრთხილეს მენშევიკები და სხვა ანტისაბჭოთა პარტიები, რომ არ დაუშვებდნენ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ გამოსვლებს. მიუხედავად ამისა, მაისში მენშევიკებმა მაინც სცადეს ბათუმში მუშებისა და მოსამსახურეების დემონსტრაციის მოწყობა.

აჭარის ბოლშევიკების წინადადებას კონტრრევოლუციის გზაზე დამდგარი მენშევიკებისა და სხვა ანტისაბჭოთა პარტიების წინააღმდეგ რეპრესიების ჩატარების შესახებ საქართველოს კპ/ზ/ცკ-ის ე.წ. „ნაციონალ-უკლონისტური“ შემადგენლობა მხარს არ უჭერდა. მხოლოდ 1923 წლის მარტიდან საქართველოს კპ/ზ/ მეორე ყრილობის შემდეგ, როდესაც ცკ-ის ახალი შემადგენლობა იქნა არჩეული, დაიწყო ანტისაბჭოთა პარტიების წინააღმდეგ შეურიგებელი ბრძოლა. საქართველოს კომპარტიის მეორე ყრილობამ მიიღო შემდეგი დადგენილება: „აუცილებელია ვაწარმოთ დაუნდობელი ბრძოლა კონტრრევოლუციურ პარტიებთან, კერძოდ მენშევიკების პარტიასთან.“[ცქვიტარია, 1963:67] თავის მხრივ, ყრილობის მიერ არჩეულმა ცენტრალურმა კომიტეტმა გასცა შემდეგი დირექტივა: „გამლიერდეს რეპრესიები მენშევიკებისა და სხვა ანტისაბჭოთა პარტიების მიმართ, თუ ისინი არ შეწყვეტენ თავიანთ აგიტაციას ჩვენი პარტიის წინააღმდეგ ეროვნულ საკითხებში.“ [ცქვიტარია, 1963: 68]

საქართველოს, მათ შორის აჭარის, ბოლშევიკებმა, რუსეთის კომპარტიის მე-12 კონფერენციის მითითებიდან გამომდინარე, ანტისაბჭოთა პარტიების წინააღმდეგ რეპრესიების გატარებამდე გადაწყვიტეს, მათთვის წინადადება მიეცათ პარტიული ორგანიზაციების თვითლიკვიდაციის შესახებ, ხოლო, ვინც სურვილს გამოთქვამდა, ისინი მიეღოთ კომპარტიის რიგებში. დაიწყო ჯგუფური განცხადებების გამოქვეყნება ანტისაბჭოთა პარტიებიდან გამოსვლის შესახებ. ბათუმელი მენშევიკების მიერ 1923 წლის 13 აპრილს გაზეთ „ტრუდოვოი ბატუმში“ გამოქვეყნებულ განცხადებაში ვკითხულობთ: „ჩვენ, ქვემოთ ხელის მომწერი საქართველოს მენშევიკური პარტიის წევრები, მივიჩნევთ, რომ მხოლოდ ეს პარტია არის ერთადერთი მშრომელი მასების დამცველი, რომ მენშევიკების პარტია არ გადაუხვევდა სოციალიზმის პრინციპებს. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ დავრწმუნდით, რომ ბოლშევიკების პარტია არის მშრომელი მასების ერთადერთი დამცველი. მენშევიკების პარტიამ კი თავისი მმართველობის წლებში

დაამტკიცა, რომ ის ექსპლუატატორი კლასების ინტერესებს იცავდა. ამიტომ ჩვენ საბოლოოდ ვწყვეტთ კავშირს მენშევიკურ პარტიასთან". განცხადებას ხელს აწერდნენ ყოფილი მენშევიკები: ა. წოწონავა, ა. თოფურია, ს. ჩხაიძე, ნ. თავართქილაძე, კ. მოისწრაფიშვილი, ა. ქინქლაძე, ბ. ზამოროკო და სხვები. [აცსა, (პარტიული ფონდი), ფ.1, აღწ. 1, ს. 168, ფურც. 121-128]

ასეთი წერილები და განცხადებები ხშირად ქვეყნდებოდა პრესის ფურცლებზე, რა თქმა უნდა, კომუნისტების მხრიდან ეს იყო აშკარა ზეწოლის შედეგი, მაგრამ, თავის მხრივ, არც მენშევიკები და არც სხვა ანტისაბჭოთა პარტიები ტყუვდებოდნენ. ასეთ განცხადებებს ისინი ფორმალურად აკეთებდნენ, რომ ბოლშევიკების რეპრესიებისაგან დაეხსნათ თავი, სინამდვილეში კი ღრმა იატაკქვეშეთში გადადიოდნენ და ემზადებოდნენ შეიარაღებული აჯანყებისთვის საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ.

1923 წლის აგვისტოში ბოლშევიკების ზეწოლით ბათუმში შედგა ყოფილი მენშევიკების კრება, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება მენშევიკური პარტიის (მათ შორის აჭარის ორგანიზაციის) დაშლის შესახებ. დაშლილად გამოცხადდა, აგრეთვე, აჭარის მენშევიკური ორგანიზაციის ახალგაზრდათა კავშირი - „ახალგაზრდა მარქსისტები“. 1923 წელს როგორც მთლიანად საქართველოში, ისე აჭარაშიც დაშლის შესახებ გამოაცხადეს სხვა ანტისაბჭოთა პარტიებმა და მათმა ადგილობრივმა ახალგაზრდულმა ორგანიზაციებმა.

„საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ ხელმძღვანელობა, იატაკქვეშეთში გადასული ანტისაბჭოთა პარტიები მოქმედებდნენ ყოფილი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ემიგრირებული მთავრობისა და პოლიტიკური პარტიების საზღვარგარეთული ორგანიზაციების მითითებებით. ისინი მათგან იღებდნენ ფულს, გეგმებს, რეკომენდაციებსა და დირექტივებს აჯანყების მომზადების შესახებ. 1924 წლის მაისში ჩატარებული საქართველოს კომპარტიის III ყრილობა კი ირწმუნებოდა: „საანგარიშო პერიოდში კომპარტიის უდიდეს მიღწევად უნდა ჩაითვალოს ის, რომ მოხდა ანტისაბჭოთა ფრონტის მთლიანი ლიკვიდაცია. მენშევიკების პარტიამ გასულ წელს განიცადა საბოლოო დამარცხება. მენშევიკური პარტიის ძველი კადრები, წვრილბურჟუაზიული ინტელიგენციაც კი, რომლებზეც ცდილობდა დაყრდნობა მენშევიკური იატაკქვეშეთი, კავშირს სწყვეტენ არალეგალურ ორგანიზაციებთან და ფართო ფრონტით შემობრუნება ხდება საბჭოთა ხელისუფლებისაკენ.“ [სუიცა, აღწ. 1, ნაწ. 1, ს. 976, ფურც.584]

ასეთი მცდარი და ზერელე შეხედულებებიდან გამომდინარე, ყრილობამ პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს და ყველა ადგილობრივ პარტიულ ორგანიზაციას მიუთითა: „ახლა,

როდესაც ძირითადი პოლიტიკური პრობლემები წარმატებით გადაჭრილია, ყველა ძალები მიმართული უნდა იქნეს სამეურნეო სამუშაოების აღსადგენად." [სუიცა, აღწ.1, ნაწ.1, ს.976, ფურც.586] ყრილობის დამთავრებიდან სამი თვის შემდეგ საქართველოში მენშევიკური და სხვა ანტისაბჭოთა პარტიების ხელმძღვანელობით შეიარაღებული აჯანყება მოხდა. თავადებთან, აზნაურებთან, ყოფილ ოფიცრებთან, ვაჭრებთან, სამღვდელოების წარმომადგენლებთან ერთად იარაღით ხელში გლეხებიც გამოვიდნენ, რაც თვით ი. ბ. სტალინმაც აღიარა. 1924 წლის ოქტომბერში კომპარტიის სასოფლო უჯრედების მდივნების თათბირზე მან განაცხადა, რომ საქართველოს „ზოგიერთ ადგილებში მენშევიკებმა, მასებთან კომპარტიის ცუდი კავშირის გამო, შემლეს აჯანყებაში გლეხების ნაწილის ჩათრევაც." [სტალინი, 1951:308]

იმის გამო, რომ აჭარაში ბოლშევიკებმა აჯანყებამდე ორი თვით ადრე დაიწყეს რეპრესიები, დააპატიმრეს ანტისაბჭოთა პარტიების ლიდერი, აქტივისტები, „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტისა" და მისი ბათუმის სამხედრო ორგანიზაციის ხელმძღვანელები, აჭარაში ანტისაბჭოთა პარტიებმა ვერ მოახერხეს აჯანყების მოწყობა.

1924 წლის აგვისტოს ანტისაბჭოთა შეიარაღებული აჯანყების შემდეგ, რომელიც სისხლში იქნა ჩახშობილი, საქართველოში, მათ შორის აჭარაში, ყველა ანტისაბჭოთა პარტია და ორგანიზაცია ბოლშევიკების მიერ ლიკვიდირებული იქნა.

[1.](#) აცსა - აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი.

[2.](#) სუიცა - საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი.

ლიტერატურა

1. კაჭარავა ი. საბჭოთა საქართველო სახალხო მეურნეობის აღდგენის პერიოდში: /1921-1925/-თბილისი,1958
2. სტალინი. თხზულებანი: ტომი 6.- თბილისი.-1951
3. ცეკვიტარია პ. აჭარაში რევოლუციური მოძრაობის ისტორიის ნარკვევები: (ნაწილი მეორე).- ბათუმი,1963
4. აცსა (აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი)
5. სუიცა (საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი)

გრიგოლ რობაქიძის რომანების პოეტიკა

ცნობილია, რომ გრიგოლ რობაქიძის (1880-1962) რომანების პოეტიკის ბაზისს ქმნის მითოლოგიური დისკურსი - მითოსური პარადიგმები და მითო-პოეტური სახისმეტყველება. ამ თვალსაზრისით ურიგო არ იქნება გავიხსენოთ თავად რობაქიძის დებულება, რომელიც მან ჩამოაყალიბა წერილში “სათავენი ჩემი შემოქმედებისა” (აღსანიშნავია, რომ თავად ეს წერილი კონცეპტუალური ხასიათისაა და რობაქიძის შემოქმედების თავისებური გასაღებია):

“ვისაც სიმბოლო და მითოსი არ ესმით, იგი ჩემს შემოქმედებას ვერ გაიგებს. ვგულისხმობ მკვლევარს და არა მკითხველს. მკითხველი ხშირად უშუალო განცდით უფრო ღრმად წვდება რომელიმე ნაწარმოებს, ვიდრე აპარატებით დამძიმებული მკვლევარი”.
[რობაქიძის კრებული... 1996: 81]

აქედან გამომდინარე, რობაქიძის რომანების პოეტიკა a priori ემყარება შინაგანისა და გარეგანის დიალექტიკურ ურთიერთმიმართებას. კერძოდ, რომანებში ასახული ისტორიულ-ემპირიული სინამდვილე (გარეგანი) იმთავითვე გულისხმობს თავის მეტაფიზიკურ-მითოსურ ძირებს (შინაგანს) და პირიქით. რომანის ნარატიულ ასპექტში მუდმივი მონაცვლეობაა ემპირიულისა და ტრანსცენდენტურისა, ფიზიკურისა და მეტაფიზიკურისა, ისტორიულისა და მითოსურისა; ისინი ერთმანეთში გადადიან, ურთიერთგამომდინარეობენ და ერთ დიალექტიკურ მთლიანობას ქმნიან, რაც რობაქიძის რომანების ტექსტებში, უპირველეს ყოვლისა, მიღწეულია მითოსური არქექტიპების პოეტური რეცეფციის, ანუ საკუთარი მითოსური სახისმეტყველების საფუძველზე.

შინაგანისა და გარეგანის ეს კორელაცია რომანის პერსონაჟებსა და მათ ურთიერთმიმართებებზეც ვრცელდება: ისინი ერთდროულად არიან ემპირიული და მითოსური სუბიექტები; მათი ემპირიულ-ფიზიკური “მე”-ს საფუძველია მითოსურ-მეტაფიზიკური “მე”. რომანის პერსონაჟთა ემპირიულ-ყოფით ურთიერთობათა მიღმა იმთავითვე მოცემულია მითოსური პარადიგმები: მაგ., რომან “ჩაკლული სულის” პროტაგონისტების, თამაზ ენგურისა და ნატას, ყოფითი, დროსა და სივრცეში მოცემული ურთიერთტრფობის ისტორია ამავდროულად უნდა გავიაზროთ, როგორც მითოსური, ზედროული და ზესივრცული ტრფობის ამბავი, რამდენადაც მათი ურთიერთობის სახისმეტყველებითი საფუძველია, ერთი მხრივ, იშთარ-თამუზის, ხოლო, მეორე მხრივ, ადამ-ევას მითოსური პარადიგმები. [ჯანჯიბუხაშვილი, 2003: 133-139] სატრფოს (ნატას) პოეტური

სახე აქ უკვე გვევლინება ტრანსცენდენტურ-პარადიზული ყოფიერების სიმბოლოდ, ხოლო მისადმი ტრფობა ალეგორიულად განასახიერებს შემმეცნებელი “მე”-ს ინიციაციის გზას სულიერი სრულყოფისა და საღვთო ყოფიერების დამკვიდრებისაკენ. აქვე უნდა ითქვას, რომ რობაქიძის რომანების მითოსური სახისმეტყველება ძირითადად ეფუძნება ბიბლიურ, შუამდინარულ, წინააზიურ-ირანულ, და, რა თქმა უნდა, ქართულ მითოსს (“გველის პერანგი”, “ჩაკლული სული”, “მეგი, ქართველი გოგონა”, “ქალღმერთის ძახილი”, რომანის ფრაგმენტი “ფალესტრა”).

რომანებში მითოსური არქეტიპების თვალსაზრისით საინტერესოა თავად რობაქიძის შენიშვნა, სადაც იგი პირდაპირ მიუთითებს საკუთარი შემოქმედებითი მეთოდის, ანუ რომანების ტექსტებში *შინაგანისა და გარეგანის* კორელაციის შესახებ:

“ჩემი რომანი “მეგი” ერთგვარი ცდაა რეალურ ქალწულში კოლხელი მითიური ქალის განცხოველებისა: მედეასი. ივლიტე ის არის, რაც დალია, დალი ის არის, რაც ივლიტეა. კავალა ის არის, რაც ამორძალია. ამორძალი ის არის, რაც კავალაა”. [რობაქიძის კრებული... 1996: 233; ბაქრაძე, 1999: 103]

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ რობაქიძის რომანების ნარატიულ ასპექტში ფიზიკური გადადის მეტაფიზიკურში, ისტორიული - მითოსურში და პირიქით. ტექსტში მუდმივი მონაცვლეობაა ამ ორ ინტენციას შორის.

ამიტომაც შემთხვევითი არაა, რომ რობაქიძის რომანების პოეტიკის მსოფლმხედველობრივ-ფილოსოფიურ და ესთეტიკურ საფუძვლებს ქმნის, ერთი მხრივ, ი. ვ. გოეთეს პირველფენომენის მოძღვრება (Urphänomenlehre), მეორე მხრივ, ფრ. ნიცშეს კონცეპტი მარადიული დაბრუნების (die ewige Wiederkehr) შესახებ (თუმცა, ნიცშეს ეს კონცეპტი რობაქიძესთან ძირეულადაა შეცვლილი და ახლებურადაა ინტერპრეტირებული სწორედ გოეთეს პირველფენომენის კონცეპტის ჭრილში), ვინაიდან გერმანელ მოაზროვნეთა ეს კონცეპტები იმპლიციტურად გულისხმობენ ყოფიერების მითო-ფილოსოფიურ გააზრებას. წერილში “ჩემი ცხოვრება” რობაქიძე აღნიშნავს:

“გოეთეს მოძღვრება თაურფენომენის შესახებ ჩემთვის საგანთა შემეცნების საფუძვლად იქცა. სინამდვილის ხედვა ჩამოყალიბების პროცესსა და მთელის დინებაში, და არა ცალკეულ მომენტებში - განა მწერლისა (ხაზი ჩემია, - კ. ბ.) და მოაზროვნის უმაღლესი ამოცანა არაა?... არა ერთეულის მარადიული დაბრუნება თავის თავისაკენ, არამედ ერთეულში მარადიულის დაბრუნება თავის თავისაკენ. შემდეგში ამ შეცნობამ ხორცშესხმა

ჰოვზა ჩემ რომან “გველის პერანგში” (და არა მარტო აქ, არამედ რობაქიძის ყველა რომანში - კ. ბ.). [რობაქიძე, 1994: 226, 228]

იგივე ინტენცია განვითარებულია ესეში “თაურშიში და მითოსი” (“Uranst und Mythos”) ონტოლოგიური ესეების კრებულიდან “დემონი და მითოსი” (1935):

“სავსებით არამართებული ჩანს მარადიული კვლავმობრუნების ამგვარი (ე. ი. ნიცშესეული - კ. ბ.) გააზრება: არა ცალკეული უბრუნდება თავის თავს მარადიულად, არამედ მარადიული, ე. ი. თაურსაწყისი, უბრუნდება თავის თავს ცალკეულში. იგია ამქვეყნად ყველა მოვლენის თაურმითოსი. მაგრამ როგორ უნდა იქნას შეცნობილი ეს უმაღლესი ფაქტი? მხოლოდ საგნობრივი მჭვრეტელობით. თუმცა მითოსური ხილვით საგანთა ჭვრეტის ნიჭი უკვე დიდი ხანია, დაკარგულია და მომაკვდინებლად ცივი ცნებები აქ საბოლოოდ გვიმტყუნებენ. საბედნიეროდ, ამ თვალსაზრისით დასავლეთში ერთი დიდი გამონაკლისი მაინც არსებობს: გოეთე” [თარგმანი სტატიის ავტორს ეკუთვნის, - კ.ბ.]. [Robakidse, 1935: 38]

აქედან გამომდინარე, მკვლევრის უპირველესი ამოცანაა, რობაქიძის მხატვრულ ტექსტებში საკუთარ ჰერმენევტიკულ წიაღსვლებს სწორედ გოეთეს პირველფენომენის თეორია და ამ თეორიის ჭრილში რობაქიძის მიერ ინტერპრეტირებული ნიცშეს მარადიული დაბრუნების კონცეპტი დაუდოს საფუძვლად, რათა თავიდან ავიცილოთ ყოველგვარი გაუგებრობა. კერძოდ, მხედველობაში მაქვს საფრთხე, თავისებური ჰერმენევტიკული ცთომილება, როცა რობაქიძის შემოქმედება შესაძლოა რეციფირებულ იქნას მხოლოდ როგორც ე. წ. მიწისა და სისხლის ლიტერატურა (Blut- und Bodendichtung), ვინაიდან რობაქიძის ცხოვრების ერთი მონაკვეთი, კერძოდ, მისი 1933-1945 წ.წ. ნაცისტურ გერმანიაში ცხოვრება, მოღვაწეობა და ამ პერიოდში აქ გამოცემული რომანები (არადა მისი რომანების უმეტესობა სწორედ ამ პერიოდში გამოიცა გერმანულ ენაზე) პრიმიტიული ინტერპრეტაციული მიდგომებისათვის შეიძლება სრულიად საკმარისი აღმოჩნდეს, რათა რობაქიძის შემოქმედება მიაკუთვნონ ე. წ. სისხლისა და მიწის ლიტერატურას. ამ შემთხვევაში ჭეშმარიტი მკვლევარი, ცხადია, უნდა გაემიჯნოს რობაქიძის ტექსტების დრო-სივრცეზე მიზნულობის პერსპექტივიდან ინტერპრეტაციას: კერძოდ, აქ მხედველობაში მაქვს რობაქიძის ტექსტების სხვა იდეოლოგიზებული ტექსტების პერსპექტივიდან ინტერპრეტაცია, იქნება ეს საბჭოთა სინამდვილეში თუ ნაცისტურ სინამდვილეში შექმნილი კრიტიკული თუ პოზიტიური იდეოლოგიზებული რეცენზიები რობაქიძის ტექსტებზე.

მსგავს გაუგებრობას მკვლევარი კი მხოლოდ მაშინ აირიდებს, თუკი მარჯვედ გამოიყენებს ჰერმენევტიკული წრის მეთოდს და მისთვის რობაქიძის რომანების ინტერპრეტაციისას ამოსავალი იქნება რობაქიძის შემოქმედების ჩემ მიერ ზემოთ უკვე აღნიშნული ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივი საფუძვლები -პირველფენომენისა და მარადიული დაბრუნების კონცეპტები, მითუმეტეს, თავად რობაქიძე დაბეჯითებით ხაზს უსვამს ამ გარემოებას:

“გოეთეს მოძღვრება თაურფენომენის შესახებ ჩემთვის საგანთა შემცნების საფუძვლად იქცა. სინამდვილის ხედვა ჩამოყალიბების პროცესსა და მთელის დინებაში, და არა ცალკეულ მომენტებში - განა მწერლისა და მოაზროვნის უმაღლესი ამოცანა არაა?”.
[რობაქიძე, 1994: 226]

აქედან გამომდინარე, რობაქიძესთან მითოსური პარადიგმები და მითოსური სახისმეტყველება (ზოგადად მითოსური დისკურსი) რომანების ტექსტების უბრალო ტროპულ-მეტაფორული სამკაული კი აღარ არის, არამედ მისი მხატვრული ტექსტების უცილობელი ონტოლოგიაა. ამიტომაც, რობაქიძის რომანების პოეტიკა იმთავითვე მითოსურ, ანუ პირველფენომენისეულ პარადიგმებს, ეფუძნება, რათა მოხდეს ამ პირველფენომენების სრულყოფილი წვდომა პოეტური სიტყვის ძალით. ამგვარი მხატვრული ტექსტი კი უკვე წმინდად ესთეტიკური ფენომენი კი აღარ არის, არამედ ცოცხალი, მაგიური, თავისებური “საკრალური” ტექსტია, რომელშიც მოცემულია ყოფიერების, მისი თაურსაწყისების მუდმივი, დაუსრულებელი ჰერმენევტიკა. აქ რობაქიძის მხატვრული ტექსტი ფუძნდება, როგორც თავისებური ონტოტექსტი, რომელიც არის არა ტექსტი თავისთავად (an sich), როგორც, ვთქვათ პოსტმოდერნისტული მხატვრული “წმინდა” ონტოტექსტი, რომელსაც არანაირი ან თითქმის არანაირი მიმართება არ გააჩნია ყოფიერებისა და მისი პირველსაწყისებისადმი, არამედ, პირიქით, რობაქიძის რომანების ტექსტები სწორედ ყოფიერებისაკენ, მის თაურსაწყისებისაკენ არის მიმართული, რის საფუძველზეც რობაქიძისეული ონტოტექსტი გადაიქცევა ყოფიერების განუყოფელ ნაწილად, მასში “ზის”, მასშია ინტეგრირებული და უკვე თავად მანიფესტირდება, როგორც ყოფიერება, რომლის საფუძველზე შესაძლებელია ყოფიერების პირველფენომენების ცოცხლად (“live”-ში) განცდა.

შესაბამისად, რობაქიძის შემოქმედებითი ამოცანაა საკუთარი პოეტური მეტყველებისა და მითოსური სახისმეტყველების საფუძველზე მკითხველის ცნობიერებაში გააცოცხლოს ყოფიერების მეტაფიზიკური საწყისები და მკითხველის ცნობიერება ემპირიული

სინამდვილიდან წარმართოს ყოფიერების მითოსური საწყისებისაკენ, რის საფუძველზეც მკითხველის ცნობიერებამ რეალურად, ცოცხლად გამუდმებით უნდა განიცადოს მითოსურის, პირველსაწყისისეულის მოქმედება. რობაქიძე ყოველთვის ცდილობს თავისი რომანის ტექსტებში ყოფიერების საგანთა წყობა, ყოფიერების მეტაფიზიკურ-მითოსური საფუძვლები საკუთარი მითოსური სახისმეტყველების საფუძველზე “ცოცხლად” გადმოსცეს. რობაქიძის მიერ საკუთარი სახისმეტყველების საფუძველზე რეციფირებული მითოსური პარადიგმები და მითოსური არქეტიპები, მისი მითოსური სახისმეტყველება სწორედ ამ შემოქმედებით ამოცანებსა და მიზნებს ემსახურება, როგორც შემოქმედებითი მეთოდი. ყოველივე ზემოთქმულის მაგალითად საკმარისია გავიხსენოთ თუნდაც “გველის პერანგის” პირველი თავი “ეკბატანა” ან “ჩაკლული სულის” მეორე თავი - “მარადქალური”.

ეს თავისებური “საკრალურობა” დამახასიათებელია რობაქიძის ყველა რომანისათვის, რაც განაპირობებს მათ რეცეფციას როგორც თავისებური ონტოტექსტებისა. რომანების მითოსური დისკურსიდან და მითო-პოეტური სახისმეტყველებიდან გამომდინარე, რომელიც მიმართულია კონკრეტული ისტორიულ-ემპირიული სინამდვილის ჭრილში ყოფიერების ონტოლოგიური პირველსაწყისების წვდომისაკენ, რობაქიძის რომანები წარმოადგენენ მოდერნისტული რომანის განსხვავებულ ტიპს, კერძოდ, ონტოლოგიურ რომანს. სწორედ ასეთი ონტოლოგიური რომანებია “გველის პერანგი” (1926), “მეგი, ქართველი გოგონა” (1932), “ჩაკლული სული” (1933), “ქალღმერთის ძახილი” (1934), და “გრაალის მცველები” (1937).

ასეთი ტიპის ონტოტექსტები თავიანთი დისკურსიდან გამომდინარე a priori გამოირჩევიან, პირველ რიგში, ლინგვისტური მახასიათებლებით, კერძოდ, მაგიური პოეტური მეტყველებისაკენ სწრაფვით. რობაქიძის სახისმეტყველებას სწორედ სიტყვის მაგიურობა ახასიათებს, რის საფუძველზეც ხორციელდება ყოფიერების მეტაფიზიკური პირველსაწყისების პოეტური სიტყვით წვდომა და მოხელთება. სიტყვის მაგიურობა აქ მეტაფორულად არ უნდა გავიგოთ, არამედ პირდაპირი მნიშვნელობით. სწორედ რობაქიძის პოეტური მეტყველების ამ მაგიურობაზე მიუთითებდა გერმანელი ავტორი რუდოლფ კარმანი (Rudolf Karmann) სტატიაში “გრიგოლ რობაქიძის პორტრეტი” რომელმაც რობაქიძის შემოქმედებას კონცეპტუალურად მართებული და ზუსტი განსაზღვრება მისცა: “მითოსური რეალიზმი” (“der mythische Realismus”). [Karmann, 1963: 652]:

“სწორედ ეს (მითოსური, თაურფენომენისეული მხატვრული ქმნის წესი, - კ. ბ) განასხვავებს მას, კავკასიელს, ყველა თანამედროვე დასავლეთელი მწერლისა და

მოაზროვნისაგან..... [რობაქიძე] სიტყვით გამოხატავს იმას, რაც უკვდავია და ჩვენში ცოცხლობს. ეს არის მაგია... მაშასადამე, სიტყვამ უნდა შეიცნოს იგი (მარადიული ანუ თაურსაწყისისეული - კ. ბ.). მხოლოდ აღმოსავლეთმა შეინარჩუნა სიტყვის მაგია, მხოლოდ მას არ დაუკარგავს სიტყვის შინაგანი ძალა”. [რობაქიძის კრებული... 1996: 381-382]

აქ კიდევ ერთხელ მივხვდებით ხაზი გავუსვა იმ გარემოებას, რომ რობაქიძესთან მითოსური პარადიგმების გამოყენებას წმინდა მეტაფორული დატვირთვა არ გააჩნია. ისინი არ უნდა განვიხილოთ, როგორც რომანის ტექსტების ტროპული სამკაული. ტექსტებში მოცემული მითო-პოეტური კონცეპტები უბრალო მეტაფორული ნიშნები არ არის. უპირველეს ყოვლისა, მათი მხატვრული ფუნქციაა ემპირიულ სინამდვილეზე უფრო აღმატებულ მეტაფიზიკურ სინამდვილეზე მინიშნება, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს რომანების სიუჟეტისა და პერსონაჟების სიმბოლურ-ალეგორიულ მხატვრულ სემიოტიკურ ნიშნებად აღქმას. რობაქიძის შემოქმედებითი მეთოდიდან გამომდინარე, რომანის ტექსტის ფიქციონალური დრო-სივრცეიდან ეს მითოსური პარადიგმები უნდა ინტეგრირდნენ თავად მკითხველის მიერ რეალურად აღქმად ემპირიულ დროსა და სივრცეში, რის საფუძველზეც მკითხველმა ეს მითოსური პოეტური კონცეპტები უნდა აღიქვას და თანაგანიცადოს, როგორც ყოფიერების განუყოფელი და რეალურად არსებული ნაწილი, როგორც რეალური, ცოცხალი მოცემულობები. ჩვენი აზრით, სწორედ ასე უნდა გავიგოთ რობაქიძის რომანებში მოცემული მითოსური პარადიგმების მხატვრული ფუნქცია. რობაქიძის ამ შემოქმედებითი მეთოდის ესთეტიკურ-ონტოლოგიური მიზანია მკითხველის ცნობიერების ყოფიერების მეტაფიზიკური საფუძვლებისაკენ წარმართვა და მკითხველისათვის ემპირიულ-ფიზიკურ სინამდვილეზე აღმატებული ტრანსცენდენტურ-მეტაფიზიკური სინამდვილის თანაგანცდევინება.

ამგვარად, სახისმეტყველებითი თვალსაზრისით, რომანებში მითოსური პარადიგმები გამოყენებულია არა როგორც “ტრადიციული” ტროპულ-მეტაფორული სემიოტიკური ნიშნები, არამედ ისინი წარმოადგენენ თავისებურ ონტოტექსტუალურ ცოცხალ მოცემულობებს, რის გამოც რობაქიძის რომანის ტექსტი ფუძნდება, როგორც “live”-ური ონტოტექსტი. საინტერესოა, რომ რომან “ჩაკლულ სულში” მინიშნებულია სწორედ საკუთარი შემოქმედებითი მეთოდის ამ თავისებურებაზე, კერძოდ, იმ ეპიზოდში, როდესაც ავტორი თამაზ ენგურის ლექსებზე მსჯელობს: *“სიტყვა ელემენტარული იყო, პირველყოფილი, ჰქონდა ფერი, სურნელი, ხმა მეტალის. ყველაფერში პირველქმნილის სუნთქვა. მეტაფორა არ იყო ლამაზი შედარება, ის საგნების სხივმოსილ ასარკვას ამცნობდა (ხაზი ჩემია, - კ. ბ.). ყოველი სურათი უძველესი ისტორიით იყო გარემოსილი, თითქოს*

გილგამეშის დაკარგული ნაწილები ეპოვნათ. აქ იყო ქალის სიყვარული - ცოცხალი და თანაც მითითური ქალისა, როგორც ისიდას სიყვარული. ოღონდ უშუალო სინამდვილით (ხაზი ჩემია, - კ. ბ.). [რობაქიძე, 1997: 431]

აქ აშკარაა, რომ რობაქიძესთან უკუგდებულია ტროპის “ტრადიციული” გაგება, ანუ ტროპის, როგორც ტექსტის გარეგან სამკაულად (მეტაფორა) ან როგორც “კონვენციურ” სიმბოლურ-ალეგორიულ სემიოტიკურ პოეტურ ნიშნად, გაგება. რობაქიძე აქ საკუთარ სახისმეტყველებას, საკუთარ სახისმეტყველებით კონცეპტს გვთავაზობს, რომლის თანახმადაც, პოეტური ტროპები ერთდროულად არიან როგორც გარეგანი ნიშნები, ისე შინაგანი აღსანიშნები, ანუ აქ გვაქვს პოეტური ნიშნისა და პოეტური აღსანიშნის განუყოფელი მთლიანობა. ნიშანი აქ არის არა მინიშნება, არამედ საკუთრივ აღსანიშნი და, პირიქით, აღსანიშნი არის არა აბსტრაქცია, არამედ საკუთრივ ნიშანი. შესაბამისად, რობაქიძესთან პოეტური სიმბოლო არის არა მის მიღმა არსებულ საგანზე, მის მიღმა არსებულ საზრისზე (შინაგან ლოგოსზე) მინიშნება, არამედ თავად საგანი, თავად საზრისი (“საგნის სხივმოსილი ასარკვა”). აქ რობაქიძე ცდილობს რომანების ტექსტებში მოგვცეს სწორედ ცოცხალი პოეტური სახისმეტყველება: როდესაც ყოფიერების მეტაფიზიკური საწყისები პოეტური სიმბოლოს საფუძველზე გადმოცემულია არა გაშუალებულად, არამედ უშუალოდ, რობაქიძის მიხედვით - “უშუალო სინამდვილით” (“von unmittelbarer Wirklichkeit”), რასაც რ. კარმანი *მითოსურ რეალიზმს* უწოდებს.

ამგვარად, რობაქიძის თანახმად, პოეტურმა სახისმეტყველებამ კი არ უნდა მიანიშნოს, არამედ უშუალოდ უნდა გადმოსცეს მეტაფიზიკურ-ტრანსცენდენტური საგანთმიმართებანი: პოეტური ტროპები თავად უნდა იყვნენ ეს მეტაფიზიკურ-ტრანსცენდენტური მოცემულობანი, ისინი მაგიური პოეტური მეტყველების საფუძველზე თავად უნდა იქცნენ ასეთ მოცემულობებად.

ეს უშუალობა ესთეტიკური და ონტოტექსტუალური თვალსაზრისით გულისხმობს მკითხველში ტრანსცენდენტურობის რეალურ და გამუდმებულ განცდას. აქ კი, როგორც ეს ზემოთ უკვე აღინიშნა, რობაქიძე გადამწყვეტ როლს ანიჭებს პოეტურ მეტყველებას, პოეტური სიტყვის მაგიას, მაგიას სწორედ პირდაპირი და არა მეტაფორული მნიშვნელობით. ყოველივე ეს რობაქიძის რომანების ტექსტებს გადააქცევს თავისებურ “საკრალურ” ტექსტებად. საკრალურობაში ვგულისხმობ სწორედ ისეთი ტიპის მხატვრულ ტექსტს, რომლის პოეტური დისკურსიც ყოფიერების მეტაფიზიკური საწყისების, ტრანსცენდენტურობის წვდომაზეა ორიენტირებული.

სწორედ ამგვარ ცოცხალ, თავისებურ “საკრალურ” ტექსტებად აღიქვამდა თავად რობაქიძე საკუთარ მხატვრულ ტექსტებს, რომლებშიც მითოსური სახისმეტყველების საფუძველზე “უშუალო სინამდვილით”, მითოსური რეალიზმით ასახული და გადმოცემულია ყოფიერების მეტაფიზიკური პირველსაწყისები. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა რობაქიძის დებულება, რომელიც მან გადმოსცა წერილში “სათავენი ჩემი შემოქმედებისა”:

“საგნის ქცევა სიმბოლოდ ძალიან ძნელია. კიდევ უფრო ძნელია ამბავის ვლინება მითოსად. რა რიგ გამოიცნობის, სძლია თუ არა ხელოვანმა სიძნელე? სულ ადვილად. ვთქვათ, კითხულობ რომელიმე რომანს, საცა მოთხრობილია, ვთქვათ ესეც, სრულიად უბრალო ამბავი, ამბავი ყოველდღიური. თუ გრძნობ კითხვისას: თითქო იქ შენი საკუთარი განცდაა მოყოლილი და იმავე დროს - და ესაა თავიდათავი - ამასაც თუ გრძნობ თანვე: თითქო მომხდარი უკვე სადღაც და ოდესღაც მომხდარიყვეს - იცოდე, რომანი მითითურია. აი, ჩემი კონცეპტი. ჩემს ლაბორატორიაში ეს კონცეპტი მეთოდია... რა წარმოიშვა ამ ლაბორატორიაში? “ლონდა”, “კარდუ”, “გველის პერანგი”, “ლამარა”, “ჩაკლული სული”, “მეგი”, “კავკასიური ნოველები”, “ქალღმერთის ძახილი”, “მცველნი გრალისა”. [რობაქიძის კრებული... 1996: 85]

აქედან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, რობაქიძე თავის შემოქმედებით მეთოდს აფუძნებს ორგანული ბუნების ფენომენტა შემეცნების გოეთესეულ მეთოდზე და ეს მეთოდი შემდგომ გადმოაქვს ესთეტიკის სფეროში. შესაბამისად, რობაქიძის რომანების პოეტიკას საფუძვლად უდევს სწორედ გოეთეს შემეცნებით-მჭვრეტელობითი მეთოდი, რომელიც მან გამოიმუშავა თავის ბუნებისმეტყველურ კვლევებში: კერძოდ, გოეთე ცალკეული ემპირიული მცენარის გრძნობადი ჭვრეტისას ამავედროულად შინაგანად ჭვრეტდა კონკრეტული მცენარის თაურარსს, იდეას მცენარისას, პირველმცენარეს (Urpflanze). შესაბამისად, ორგანული ბუნების ცალკეული ფენომენტების ემპირიულ ფორმებში გოეთე ამავედროულად ჭვრეტდა ამ ფენომენტა მეტაფიზიკურ თაურსაწყისებს (Urphänomen). [Metzler... 2004: 442-443]

ამიტომაც, შემთხვევითი არაა ისიც, რომ რობაქიძე თავის ონტოლოგიურ ესეში “თაურშიში და მითოსი” დაწვრილებით მსჯელობს ორგანული ბუნების ფენომენტა გოეთესეული შემეცნების მეთოდსა და პირველფენომენტის კონცეპტზე. [Robakidse, 1935: 38-42]:

“თაურმცენარის იდეამ ერთბაშად გადაწყვიტა უმნიშვნელოვანესი პრობლემები. პირველად მსოფლიო ისტორიაში მთელი ყოფიერება სახეობრივ-ბუნებითი (bild- und

natursichtig) მჭვრეტელობის საფუძველზე მითოსურ რეალობად იქნა შემეცნებული... თაურმცენარე მცენარის მითიური სინამდვილეა - არა ისტორიული ფაქტი, ერთჯერადი მოვლენა, არამედ კოსმიური, რომელიც მუდმივად ვლინდება. პირველმცენარე მითოსის გრძნობად-პოეტური სახეა... ასე თვლემს ყოველ საწყისში პირველსაწყისი და მარადიული ხორცს ისხამს ცალკეულში. და როდესაც ცალკეული (das Einzelne) მარადიულის (das Ewige) გამანაყოფიერებელ მოქმედებას თავის თავში შეიგრძნობს, მაშინ ის მარადიულის თანაზიარია». [ციტატის თარგმანი სტატიის ავტორს ეკუთვნის, -კ. ბ.] [Robakidse, 1935: 41, 42]

ამიტომაც, ჩვენი აზრით, ორგანული ბუნების ფენომენთა გოეთესეული ჭვრეტისა და შემეცნების მეთოდი რობაქიძეს შემდეგ გადმოაქვს ესთეტიკის სფეროში და ამ მეთოდს გადააქცევს საკუთარ შემოქმედებით მეთოდად, რაზეც იგი აფუძნებს თავისი რომანების პოეტიკას:

«გოეთეს მოძღვრება თაურფენომენის შესახებ ჩემთვის საგანთა შემეცნების საფუძვლად იქცა. სინამდვილის ხედვა ჩამოყალიბების პროცესსა და მთელის დინებაში, და არა ცალკეულ მომენტებში - განა მწერლისა (ხაზი ჩემია, - კ. ბ.) და მოაზროვნის უმაღლესი ამოცანა არაა?». [რობაქიძე, 1994: 226]

ამ შემოქმედებით მეთოდს თავად რობაქიძისეული დეფინიციის მიხედვით შეგვიძლია ვუწოდოთ მეთოდი მხატვრული შემეცნების ობიექტის უშუალო სინამდვილით ასახვის შესახებ. ეს კი არის საგნის არა მიმეტური, ნატურალისტური, იმპრესიონისტული, ექსპრესიონისტული ან სიმბოლისტური ასახვა, არამედ ონტოლოგიური, როდესაც პოეტური მეტყველებისა და სახისმეტყველების საფუძველზე მოცემულია ტრანსცენდენტურ-მეტაფიზიკური პირველსაწყისების უშუალო «live»-ური გადმოცემა, ანუ, როდესაც ემპირიული და ტრანსცენდენტური მოცემულობები მხატვრულ ტექსტში ერთდროულად და განუყოფელი მთლიანობითაა ასახულ-გადმოცემული. აი, სწორედ აქ ვლინდება რობაქიძის რომანების პოეტიკის უმთავრესი მახასიათებელი.

ამგვარად, რობაქიძის რომანების ტექსტები, მათი მითოსური და ონტოლოგიურ-ფილოსოფიური დისკურსიდან, სახისმეტყველებითი სპეციფიკიდან და უნიკალური შემოქმედებითი მეთოდიდან გამომდინარე, ფუძნდებიან, როგორც თავისებური ონტოტექსტები. ისინი წარმოადგენენ არა საკუთარ თავში ჩაკეტილ მოცემულობებს, როგორც ტექსტები თავისთავად, an sich, არამედ ისეთ ონტოტექსტებს, რომლებშიც პოეტური სახისმეტყველებისა და პოეტური მეტყველების საფუძველზე უშუალო სინამდვილითაა

გადმოცემული ყოფიერების მეტაფიზიკური პირველსაწყისები. ეს არის ტექსტები, რომლებშიც მოცემულია ყოფიერების ჰერმენევტიკა.

ამიტომაც რობაქიძის რომანების ტექსტი უნდა განვიხილოთ, როგორც მთელ ყოფიერებაზე ორიენტირებული ჰერმენევტიკული ონტოტექსტი, რომელიც ერთდროულად მიემართება როგორც ემპირიულს, ისე ტრანსცენდენტურს, როგორც ისტორიულს, ისე მითოსურს, როგორც ფიზიკურს, ისე მეტაფიზიკურს. ასეთი ტიპის ტექსტში მითოსური სახისმეტყველების საფუძველზე ერთდროულადაა მოცემული ყოფის ემპირიული ასახვა და მისი მეტაფიზიკური ძირების წვდომა. შესაბამისად, რობაქიძის რომანების ტექსტში მაქსიმალურად რედუცირებულია მხატვრული გამონაგონის, ფიქციონალობის ხარისხი, რომანის ტექსტი გადის მხატვრული ტექსტებისათვის დამახასიათებელი ფიქციონალობის მიღმა და ფუძნდება, როგორც ცოცხალი, «საკრალური» «live»-ტექსტი. ამიტომაც რობაქიძის პოეტიკის ამ სპეციფიკიდან გამომდინარე მისი რომანები, განსაკუთრებით "გველის პერანგი", ფუძნდება, როგორც რომანის ახალი ტიპი, კერძოდ, როგორც *ონტოლოგიური რომანი*.

ლიტერატურა

1. ბაქრაძე ა. კარდუ, ანუ გრიგოლ რობაქიძის ცხოვრება და ღვაწლი.- თბილისი, 1999
2. რობაქიძე გრ. შერისხულნი: ტომი. 2.- თბილისი, 1994
3. რობაქიძე გრ. ჩაკლული სული / (გერმანულიდან თარგმნა ალ. კარტოზიამ) // ქართული პროზა: ტომი. 30.- თბილისი, 1997
4. გრიგოლ რობაქიძე. ჩემთვის სიმართლე ყველაფერია: კრებული.- თბილისი, 1996
5. ჯანჯიბუხაშვილი მ. მარადქალური (გრიგოლ რობაქიძის "ჩაკლული სულის" მიხედვით). თეთრ სიამაყეს აქანდაკებ შენი დიდებით. კრებული ეძღვნება გრიგოლ რობაქიძეს.- თბილისი, 2003
6. Karmann R. Das Porträt: Grigol Robakidse // Osteuropa.- N 9.- 1963
7. Metzler... Goethes Metzler Lexikon.- Stuttgart, 2004
8. Robakidse Gr. Dämon und Mythos: Eine magische Bildfolge.- Jena, 1935

პლატონის „სოფისტის“ სტრუქტურული და კომპოზიციური ორგანიზაცია

წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს პლატონის ერთი დიალოგის - „სოფისტის“ - სტრუქტურული და კომპოზიციური ორგანიზების შესწავლას. საერთოდ ეს საკითხი ხელოვნურად არ არის შერჩეული. საქმე ისაა, რომ მეცნიერებაში დღეს პლატონის მიმართ არ არის ერთგვაროვანი მიდგომა. ვგულისხმობ, პლატონის ნაწარმოებების განხილვას სხვადასხვა სიბრტყეში. ეს არსებითი და საკვანძო საკითხია იმ გაგებით, რომ თუ თავიდანვე სწორად არ განვსაზღვრავთ ისტორიულ, კულტურულ და ლიტერატურულ კონტექსტს, რომელშიც არის მოქცეული ესა თუ ის ავტორი, მისი შემდგომი კვლევა ვერ წარიმართება სწორი გზით.

ამდენად, ვფიქრობ, თავდაპირველად უნდა განვსაზღვროთ, თუ რას წარმოადგენს საერთოდ პლატონის შემოქმედება. მეცნიერებაში ფუნდამენტურია აზრი იმის შესახებ, რომ პლატონმა ძველ საბერძნეთში გადადგა პირველი ნაბიჯი ლიტერატურულობისაკენ, რაც ითვლება პარადიგმად კომუნიკაციის ტექნოლოგიაში მომხდარი შემდგომი ცვლილებების გასაგებად.

მეტად მნიშვნელოვანია იმის განსაზღვრა პლატონის ფილოსოფიური დიალოგები მხატვრული ლიტერატურაა, თუ ისინი რაღაც დონეზე მაინც ავლენს ზეპირი ტრადიციისათვის დამახასიათებელ სტილისტურ ფორმებს, რომლებიც ძირითადად დამახასიათებელია ჰომეროსის ეპიკური ტრადიციისათვის.

ვფიქრობ, მხოლოდ ჩემს განსახილველ დიალოგზე დაკვირვებაც კი საკმარისია იმის ცხადსაყოფად, რომ პლატონის შემოქმედება არის რაღაც გარდამავალი ეტაპი ბერძნულ კულტურაში მომხდარი დიდი რევოლუციისა - ზეპირიდან წერილობით ტრადიციაზე გადასვლისა. უფრო ზუსტი კი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ პლატონის დიალოგები არის გარკვეული სახის ჰიბრიდული მედიუმი, რომელშიც ინფორმაციის შენახვის ზეპირი ფორმები შერწყმული და შეხორცებულია წერილობით ლიტერატურულ ტრადიციასთან.

პლატონის ნებისმიერი დიალოგის წაკითხვისას გრჩება შთაბეჭდილება, რომ ეს, უბრალოდ, ზეპირი დიალოგების ჩაწერაა ინფორმაციის გადარჩენის მიზნით. ექვს კიდევ უფრო აღრმავებს პლატონის ცნობილი მსჯელობა VII წერილში, რომ მას თავისი ფილოსოფია არასოდეს გადმოუცია წერილობითი გზით.

საკითხი დავაყენოთ ასე: რა შეიძლება მივიჩნიოთ საზოგადო, რომლის მიხედვითაც დავადგენთ ზეპირ ტრადიციას მიეკუთვნება ნაწარმოები თუ წერილობითს? ბერძნული ლიტერატურული სინამდვილისათვის უძველესი ზეპირი ტრადიციის გამოვლინებად მიჩნეულია ჰომეროსი. ძირითად არგუმენტად იმის დასამტკიცებლად, რომ ჰომეროსის თხზულებები არის ერთი ავტორის მიერ შექმნილი ზეპირი ნაწარმოებები, გამოდგება მათი სტრუქტურული და კომპოზიციური ორგანიზაცია, კერძოდ კი, წრიული და პარალელური დაყოფის პრინციპები. ამ ტიპის სტრუქტურული ორგანიზაცია შეინიშნება სამ დონეზე: 1. სიტყვებისა და ფრაზების დონეზე; 2. ცალკეული თემებისა და ეპიზოდების დონეზე; 3. მთელი ნაწარმოების დონეზე. თუ რომელიმე მსჯელობის კომპოზიცია ავლენს ამ პრინციპებისათვის დამახასიათებელ სტრუქტურას ერთ დონეზე მაინც, ამბობენ, რომ ეს ტექსტი არის ზეპირი ან ტრადიციული ნაწარმოები. ამას სხვანაირად "მეხსიერების ტექნიკასაც" უწოდებენ.

ვნახოთ, როგორ არის საქმე პლატონთან, ამისათვის კი კვლევის თანამედროვე მიმართულებას - სტრუქტურულ ანალიზს - მივმართოთ. უნდა ითქვას, რომ ამ თვალსაზრისით პლატონის მემკვიდრეობა - კერძოდ, მისი ნაწარმოებების კომპოზიციური ორგანიზაციის საკითხი - სათანადოდ შესწავლილი არ არის. არადა ნებისმიერი ნაწარმოების შესწავლისას უდიდესი მნიშვნელობა უნდა ენიჭებოდეს მის არქიტექტონიკასა და სტრუქტურას, რაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს ნაწარმოების ინდივიდუალობასა და მხატვრულ ღირსებას [დარჩია, 1998:7].

პლატონის დიალოგებს ფორმალური თვალსაზრისით ორ ჯგუფად ყოფენ, იმის მიხედვით, ნაწარმოებს დიალოგის პირდაპირი რეპრეზენტაციის სახე აქვს, თუ ცალკეული პერსონაჟის მიერ მოთხრობილ დიალოგს წარმოადგენს. მათ აღმნიშვნელად შემდეგი ტერმინები გამოიყენება: არაპირდაპირი, ირიბი, დიჰეგმატური, მოთხრობილი (reported, narrated, „dihegmatic“) დიალოგი, რომელშიც მოცემულია წარმოსახვითი ავტორის მიერ გადმოცემული საუბარი და პირდაპირი, უშუალო, დრამატული (dramatic) დიალოგი, რომელშიც წარმოსახვითი მოთხრობელის გარეშე, უშუალოდ არის გადმოცემული საუბარი [დარჩია, 1998:9].

პლატონის დიალოგთა სტრუქტურის ამგვარი კლასიფიკაცია, რა თქმა უნდა, მისაღებია, მაგრამ იგი მიზნად ისახავს ნაწარმოებთა დაჯგუფებას ფორმალური თვალსაზრისით და არა კომპოზიციათა სიღრმისეულ გააზრებას.

ჩვენ წარმოვაჩინეთ "სოფისტის" კომპოზიციის თავისებურებებს მისი სტრუქტურის ანალიზის საფუძველზე. ამის შედეგად შევეცდებით, პასუხი გავცეთ შეკითხვას, თუ რატომ მიმართა პლატონმა თავისი ნაწარმოებების სტრუქტურული ორგანიზების ამ პრინციპებს, რა იყო მისი მიზანი.

"სოფისტი" პლატონის ადრეული და შუა პერიოდის დიალოგებისაგან განსხვავებით ნაკლებად მხატვრულია და ე. წ. დრამატულ დიალოგთა რიცხვს მიეკუთვნება. მასში თითქმის არ გვაქვს მოქმედება. აქ არის წარმოდგენილი წმინდა მსჯელობა. ამდენად, ჩვენ უნდა განვიხილოთ მსჯელობის კომპოზიცია, თუ როგორ ნაწილდება დიალოგში ფილოსოფიური პრობლემატიკა. მთავარ სტრუქტურულ ერთეულებად ჩვენ გამოვყოფთ სოფისტის დეფინიციებს, რომლებიც ერთიანობაში ქმნის დიალოგის სიმეტრიულ სტრუქტურას, თავის მხრივ კი თითოეულ დეფინიციასშიც გამოიყოფა თავისებური სიმეტრია.

"სოფისტში" განვითარებული მსჯელობა, რომელიც ქმნის დიალოგის ფაბულას, ცალკეულ მონაკვეთებად შეგვიძლია დავყოთ:

1. **ექსპოზიცია** (217a-218b). სოკრატესა და თეოდოროსის შეხვედრა და საუბრის თემის განსაზღვრა. ეს არის დიალოგის შესავალი ნაწილი, რომელიც პირველ სტრუქტურულ ერთეულად გამოიყოფა. იმავდროულად ის შეიძლება იყოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სტრუქტურული ნაწილი ტრილოგიისათვის: "სოფისტი", "პოლიტიკოსი", "ფილოსოფოსი". აქვე შემოდის თანამოსაუბრეების განსაზღვრა და საუბრის მეთოდის - დიალოგის - შერჩევა.

2. **მეთევზის დეფინიცია** (218b-221c). ეს არის ერთგვარი საცდელი დეფინიცია, მარტივი საკითხის (მეთევზე) კვლევა, რომელიც გახდება ნიმუში უფრო რთული საკითხის (სოფისტი) საკვლევად.

3. **სოფისტის პირველი დეფინიცია** (221c-223b). პირველი დეფინიცია მიჰყვება მეთევზის პარადიგმას და მთლიანად მონადირის საქმიანობაზეა აგებული.

4. **სოფისტის მეორე დეფინიცია** (223c-224d). მეორე დეფინიცია განსაზღვრავს სოფისტს, როგორც ვაჭარს, და ძალიან მცირე მოცულობისაა.

5. **სოფისტის მესამე დეფინიცია** (224d). მესამე დეფინიციაც, სოფისტი - ვაჭარი, ძალიან მოკლეა და ის გარკვეულწილად მეორე დეფინიციის დაზუსტებაა.

6. **სოფისტის მეოთხე დეფინიცია** (224e-225d). აქ სოფისტი განსაზღვრულია, როგორც ერისტიკოსი.

7. **სოფისტის მეხუთე დეფინიცია** (226a-231b). სოფისტის ეს დეფინიცია წინა ორთან შედარებით ვრცელია და განსაზღვრავს სოფისტს, როგორც ფუჭი სიბრძნის მამხილებელს.

8. **ინტერმედია** (231c-231e). აქ გვაქვს მცირე შესვენება, რომლის დროსაც ხდება საუბრის პირველი ნაწილის რეზიუმირება, კერძოდ, ერთადაა თავმოყრილი სოფისტის აქამდე მიღებული დეფინიციები.

9. **უმაღლეს გვართა ზიარება და დიალექტიკა** (232a-260b). აქ უკვე სოფისტის კიდევ ერთი დეფინიციის განსაზღვრისას საჭირო გახდა არსებულისა და არარსებულის დიალექტიკა, არსის გვარების კრიტიკა. ეს სტრუქტურული ერთეული ყველაზე ვრცელია და უჭირავს დიალოგის თითქმის ნახევარს.

10. **სოფისტის მეექვსე დეფინიცია** (260b-264d). ეს არის ყველაზე ამომწურავი დეფინიცია, რომელშიც პუნქტობრივადაა ჩამოთვლილი ყველა ის საქმიანობა, რითიც არის დაკავებული სოფისტი. ეს შემაჯამებელი დეფინიცია იმავდროულად ამ დიალოგის დასკვნაცაა.

ამრიგად, შეგვიძლია მივიღოთ დიალოგის 10 ძირითადი მონაკვეთი, რომელთაგან თითოეულს, თავის მხრივ, აქვს ექსპოზიცია, რომელიც გულისხმობს საკითხის დასმას. თითოეული ეს ნაწილი გარკვეულ სტრუქტურულ-სიმეტრიულ მიმართებაშია ერთმანეთთან და ქმნის დიალოგის ერთიან არქიტექტონიკას. თავდაპირველად გვაქვს შესავალი ნაწილი, რომელშიც დასახულია დიალოგის ძირითადი მიზანი. შემდეგ მოდის დეფინიციების სერია, რომელიც მოცულობით ვრცელია, მაგრამ აღსაქმელად მათივი. ამას მოჰყვება ინტერმედია და შეჯამება წინა მსჯელობის შედეგად მიღებული შედეგებისა, რაც, თავის მხრივ, არის გზა მარტივიდან უფრო რთულ საკითხზე გადასასვლელად, შემდეგ კი იწყება ყველაზე ვრცელი და აღსაქმელად რთული ნაწილი - არსებულისა და არარსებულის დიალექტიკა და უმაღლეს გვართა ზიარება, რასაც ბოლოს კვლავ მოჰყვება სოფისტის უკანასკნელი დეფინიცია, რომელიც იმავდროულად ამ დიალოგის დასკვნაცაა. სტრუქტურულად ეს ყველაფერი შემდეგნაირად შეგვიძლია გამოვსახოთ:

A - ექსპოზიცია

B - საკითხის დასმა

C - მეთევზის დეფინიცია

- B1 - საკითხის დასმა
- C1 - სოფისტის პირველი დეფინიცია
- B2 - საკითხის დასმა
- C2 - სოფისტის მეორე დეფინიცია
- B3 - საკითხის დასმა
- C3 - სოფისტის მესამე დეფინიცია
- B4 - საკითხის დასმა
- C4 - სოფისტის მეოთხე დეფინიცია
- B5 - საკითხის დასმა
- C5 - სოფისტის მეხუთე დეფინიცია
- B6 - საკითხის დასმა
- C6 - არსებულისა და არარსებულის დიალექტიკა
- B7 - საკითხის დასმა
- A1 - სოფისტის მეექვსე დეფინიცია, დასკვნა

ამრიგად, დიალოგში პირობითად შეგვიძლია გამოვყოთ სამი ძირითადი - A, B და C - ელემენტი, რომელთა რიტმული მონაცვლეობა ქმნის ჰარმონიას. ამ ელემენტთაგან A გვხვდება მხოლოდ ორჯერ, თავსა და ბოლოში და გვევლინება დიალოგის საყრდენად და გამაერთიანებლად. A ელემენტის თავსა და ბოლოში არსებობა, ანუ ექსპოზიცია და დასკვნა, დამახასიათებელი არის ნებისმიერი ნაწარმოებისათვის. რაც შეეხება B და C ელემენტებს, მათ შორის არის მიმართებითი კავშირი, ანუ ესენი არის არა იდენტური, არამედ ერთმანეთის მსგავსი ნაწილები, რომელთა შორის სტრუქტურული და კომპოზიციური ურთიერთმიმართებებია. B ელემენტი გვხვდება რვაჯერ, ეს არის ყველაზე მოკლე, მაგრამ თავისთავად უმნიშვნელოვანესი ერთეული, რადგანაც წარმოადგენს დიალოგის თავისებურ სახსარს, სხვადასხვა ნაწილის შემაერთებელს. რაც შეეხება C ელემენტს, იგი ემსახურება საკუთრივ დიალოგის ფილოსოფიური მსჯელობის გაშლას და გვხვდება შვიდჯერ. ექვს შემთხვევაში ესაა დეფინიციები, ხოლო მეშვიდეში - არსებულისა და არარსებულის დიალექტიკა.

შესაბამისად, ვიღებთ საინტერესო და ორიგინალურ სტრუქტურას: A ელემენტის თავსა და ბოლოში ყოფნა განაპირობებს დიალოგის წრიულ სიმეტრიას, ხოლო B და C ელემენტების რიტმული მონაცვლეობა - B C B₁ C₁ B₂ C₂ B₃ C₃ B₄ C₄ B₅ C₅ B₆ C₆ B₇ -დიალოგის წყვილთა გამეორების ორგანიზაციულ პრინციპს.

შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ მთელი ნაწარმოების დონეზე გვაქვს მკაცრად სისტემატიზებული და ერთობ თავისებური სტრუქტურული ორგანიზაცია. ვნახოთ, რა მდგომარეობა გვაქვს ცალკეული პასაჟების, ეპიზოდების დონეზე. კვლევის შედეგად ვასკვნით, რომ აქაც გატარებულია საინტერესო და ორიგინალური ორგანიზების პრინციპი, რაც სტრუქტურულად ასე შეიძლება გამოიხატოს:

მეთევზის დეფინიცია:

- A - მეთევზე
- B - მოპოვებითი ხელოვნება
- C - ხელში მოქცევის ხელოვნება
- D - ნადირობა
- E - სულიერებზე ნადირობა
- F - თევზჭერა
- G - დარტყმითი ხელოვნება
- H - კავისმიერი
- I - ამოთრევა ქვევიდან ზევით
- B - მოპოვებითი ხელოვნება
- C - ხელში მოქცევის ხელოვნება
- D - ნადირობა
- E - წყლის ცხოველებზე ნადირობა
- F - თევზჭერა
- G - დარტყმითი ხელოვნება
- H - კავისმიერი
- I - ამოთრევა ქვევიდან ზევით
- A - მეთევზე

კვლევამ დაგვარწმუნა, რომ პირველივე ეპიზოდი - მეთევზის დეფინიცია - აჩვენებს საინტერესო სტრუქტურას. კერძოდ, აქაც დიალოგის მსგავსად A ელემენტი თავსა და ბოლოში არსებობს, ოდონდ იმ განსხვავებით, რომ A ელემენტი ამ შემთხვევაში წარმოადგენს აბსოლუტურად იდენტურ ერთეულებს და კრავს ამ ეპიზოდს, აერთიანებს მას. ამ ელემენტის თავსა და ბოლოში არსებობა განაპირობებს წრიული კომპოზიციურობისაკენ სწრაფვას, მაგრამ ამას ხელს უშლის საკუთრივ ორ A ელემენტს შორის მოქცეული დანარჩენი ელემენტები, რომლებიც ამჟღავნებენ პარალელური დაყოფისათვის დამახასიათებელ

სტრუქტურას, კერძოდ კი: B C D E F G H I B C D E F G H I. ეს ელემენტებიც წარმოადგენენ იდენტურ ერთეულებს და თითოეული ორ-ორჯერ მეორდება ტექსტში. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აქ გვაქვს წრიული და პარალელური დაყოფის ნაზავი.

სოფისტის პირველი დეფინიცია:

- A - სოფისტი
- B - მონადირე
- C - სახმელეთო ნადირობა
- D - შინაურ ცხოველებზე ნადირობა
- E - დარწმუნების ხელოვნება
- F - მოითხოვს ჯილდოს
- G - კერძოდ
- H - მაამებლობის ხელოვნება
- B - ნადირობა
- C - ხმელეთის ცხოველებზე
- D - შინაურ ცხოველებზე ნადირობა
- E - -----
- F - მოითხოვს ჯილდოს
- G - -----
- H - -----
- A - სოფისტიკა

მეორე ეპიზოდი - სოფისტის პირველი დეფინიცია - მთელი დიალოგისა და მისი პირველი ეპიზოდის მსგავსად წარმოადგენს A ელემენტის თავსა და ბოლოში გამეორებას, სადაც A ელემენტი ისევ და ისევ აბსოლუტურად იდენტურ ერთეულებს წარმოადგენს და კრავს და აერთიანებს აღნიშნულ ეპიზოდს. ამ ელემენტის თავსა და ბოლოში არსებობაც განაპირობებს წრიული კომპოზიციურობისაკენ სწრაფვას, მაგრამ ამას ისევ და ისევ ხელს უშლის საკუთრივ ორ A ელემენტს შორის მოქცეული დანარჩენი ელემენტები, რომლებიც ამჟღავნებენ პარალელური დაყოფისათვის დამახასიათებელ სტრუქტურას, კერძოდ კი: B C D E F G H B C D E F G H. ეს ელემენტებიც წარმოადგენს იდენტურ ერთეულებს და თითოეული ორ-ორჯერ მეორდება ტექსტში. თუმცა, აქ სამ შემთხვევაში გვაქვს ისეთი ელემენტები (E, G, H), რომლებიც აკლია, ამოვარდნილია, რაც გარკვეულწილად ანგრევს ამ ეპიზოდისა და მთელი დიალოგისათვის დამახასიათებელ ჰარმონიულ სტრუქტურას, თუმცა, მიუხედავად ამისა,

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ შემთხვევაშიც გვაქვს წრიული და პარალელური დაყოფის ნაზავი.

სოფისტის მეორე დეფინიცია:

- A - მოპოვებითი ხელოვნება
- B - გადაცვლის ხელოვნება
- C - სავაჭრო
- D - გაცვლითი ვაჭრობა
- E - მსხვილი ვაჭრობა
- F - ცოდნით ვაჭრობა
- G - სოფისტი
- G - სოფისტი
- A - მოპოვებითი ხელოვნება
- B - გადაცვლის ხელოვნება
- C - სავაჭრო
- D - -----
- E - -----
- F - ცოდნით ვაჭრობა

მესამე ეპიზოდი - სოფისტის მეორე დეფინიცია - წინა ორთან შედარებით მოკლეა და სტრუქტურულად მეტ თავისებურებას ავლენს. დავიწყოთ იმით, რომ აქ აღარ გვაქვს თავსა და ბოლოში არსებული გამაერთიანებელი A ელემენტი. ეს ელემენტი აქ წარმოდგენილია პარალელურ დაყოფაში. კერძოდ ვიღებთ ამგვარ სტრუქტურას: A B C D E F G G A B C D E F, ანუ A -დან მოყოლებული F ელემენტების ჩათვლით გვაქვს პარალელური დაყოფის პრინციპი, თუმცა, აქაც აკლია ორი (D და E) ელემენტი. მნიშვნელოვან განსხვავებას ქმნის G ელემენტი, რომელიც პარალელური დაყოფის ამ ორ განმეორებას შორის ორჯერ ზედიზედ არის წარმოდგენილი. ერთი შეხედვით, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ეპიზოდის მსვლელობა განვითარდება წრიული დაყოფის პრინციპების შესაბამისად, მაგრამ ეს ასე არ ხდება. უნდა აღინიშნოს, რომ თითოეული ეს ელემენტი წარმოადგენს ერთმანეთის იდენტურ ერთეულებს და თითოეული ორ-ორჯერ მეორდება ტექსტში. აქაც გარკვეულწილად წრიული და პარალელური დაყოფის ნიშნები გვაქვს.

სოფისტის მეოთხე დეფინიცია:

A - მოპოვებითი ხელოვნება
 B - პაექრობა
 C - საომარი ხელოვნება
 D - კამათი
 E - შეწინააღმდეგება
 F - ერისტიკა
 G - სოფისტი
 G - სოფისტი
 F - ერისტიკა
 E - შეწინააღმდეგება
 D - კამათი
 C - საომარი ხელოვნება
 B - პაექრობა
 A - მოპოვებითი ხელოვნება

მეოთხე ეპიზოდი - სოფისტის მეოთხე დეფინიცია - კარგად ორგანიზებულია და ამჟღავნებს წრიული დაყოფის პრინციპებს, რაც სტრუქტურულად ასე შეიძლება გამოვსახოთ: A B C D E F G G F E D C B A. თითოეული ერთმანეთის იდენტური ერთეული ორ-ორჯერ მეორდება. არ შეინიშნება ამოვარდნები და მთლიანობაში გვაქვს წრიული დაყოფის სტრუქტურული ორგანიზაცია.

სოფისტის მეხუთე დეფინიცია:

A - სოფისტი
 B - განსხვავების ხელოვნება
 C - განწმენდა
 D - სულის განწმენდა
 E - სწავლების ხელოვნება
 F - აღზრდა
 G - მხილება
 B - განსხვავების ხელოვნება
 C - განწმენდა
 D - სულის განწმენდა
 E - სწავლების ხელოვნება

F - აღზრდა

G - მხილება

A - სოფისტიკა

რაც შეეხება მეხუთე ეპიზოდს - სოფისტის მეხუთე დეფინიციას - აქაც პირველი ეპიზოდის მსგავსად A ელემენტი თავსა და ბოლოში არსებობს და წარმოადგენს აბსოლუტურად იდენტურ ერთეულებს და კრავს ამ ეპიზოდს, აერთიანებს მას. ამ ელემენტის თავსა და ბოლოში არსებობა განაპირობებს წრიული კომპოზიციურობისაკენ სწრაფვას, მაგრამ ამას ხელს უშლის საკუთრივ ორ A ელემენტს შორის მოქცეული დანარჩენი ელემენტები, რომლებიც ამჟღავნებს პარალელური დაყოფისათვის დამახასიათებელ სტრუქტურას - B C D E F G B C D E F G. ეს ელემენტებიც წარმოადგენს იდენტურ ერთეულებს და თითოეული ორ-ორჯერ მეორდება ტექსტში. შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ აქაც გვაქვს წრიული და პარალელური დაყოფის ნაზავი.

სოფისტის უკანასკნელი დეფინიცია:

A - შემოქმედებითი ხელოვნება

B - ადამიანური შემოქმედება

C - გამოსახულებათა შექმნის ხელოვნება

D - მოჩვენებების შექმნა

E - ბადვითი ხელოვნება

F - შეხედულებით ბადვა

G - ირონიული ბადვა

H - ორატორი

I - სოფისტი

H - -----

G - ირონიული ნაწილი

F - შეხედულებით ბადვა

E - -----

D - მოჩვენებები

C - გამოსახულებები

B - ადამიანური შემოქმედება

A - -----

დდა ბოლოს, მეექვსე ეპიზოდი - სოფისტის უკანასკნელი დეფინიცია - ასევე კარგად ორგანიზებულია და ამჟღავნებს წრიული დაყოფის პრინციპებს, რაც სტრუქტურულად ასე შეიძლება გამოვსახოთ: A B C D E F G H I H G F E D C B A. თითოეული ერთმანეთის იდენტური ერთეული ორ-ორჯერ მეორდება. სამი ერთეული ამოვარდნილია (H, E, A). საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ აქ გვხვდება ის ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც ამოვარდნილია A ელემენტი. მთლიანობაში გვაქვს წრიული დაყოფის სტრუქტურული ორგანიზაცია.

ამრიგად, მე შევეცადე გამომეკვლია, არის თუ არა რაიმე სიმეტრია ცალკეული პასაჟებისა და სიტყვების დონეზე. მივიღეთ ძალიან საინტერესო შედეგი. ექვს შემთხვევაში ცალკეულ ეპიზოდებს აღმოაჩნდა სტრუქტურული ორგანიზაციის ერთმანეთისაგან განსხვავებული და თვითმყოფადი, ორიგინალური სახე. ამათგან ოთხ შემთხვევაში გვაქვს წრიული და პარალელური დაყოფების ორიგინალური ნაზავი, ხოლო ორ შემთხვევაში გვაქვს წმინდა სახის წრიული დაყოფა. მინდა აღვნიშნო, რომ მხოლოდ რამდენიმე შემთხვევაში გვხვდება მცირე სახის ამოვარდნები. ძირითადად ელემენტები ზუსტად თავსდება ერთიან სისტემაში და ქმნის მოწესრიგებულ, კარგად ორგანიზებულ და საინტერესო სტრუქტურას.

იბადება შეკითხვა: რა განაპირობებს ამოვარდნილი, ნაკლული ელემენტების არსებობას ტექსტში? ნუთუ ამას პლატონი შეგნებულად აკეთებდა? თუ მაინცადამაინც ეს ელემენტები ვერ მონახა და ვერ ჩასვა? იქნებ ელემენტები აქ ოდესღაც იყო და შემდეგ დაიკარგა და ჩვენამდე ვერ მოაღწია? ამ შეკითხვაზე პასუხის გაცემა არ არის ადვილი. ვერ ვიტყვით იმას, რომ კონტექსტის გათვალისწინებით პლატონმა აღარ მოინდომა გარკვეული ერთეულების განმეორება, ანუ ეს შეგნებულად გააკეთა. ვერც იმას ვიტყვით, რომ პლატონს, რომელსაც წერის გენიალური მანერა ჰქონდა, გასჭირვებოდა კონტექსტში რამდენიმე ელემენტის ჩასმა, რათა სტრუქტურული კომპოზიციის სტილი არ დარღვეულიყო. შესაძლოა, აქ საქმე გვქონდეს ჩვენამდე არასრულად მოღწეულ ტექსტთან, მაგრამ ესეც სადავოა, რადგან ამ მოსაზრების დამამტკიცებელი მყარი არგუმენტი არ გვაქვს.

საერთოდ რატომ მიმართა პლატონმა თავისი შემოქმედების სტრუქტურული და კომპოზიციური ორგანიზების ამგვარ სტილს? ვფიქრობ, ეჭვგარეშეა, რომ პლატონს გაცნობიერებული ჰქონდა წერის ეს სტილი. ამას განაპირობებდა თვითონ ფილოსოფიური დიალოგის სპეციფიკაც. პლატონს უნდოდა, რომ მის მსმენელს მასთან ერთად ეფიქრა. იმისათვის კი რომ მსმენელი კარგად აჰყოლოდა მისი მსჯელობის დინამიკას და საუბრისას მიღებული დასკვნები არ დავიწყებოდა, მას სჭირდებოდა უკვე ნათქვამის შეხსენება,

ხაზგასმა. სწორედ ამიტომაც, რომ ეპიზოდების სტრუქტურაში თითოეული ელემენტი ორჯერ მეორდება: ერთხელ მის წარმოსაჩენად და მეორედ ხაზგასასმელად, მკითხველისათვის შესახსენებლად. თავისი ჩანაფიქრის განხორციელება და მკითხველზე უფრო მეტი გავლენის მოხდენა პლატონმა მხატვრული ფორმით, სტილით, სტრუქტურული და კომპოზიციური ორგანიზაციის ზემოთ განხილული პრინციპებით მოახერხა. მრავალფეროვნებისათვის მან აირჩია ზოგ შემთხვევაში წყვილთა გამეორების, ზოგ შემთხვევებში კი - წრიული და პარალელური დაყოფის პრინციპები. სწორედ ამგვარად მოახერხა პლატონმა დიალოგის, ზეპირი კომუნიკაციის ტრადიციული ფორმის გადმოტანა და დამკვიდრება წერილობითი დიალოგის ჟანრში. სწორედ ამით გაემიჯნა იგი სოფისტებს და აირჩია ჭეშმარიტი ფილოსოფოსისათვის უფრო ნიშანდობლივი წერილობითი ფორმა.

სამწუხაროდ, არსებობს პლატონის დიალოგების სტრუქტურული კვლევის მხოლოდ რამდენიმე ცდა. მომავალში საჭიროა, პლატონის ამ დიალოგის კომპოზიციური და სტრუქტურული თავისებურებები განვიხილოთ სხვა დიალოგების სტრუქტურული აგების პრინციპებთან მიმართებით, რაც საშუალებას მოგვცემს პლატონის დიალოგები დავაჯგუფოთ მათი სტრუქტურულ-კომპოზიციური აგების პრინციპების შესაბამისად. თუ პლატონის დიალოგებს სტრუქტურული ანალიზის მეთოდით გამოვიკვლევთ, ეს საშუალებას მოგვცემს, უფრო ღრმად და ახლებური ინტერპრეტაციით გავიაზროთ მისი შემოქმედება.

ლიტერატურა

1. დარჩია ი. პლატონის ფედონი (ლიტერატურა, ფილოსოფია, მითოლოგია, მისტიკა).- თბილისი, 1998
2. დოლიძე ნ. ძირითადი ენათმეცნიერული ტენდენციები ანტიკურ ფილოსოფიაში და პლატონის კრატილოსი.-1999
3. Bluck R. S. Plato's Sophist.- Manchester, 1975
4. Rosen S. Plato's Sophist. The Drama of Original and Image.- London. 1983
5. Klein J. Plato's Trilogy, Thaetetus, the Sophist and the Statesman.- Chikago, 1980
6. Frede M. The literary form of the Sophist. Form and argument in late Plato.- Oxford, 1996
7. Heidegger M. Plato's Sophist.- Bloomington, 1997
8. Noburu N. The unity of Plato's Sophist. Between the Sophist and the Philosopher.- Cambridge, 1999.

სოცრეალისტური დისკურსი და ქართული საბჭოთა ლიტერატურის რამდენიმე თავისებურება

მსოფლიო ისტორიას მრავალი გარდასული ცივილიზაცია ახსოვს, რომელთა შესწავლასაც ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ცდილობენ სხვადასხვა პროფილის მკვლევრები. საბჭოური სინამდვილეც დღეს უკვე “გარდასული ცივილიზაციაა”, რომლის ორგანული ნაწილი იყო საბჭოთა პერიოდის ქართული ლიტერატურა და, კერძოდ, სოციალისტური რეალიზმის ქართული ლიტერატურა. იგი დასრულებული ისტორიული ტიპია, რომელსაც თავისი სპეციფიკური კანონზომიერებები ახასიათებს. საყოველთაოდ მიღებული თვალსაზრისით, ქართული საბჭოთა ლიტერატურის სიღრმისეული ანალიზი ჯერ არ გაკეთებულა. ლიტერატურათმცოდნეობითი ხასიათის ნაშრომები ისედაც მალე “ბერდებიან” და, რა გასაკვირია, რომ დღევანდელი გადასახედიდან მეცნიერულად მოძველებული და პრაქტიკულად გამოუსადეგარი იყოს საბჭოთა აპოლოგეტური ლიტერატურათმცოდნეობითი გამოკვლევები. პოსტსაბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეობამ საბჭოთა პერიოდის ლიტერატურის, სოცრეალიზმის, შეფასებისას გარკვეულწილად შეინარჩუნა საბჭოთა პერიოდისათვის დამახასიათებელი ერთგვარი კატეგორიულობა. განსხვავება ისაა, რომ, თუ ადრე ყველაფერს ხელალებით იწონებდა, ახლა ხშირ შემთხვევაში ყველაფერს ხელალებით იწუნებს. შეფასებების ეს ანტონიმია კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის სოცრეალიზმის ლიტერატურის თანამედროვე, მიუკერძოებელი შესწავლის აუცილებლობას. უნდა დადგინდეს, რა იყო სოცრეალიზმის ეპოქის ჭეშმარიტი და ცრუფასეულობები; როგორი იყო მისი მხატვრული იდეოლოგია; დღევანდელი გადასახედიდან უნდა შეფასდეს მისი გამოცდილება და ადგილი მსოფლიო ლიტერატურის კონტექსტში; ჩატარდეს საბჭოთა ლიტერატურის კონცეპტუალური თეორიულ-ისტორიული ანალიზი; გამოვლინდეს მისი ისტორიული განვითარების არსებითი და აუცილებელი ტენდენციები; გადაილახოს შეფასებებისა და მიდგომების უკიდურესობები, როგორც აპოლოგეტიზმი, ასევე ნიჰილიზმი; მოხმოილი იქნას ის ემპირიული მასალა, რომელიც დაგვეხმარება დავაკონკრეტოთ პრობლემა და წარმოვაჩინოთ საყოველთაო მნიშვნელობის მქონე ტენდენციები.

როცა ვლაპარაკობთ სოციალისტური რეალიზმის კლასობრივ, პარტიულ, იდეოლოგიურ კრიტერიუმებზე, არ შეიძლება, არ აღვნიშნოთ, რომ მხატვრული ნაწარმოებების საფუძველში იდებოდა სოცრეალიზმის კონიუნქტურული ვერსიები, რაც განაპირობებდა ნაწარმოებებში წარმოჩენილ კონფლიქტს; პერსონაჟების, სოციოლოგიური

სქემის სისტემას. მწერლები დაემსგავსნენ სწრაფი რეაგირების შეიარაღებულ ფორმირებებს, რომლებიც უმოკლეს დროში ეხმაურებოდნენ პარტიისა და საბჭოთა ხელისუფლების მოწოდებებს. ასე მაგალითად: პარტია გამოაცხადებდა კოლექტივიზაციისა და ინდუსტრიალიზაციისათვის ბრძოლას და ლიტერატურაც უმაღლეს ასახავდა მას თავის ძეგლებში:

“ასე, მანქანა იბრძვის, ტრიალებს,

არის შეჯიბრი წარმოებების,

ჰქმნიან საბჭოთა ინდუსტრიალიზმს

ჩვენი ლექსებიც და პოემებიც” [ქართული... 1984:50] .

პარტიამ გამოაცხადა, რომ საქართველოში ბამბის კულტურა განევიტარებინათ და ლიტერატურა სასწრაფოდ გამოეხმაურა ამ ინიციატივას:

“მინდორზე ბამბა იმედებს ღამბავს,

უმახის ბანით დობირს დობირი:

ბამბა,

ბამბა,

ბამბა” [ჩიქოვანი, 1933:258].

დაიწყო კამპანია სიმინდის, როგორც “ჩამორჩენილი” სასოფლო-სამეურნეო კულტურის, წინააღმდეგ და დაიწერა კ. ლორთქიფანიძის რომანი “ძირს სიმინდის რესპუბლიკა”, მოხდა ამ კულტურის “რეაბილიტაცია” და რომანსაც შეეცვალა სახელი, “კოლხეთის ცისკარი” ეწოდა.

პარტიამ გამოაცხადა დიდი ტერორი და ლიტერატურამ პარტიის კვალდაკვალ დაიწყო სოციალიზმის ეპოქაში კლასობრივი ბრძოლის გაძლიერების ქადაგება. ზოგიერთი მწერლის უზნეობას საზღვარი აღარ ჰქონდა. პოეტი უმღეროდა და ხოტბას ასხამდა სუკ-ს, ადამიანების სიკვდილით დასჯას:

“ვაშა_ გ.პ.უ[1]. _ შენი განაჩენი

ბოლშევიკურად არის დაწერილი!

როგორც პოეტმა _პოლიტიკურმა _

უნდა შეასრულო შენი გაკვეთილი:

სოციალიზმის ყველა მავნებელი

დიქტატურის ტყვიით იყოს დახვრეტილი!

ვაშა, გ. პ. უ. შენი განაჩენი

ბოლშევიკურად არის დაწერილი” [ნაროშვილი, 1931:21] .

ასე რომ, სოციალისტური რეალიზმის ხელოვნების საგანი იყო არა ცხოვრება მთელი თავისი მრავალფეროვნებითა და დიალექტიკური წინააღმდეგობებით, არამედ იდეოლოგიური კანონის ყოფა. სოციალისტური რეალიზმი, რომელიც დამტკიცებული იქნა ხელოვნების არა მხოლოდ ძირითად, არამედ ერთადერთ ტიპად, არსობრივად წარმოადგენს რეალიზმის გაუკუღმართებულ ფორმას, მის პროფანაციას, ფსევდორეალიზმს.

სოციალისტურ რეალიზმს თავისებური დამოკიდებულება ჰქონდა ტრადიციებისადმი. საბჭოთა ეპოქის ლიტერატურათმცოდნეები ცდილობდნენ, ისეთი სურათი დაეხატათ, თითქოს სოცრეალისტი მწერლები თავიანთი ეროვნული ლიტერატურის ტრადიციების ლოგიკური გამგრძელებლები იყვნენ. ეს მოსაზრება მხოლოდ ნაწილობრივ შეიძლება გავიზიაროთ, რადგან ხშირ შემთხვევაში, ალბათ, ტრადიციების უარყოფაზე უფრო შეიძლება საუბარი, ვიდრე ტრადიციების გაგრძელებაზე. ეს ტენდენცია ლიტერატურულ ნაწარმოებებშიც იჩენს თავს. ალიო მირცხულავას ერთ-ერთ ლექსს “ნახტომი მზისკენ” ჰქვია. მზის ალეგორიულ სახეში კაცობრიობის ბედნიერი მომავალი, კომუნიზმი, უნდა ვიგულისხმოთ, რომლის აკვანი ჩრდილოეთში, დარიალის ხეობის იქით, დაირწა. ავტორის აზრით, სირთულეებს, რომლებიც კომუნისტურმა საზოგადოებამ უნდა გადალახოს, ანუ “უდაბნო მიდამოს, უკუნეთ ხეობას”, მხოლოდ “ელვის რაშები” დაძლევენ. ამას სხვა ვერავინ მოახერხებს, ვერც “მერანი” და ვერც “ლურჯა ცხენები”:

“ამ უდაბნო მიდამოს,

ამ უკუნეთ ხეობას,

ვერ გაივლის “მერანი”

და ვერც “ლურჯა ცხენები”.

გასწით, ელვის რაშებო,

საზღვარს გადამატარეთ,

გასწით, გადავიაროთ

დარიალის კარები” [ქართული... 1984:27].

ციტირებული მონაკვეთიდან სრულიად ნათელია, როგორია ავტორის დამოკიდებულება ტრადიციებისადმი და, მისი აზრით, რომელი იდეურ-ესთეტიკური გამოცდილებაა კომუნისტურ ეპოქაში ქმედითუნარიანი და რომელი – არაპროდუქტული და უუნარო. პოეტი სრულიად გარკვევით ამბობს, რომ ბოლშევიკური მიზნების მისაღწევად არ გამოდგება კლასიკური მემკვიდრეობა – არც “მერანი” და არც “ლურჯა ცხენები”.

სოციალისტური რეალიზმის ნებისმიერი ნაწარმოები, ვინც არ უნდა იყოს მისი ავტორი და რომელ ჟანრსაც არ უნდა განეკუთვნებოდეს იგი, აუცილებლად უნდა იყოს ორიენტირებული საბოლოო მიზანზე, კომუნიზმზე. მთელი ნაწარმოების მიზანმიმართულება და მისი გმირის ცხოვრება და მოღვაწეობა აუცილებლად უნდა იყოს ჩართული ამ მიზნისაკენ მიმართულ პროცესებში. ნაწარმოებში აღწერილი მოვლენები და გმირები შეიძლება წყვეტდნენ გლობალურ საკითხებს ან უფრო მოკრძალებულ ამოცანებს, მაგრამ ეს მოკრძალებული ამოცანაც ორგანულად უნდა ერწყმოდეს საერთო მიზანს – კომუნიზმის მშენებლობას და წარმოაჩენდეს საზოგადოების “რევოლუციურ განვითარებას”. ყოველივე აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, რომ სოცრეალიზმის ნაწარმოებებს უნდა ახასიათებდეს ბედნიერი დასასრული, ე.წ. „ჰეპი ენდი“, რომელსაც იმისათვის, რომ გავარჩიოთ ლიტერატურასა და ხელოვნებაში კარგად ცნობილი „ჰეპი ენდისაგან“, შეიძლება “სოცრეალისტური ჰეპი ენდი” ვუწოდოთ.

სოცრეალისტური „ჰეპი ენდი“ არის “მარქსისტული ჰეპი ენდის” მხატვრული ასახვა, რომელსაც ქადაგებდა კომუნისტური პარტია. ამ სწავლებიდან გამომდინარე, საბოლოო ბედნიერ დასასრულად მიიჩნევა მხოლოდ ერთი შემთხვევა, როცა მიიღწევა საბოლოო მიზანი, აშენდება კომუნიზმი. გარდა ამისა, არის შედარებით უფრო მოკრძალებული, ერთგვარი შუალედური მიზნებიც (სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვება, ხუთწლიანი

გეგმის სამ წელიწადში შესრულება და ა.შ.). კომუნისტურ საზოგადოებაში მმართველ ძალებს არ აღეღებოთ კონკრეტული ადამიანის ბედი. ამიტომ ნაწარმოების ფინალი სრულიადაც არ არის ორიენტირებული გმირის ბედზე. გმირის ბედი, მისი პიროვნული ტრაგედია სოციალისტური რეალიზმის ესთეტიკაში არ არის არსებითი. სოცრეალიზმს ისეთივე მიდგომა აქვს ადამიანებისადმი, როგორც საბჭოთა ხელისუფლებას, რომლისთვისაც ადამიანებს სტატისტიკური ფუნქცია უფრო ჰქონდათ. ამიტომ გმირის ბედი კი არ განსაზღვრავს სოცრეალისტურ ჰეპი ენდს, არამედ საერთო საქმის, საერთო მიზნის ბედი. თუ გმირი ამ მიზანს ეწირება და მიზნის განხორციელება ეჭვქვეშ არ დგება, მაშინ ყველაფერი კარგად არის, „ჰეპი ენდია“. ხოლო, ყველაფერი რომ კარგად არ იყოს, ამ შესაძლებლობას სოცრეალიზმის ესთეტიკა არ ცნობს და არც უშვებს. მაგალითად, რევოლუციის საქმეს შეეწირა როდიონ ქორქიას 12 წლის გმირი („მარილის აკვანი“). სამაგიეროდ, რევოლუციამ გაიმარჯვა და მრავალი წლის შემდეგ შემთხვევით აღმოჩენილ მის ცხედარს რევოლუციური პატივით დაკრძალავენ და წითელი ორდენითაც დააჯილდოვებენ: “იგი იწვა თოფჩახუტებული. ხელი დაჭრილ გულთან მიედო, მკერდზე სისხლი შეხმობოდა. პატარა მეომარი ისე იყო, თითქოს გუმბინ ჩაწვაო, მარილს შეენახა იგი.

რა ჰქვია მას?

ვინ იცის!

ქვემეხები გუგუნებდნენ, მისი ცხედარი რომ მიჰქონდათ. უკან ბავშვები მისდევდნენ თაიგულებით ხელში. ნელა დუდუნებდნენ ტალღები, თითქოს ნანას უმღეროდნენ თავის შვილობილს.

პატარა მხედარი კუბოშიც შაშხანასთან ერთად იწვა და მკერდზე, სადაც სისხლი შეხმობოდა, წითელი ორდენი უბრწყინავდა” [ქორქია, 1968:13].

სოციალისტურმა რეალიზმმა განსაკუთრებით გაააქტიურა სათაურის ფუნქციის იდეოლოგიური ასპექტი და „ჰეპი ენდის“ ფუნქციის რეალიზებაც დააკისრა მას. მაჟორული, იმედიანი განწყობილების შექმნა სოცრეალისტურ სინამდვილეში ნაწარმოების სათაურის დამატებითი და განსხვავებული ფუნქცია იყო. სოცრეალიზმის კანონის მოთხოვნით, მხატვრული ნაწარმოებები საყოველთაო ოპტიმისტურ და ამაღლებულ განწყობილებას უნდა ბადებდეს მკითხველში, რაც უკვე ნაწარმოების სათაურიდანვე უნდა გამოჩენილიყო. თუმცა, ოფიციალურად და თეორიულად ეს მოთხოვნა არსად დაფიქსირებულა, მაგრამ მწერლები მთელი იდეურ-ესთეტიკური სისტემიდან გამომდინარე ინტუიტიურად თვითონ

მიდიოდნენ ამ დასკვნამდე. ტიპური სოცრეალისტური სათაურებია: “ძირს სიმინდის რესპუბლიკა” (კ. ლორთქიფანიძე), “ნაბიჯები” (პ. ჩხიკვაძე), “განთიადი” (დ. შენგელაია), “დაუმარცხებელი კავკასია” (გ. აბაშიძე), “მთები იღვიძებენ” (ე. ზედგენიძე), “სართულები” (პ. ჩხიკვაძე), “გმირი” (ა. ჩაჩიბაია), “ახალ საქართველოს” (ა. აბაშელი), “საქართველოს ბოლშევიკებს” (გ. ლეონიძე), “ახალ კოლხიდას” (ი. მოსაშვილი), “ოქტომბრის შუქურვარსკვლავი” (ალიო მირცხულავა), “კაცობრიობის გაზაფხული” (სტეფანე მხარგრძელი), “კაცობრიობის გვირგვინი” (კალე ბობოხიძე), “ის ჩაუქრობელ მზედ დაიბადა” (თეიმურაზ ჯანგულაშვილი) და სხვ.

სოცრეალისტური „ჰეპი ენდის“ მქონე ნაწარმოების სტრუქტურაში იდეოლოგიური თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო, აგრეთვე, ნაწარმოების დასასრული, მომაკვდავი გმირის უკანასკნელი მონოლოგი ან სიტყვები. სწორედ ნაწარმოების ბოლოს, როგორც სამიტინგო სიტყვის დასასრულში, გაისმოდა მქუხარე მოწოდებები, იხატებოდა ბედნიერი და უზრუნველი მომავლის, ანუ კომუნიზმის, უტოპიური სურათები; პერსონაჟები ხოტბას ასხამდნენ კომუნიზმის მშენებელი ადამიანების “დიდ” თუ “პატარა” გმირობებს; მომაკვდავი გმირი თავის ბოლო სიტყვებს ამბობდა, რომლებშიც თვალნათლივ ჩანდა მისი რევოლუციურ-კომუნისტური სულისკვეთება. როდღონ ქორქიას ზემოთ დასახელებული მოთხრობის პატარა რევოლუციონერი გმირი შემდეგი სიტყვებით ეთხოვება სიცოცხლეს:

“ვაშა! _ მოისმა პერეკოპიდან. _ გაუმარჯოს საბჭოთა ხელისუფლებას!

“ჩვენების ხმაა! _ გაუელვა პატარას. _ მაშ გავიმარჯვებ? ოჰ, ნეტავ შემეძლოს ადგომა! ვნახავდი ფრუნზეს... მერე დედას ვეტყოდი ფრუნზე ვნახე-მეთქი...

... ვაშა! _ ისმის პერეკოპიდან.

_ ამხანაგებო, მე რომ ვერ ამოვალ პერეკოპზე? _ და ცრემლებმა ჩამოხანეს ლოყები.

შორს, ცაზე წამოდგა დილა.

_ ვაშა გრიალებს პერეკოპი.

პატარა მეომარი ერთხელ კიდეც გაინძრა, ჰაერი ჩაისუნთქა და შესძახა:

_ ვაშა!

მერე კი მარილიანმა მიწამ ჩაიხუტა და პირი მოკუმა, პერეკოპზე იდგა წითელი დილა”
[ქორქია, 1968:12].

სოცრეალისტური „ჰეპი ენდი“ ხშირ შემთხვევაში შეიძლება შევაფასოთ, როგორც “იძულებითი ოპტიმიზმი”. ეს არის ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტი სოცრეალისტური ნაწარმოებისა, რომელშიც უბედურება და უიღბლობა ან საერთოდ არ უნდა იყოს წარმოჩენილი, ან გადაწონილი უნდა იქნას პოზიტიური ელემენტების მიერ. სოცრეალისტური ნაწარმოების დადებითი გმირები თეთრზე უფრო სპეტაკნი უნდა ყოფილიყვნენ, ხოლო არამზადები – ღამეზე უფრო შავნი. ნახევარტონებს სოცრეალიზმის ესთეტიკა არ ცნობდა. ამ თხზულებების სავალდებულო ბედნიერი დასასრული კიდეც ერთი მტკიცებულება უნდა ყოფილიყო, რომ სოციალისტური სამყარო იყო საუკეთესო ყველა შესაძლებელ სამყაროთა შორის.

უნდა აღინიშნოს, რომ „ჰეპი ენდი“ არ არის სოციალისტური სამყაროს ექსკლუზიური მიგნება. თანამედროვე სამყაროში მას ზოგჯერ განიხილავენ, როგორც ამერიკულ მოვლენას, თუმცა, ამ ტიპის უტოპიის ფესვები შორეულ საუკუნეებში უნდა ვეძებოთ, რამაც არაჩვეულებრივი ასახვა პოვა ჯერ კიდევ ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებში. ამაზე მეტყველებს ქართული ზღაპრებიც და განსაკუთრებით მათი დასასრული. ქართულ კულტურულ სამყაროს XX საუკუნის დასაწყისიდან უკვე ახალი ტიპის “ბედნიერი დასასრული” მოვევლინა სოცრეალისტური „ჰეპი ენდის“ სახით. თუ ზღაპრების გმირები ებრძვიან დევებს, გველეშაპებს, კუდიან დედაბრებს... და იმარჯვებენ, სოცრეალიზმის პერსონაჟები ებრძვიან მარქსიზმისა და პარტიის მტრებს, ბურჟუაზიული ცნობიერებისა და ცხოვრების წესის გადმონაშთებს ... და იმარჯვებენ. ორივე შემთხვევაში ეს აღიქმება სიკეთისა და ბოროტების ბრძოლად. თუმცა, პირველ შემთხვევაში ეს ნამდვილად სიკეთისა და ბოროტების ბრძოლაა, ხოლო მეორე შემთხვევაში სიკეთისა და ბოროტების ბრძოლის იმიტაცია.

საბოლოო მიზნისაკენ, ანუ კომუნიზმისაკენ, მიმავალ გზაზე საბჭოთა სინამდვილეში უამრავ პარადოქსს ვხვდებით: იმისათვის, რომ მომავალში აღარ ყოფილიყო საზღვრები, საბჭოთა რეჟიმი აშენებდა სახელმწიფოებს შორის ახალ-ახალ საზღვრებს; იმისათვის, რომ მომავალში ყველა ადამიანი ყოფილიყო ბედნიერი, საბჭოთა რეჟიმი აუბედურებდა უამრავ ადამიანს; იმისათვის, რომ მომავალში შრომა ყოფილიყო თავისუფალი და ძალადაუტანებელი, უამრავ ადამიანს იძულებით ამუშავებდნენ კატორღულ სამუშაოებზე და ა.შ. სოცრეალისტური ლიტერატურა მონდომებით ასხამდა ხოტბას ამ რეჟიმს და საყოველთაო ბედნიერებისა და ამაღლებულობის განწყობის დამკვიდრებას ცდილობდა. ეს

დამოკიდებულება არ ეწინააღმდეგებოდა სოცრეალისტურ კანონს, რადგან ყველა ის ტანჯვა-წამება “დიადი მიზნის” მისაღწევად იყო საჭირო და ცხოვრებაში კომუნისტური „ჰეპი ენდის“ დადგომას ემსახურებოდა.

სოცრეალისტური „ჰეპი ენდის“ კონცეფციის მთავარი განმასხვავებელი ნიშანი სხვა ყველა ეპოქისა და ტიპის „ჰეპი ენდისაგან“ არის ის, რომ იგი მარქსიზმის მოძღვრებასა და კაცობრიობის საბოლოო მიზანზე, კომუნიზმის აშენებაზე, იყო ორიენტირებული.

სოცრეალისტურ ნაწარმოებში ისევე, როგორც ნებისმიერ სხვა ვერბალურ მხატვრულ თხზულებაში, შეიძლება აღწერილი იყოს მოვლენები, რომლებიც წარსულში მოხდა, აწმყოში ხდება ან მომავალში მოხდება. ამ თვალსაზრისით ყველაზე უფრო პროდუქტიული და ფუნქციურად დატვირთული არის აწმყო. სოცრეალისტურ ნაწარმოებებში მოვლენები ძირითადად სწორედ აწმყოში ხდება (“კოლხეთის ცისკარი”, “გვადი ბიგვა” და სხვა). სოცრეალიზმის ესთეტიკის პრაქტიკული ხორცშესხმა ყველაზე უფრო მარტივად ასეთ ნაწარმოებებშია შესაძლებელი. უფრო რთულად არის საქმე, როცა მწერალი ასახავს შორეულ წარსულს. აქ მას სჭირდება უფრო მეტი ძალისხმევა, რომ ისტორიული ფაქტები და მოვლენები ან თუნდაც გამოგონილი ამბები სოცრეალისტურ კანონს დაუქვემდებაროს. ამ შემთხვევაში მისი მიზანია, მსოფლიო ისტორიის განვითარების ვექტორი წარმოაჩინოს, როგორც მოძრაობა კომუნიზმისაკენ და ამასთან მსოფლიო ისტორიაში მოძებნოს ისეთი მომენტები, რომელთა დახმარებითაც შეძლებს ამ პოზიციის გამყარებას. აქ მკითხველს დიდ დახმარებას უწევდა მარქსისტული კრიტიკაც, რომელიც ისტორიულ პერსონაჟებში, ისტორიულ ფაქტებსა და მოვლენებში ეძებდა და, უნდა ითქვას, რომ “პოულობდა” კიდეც “პროგრესულ მარცვლებს”, რომლებიც მაშინაც კი აახლოებდნენ კაცობრიობას სანუკვარ მიზანთან, კომუნიზმთან, როცა კაცობრიობამ კომუნიზმის შესახებ ნამდვილად არაფერი იცოდა.

მწერლები გაურბოდნენ კომუნიზმის, როგორც უკვე დამდგარი ფაქტის, მხატვრულად წარმოჩენას. ეს შეიძლება ბევრი მიზეზით იყოს განპირობებული, მაგრამ უპირველესი, ალბათ, მაინც სუბიექტური ფაქტორია. თავად მწერლებს ეს შეიძლება აეხსნათ ერთგვარი “კომუნისტური თავმდაბლობით”, რომ კომუნიზმის საყოველთაო ბედნიერებისა და აღმაფრენის წარმოდგენა მათი მხატვრული ფანტაზიის შესაძლებლობებს აღემატებოდა. თუმცა, უფრო მნიშვნელოვანი, ალბათ, სხვა გარემოებაა: შესაძლებელი იყო მათ კომუნიზმის მხატვრული ხორცშესხმის დროს საბედისწერო იდეოლოგიური შეცდომა დაეშვათ, რასაც არასოდეს აპატიებდა პარტია და ხელისუფლება.

დასრულდა სოციალისტური რეალიზმის ეპოქა. ქართული მწერლობა აღარ არის კომუნისტური პარტიის რუპორი, მას დაუბრუნდა თავისი ესთეტიკური ფუნქცია და მიეცა თავისუფალი შემოქმედებითი განვითარების საშუალება. დადგა ახალი ეპოქა. ყოველი ეპოქის კულტურას აქვს სამყაროსა და პიროვნების თავისი კონცეფცია, თავისი პარადიგმა. ეპოქის ცხოვრებას დიდად განსაზღვრავს ეს პარადიგმა, რომელიც ქმნის ხელისუფლების, საზოგადოებისა და პიროვნების ურთიერთობის ინვარიანტს. სამყაროსა და ადამიანის კონცეფცია ეპოქიდან ეპოქამდე იცვლება და იხვეწება. სოცრეალიზმის შემდეგ პოსტსაბჭოური სივრცის კულტურა ახალი პარადიგმის ძიებაშია.

[1] გპუ იგივე ოგპუ (объединенное государственное политическое управление), სუკ-ის ადრინდელი სახელი.

ლიტერატურა

1. ბაქრაძე ა.მწერლობის მოთვინიერება.- თბილისი, 1990
2. ნაროუშვილი ფ. პოლიტიკური პოეტის დეკლარაცია.- თბილისი,1931
3. ქართული პოეზიის თხუთმეტნ ტომეული: ტომი 15.- თბილისი, 1984
4. ქორქია რ. მარილის აკვანში.- თბილისი,1968
5. ჩიქოვანი ს. ლექსები: (პირველი წიგნი).- თბილისი,1933
6. Боров Ю. Социалистический реализм: взгляд современника и современный взгляд.-М. 2008-2009
7. Избавление от миражей: Соцреализм сегодня.-Москва,1990
8. Соцреалистический канон.- Санкт-Петербург, 2000
9. Терц А. Что такое социалистический реализм.-Париж, 1988
10. Федоров Ф. Социалистический реализм как тип искусства.- Даугавпилс, 1991

ს ა რ ჩ ე ვ ი

1.	აპოლონ თაბუაშვილი	
	მასალები ქალაქ ცხინვალის ისტორიისათვის	2
2.	დარეჯან თვალთვაძე	
	ქართული წერილობითი წყაროები კირილე ალექსანდრიელის ეგზეგეტიკური კატენების შესახებ	17
3.	ელენე მეძმარიაშვილი	
	მესამე ტალღის ქართველი იმიგრანტი ქალები აშშ-ში: ამერიკანიზაციის პრობლემა	32
4.	ვახტანგ იმნაიშვილი	
	მართლაც 1928 წელს შეიტყვეს პირველად საქართველოში გრაცის უნივერსიტეტის ქართული ხელნაწერების შესახებ?.....	44
5.	ზურაბ პაპასქირი	
	შარვაშიძეთა სამთავრო სახლის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი და კულტურულ-პოლიტიკური იერ-სახის შესახებ.....	54
6.	ლია ახალაძე	
	წერილობითი კულტურა შუა საუკუნეების აფხაზეთში.....	67
7.	ოთარ გოგოლიშვილი	
	ანტისაბჭოთა პარტიების ბრძოლა ბოლშევიკური ხელისუფლების წინააღმდეგ აჭარაში (1921 წელი)	74
8.	კონსტანტინე ბრეგაძე	
	გრიგოლ რობაქიძის რომანების პოეტიკა.....	86
9.	მაია შუხოშვილი	
	პლატონის “სოფისტის” სტრუქტურული და კომპოზიციური ორგანიზაცია	96
10.	ნანა გაფრინდაშვილი	

სოცრეალისტური დისკურსი და ქართული საბჭოთა ლიტერატურის რამდენიმე თავისებურება.....	108
--	-----